

15921 Est A-1626

ÕPETATUD EESTI SELTSI
AASTARAAMAT

ANNALES
LITTERARUM SOCIETATIS
ESTHONICAE

1938

ÕPETATUD
EESTI SELTS
— 1838 —

TARTU 1940

**A N N A L E S
LITTERARUM SOCIETATIS
ESTHONICAE**

1938

**SITZUNGSBERICHTE
DER GELEHRTEN ESTNISCHEN
GESELLSCHAFT**

19.1626

ÕPETATUD EESTI SELTSI AASTARAAMAT

ANNALES LITTERARUM SOCIETATIS ESTHONICAE

1938

39702

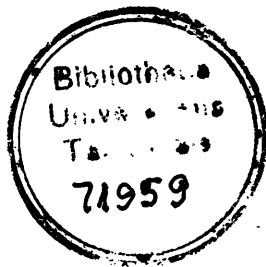

ÕPETATUD
EESTI SELTS
— 1838 —

TARTU 1940

2

B-45087

Õpetatud Eesti Seltsi 100-aastase tegevuse juubel 29.—31. jaanuarini 1938.

Jubilé de l'activité centenaire de la Société Savante d'Estonie: 29—31 janvier 1938.

1938. a. jaanuaris sai täis 100 aastat Õpetatud Eesti Seltsi asutamist. Oma sajandat aastapäeva otsustas Selts pidulikult pühitseda. Pidustuste edukaks läbiviimiseks moodustati eri toimkond, kuhu kuulusid: Fr. Puksoo juhatajana, O. Liiv, F. Linnus, R. Indrekõ, L. Leesment ja A. Raun toimkonna teiste liikmetena.

Seltsi saja aasta juubeli puhul ilmus P. Arumaa toimetusel „Toimetuste“ XXX köide „Liber saecularis“e“ nime all 992 lehekülje suuruses, sisaldades 91 eri autorite kirjutist. Peale selle anti juubeliks välja väiksem brošüür „Õpetatud Eesti Selts 1838—1938. Lühike tegevus-ülevaade“ ühes ingliskeelse kokkuvõttega, mis moodustab teatud eeltöö teoksilolevale Seltsi üksikasjalikumale tegevusajaloole. See Õpetatud Eesti Seltsi ajalugu käsitlev ulatuslikum teos otsustati töö põhjalikkuse huvides alles hiljemini avaldada. Juubeliks valmisid veel

En janvier 1938 cent ans s'étaient écoulés depuis la fondation de la Société Savante d'Estonie. La Société décida de célébrer solennellement son centenaire. Pour mener à bien cette célébration on constitua une commission spéciale, à laquelle appartenaient: Fr. Puksoo comme directeur, O. Liiv, F. Linnus, R. Indrekõ, L. Leesment et A. Raun.

A l'occasion du jubilé parut sous la rédaction de M. P. Arumaa le XXXe volume des Publications de la Société, „Liber saecularis“, de 992 pages, lequel contient des articles de 91 auteurs différents. En outre on publia pour le jubilé „La Société Savante d'Estonie“ 1838—1938. Bref aperçu sur son activité“, en estonien, avec un résumé en langue anglaise, en quelque sorte esquisse de l'histoire plus détaillée de l'activité de la Société, qui est sur le chantier. On ne décida de publier que plus tard cette dernière pour en faire une étude plus approfondie. C'est en-

järgmised Seltsi publikatsioonid: „Toimetuste“ XXIX köide (H. Moora teos „Die Eisenzeit in Lettland II“) ja „Aastaraamat“ 1936.

Oma tegevuse alustamist saja aasta eest mälestas Selts pidulikult Tartus 29.—31. jaanuarini 1938. a.

Pidustusist osavõtmiseks saadeti kõikidele Seltsiga väljaannete vahetuses olevatele teaduslikkudele asutistele, organisatsioonidele ja toimetustele kutse järgmise sõnastusega:

core pour le jubilé que furent achevés le XXIXe volume des „Publications“: H. Moora, „Die Eisenzeit in Lettland II“ et les „Annales“ 1936.

La Société commémora le commencement de son activité, cent ans auparavant, du 29 au 31 janvier 1938.

En vue de la participation aux solennités il fut envoyé à toutes les institutions, organisations et rédactions faisant l'échange de leurs publications avec celles de la Société l'invitation suivante:

ÕPETATUD EESTI SELTS
30. I 1838 — 30. I 1938.

LITTERARUM SOCIETAS ESTHONICA
MDCCCXXXVIII—MCMXXXVIII

ÕPETATUD EESTI SELTS PÜHITSEB OMA SAJANDAT AASTAPÄEVA TARTUS KOLMEKÜMNENDAL JA KOLMEKÜMNE ESIMESEL JAANUARIL TUHANDE ÜHEKSASAJA KOLMEKÜMNE KAHEKSANDAL AASTAL. SELTS PALUB TEID AUSTADA NEID PIDUSTUSI OMA OSAVÕTUGA.

NB. OSAVÕTUST JA ASUTISTE ESINDAJATE NIMEDEST PALUTAKSE TEATADA ÕPETATUD EESTI SELTSILE, TARTU, AIA 46, HILJEMALT 10. JAANUARIKS 1938. A. LÄHEM KAVA SAADEKSE HILJEM.

LITTERARUM SOCIETAS ESTHONICA DIE XXX M. JANUARI AC PRIDIE KALENDAS FEBRUARIAS A. MCMXXXVIII TARTU IN OPPIDO CENTUM ANNOS INDE A PRIMORDIIS SUIS PERACTOS SOLLEMNIBUS DIEBUS EST PROSECUTURA, AD QUAE SOLLEMNIA VOS, VIRI ILLUSTRISSIMI, HONORIFICE INVITATOS VOLUIT.

NB. DE ADVENTU ATQUE NOMINIBUS LEGATORUM GRATUM NOBIS ERIT CERTIORES FIERI USQUE AD DIEM X M. JANUARI A. MCMXXXVIII PER LITTERAS INSCRIPTAS: ÕPETATUD EESTI SELTS, TARTU, AIA 46. — DE SINGULIS UT PLURA SCIATIS, MOX CURABIMUS.

Isiklikud kutsed saadeti Riigihoidja Konstantin P ä t s ile, Vabariigi Valitsuse, Haridusministeeriumi, Tallinna ja Tartu Linnavalitsuse esindajaile ja kõigile Seltsi au-, kirjavahetaja-, tegev-, liht- ja toetajaliikmeile. Rõõmustaval viisil oligi nimelt liikmete osavõtt Seltsi saja aasta tegevuse mälestamisest õige elav. Väliskülalisi võttis juubelist osa kolmkümmend, üksikute maade järgi: Soomest üksteist, Lätist seitse, Leedust kaks, Poolast üks, Rootsi kaks, Norrast kaks, Saksast neli, Tšehhoslovakkias üs. Ka osutas eriti Tartu akadeemiline kodanikkond Seltsi tegevuse mälestamisele suurt tähelepanu.

29. jaanuaril kell 11 kogunesid Õpetatud Eesti Seltsi liikmed ja külalised rohkel arvul Tartu Jaani kiriku vanale surnuaiale, kus toimus pärgade panek Seltsi algusaegade juhtivamate tegelaste haudadele. Friedrich Robert Faehlmanni haul ütles mälestussõnu H. Moora, Alexander v. Hueck'i teeneid Seltsi elus meenutas O. Liiv, Carl Reinthal'i haul lausus tänu sõnu F. Linnus ja Friedrich Reinhold Kreuzwaldi le kõneles Fr. Puksoo.

Des invitations personnelles furent adressées au Président-Régent K. P ä t s, au gouvernement de la République, au Ministère de l'éducation, aux représentants des administrations municipales de Tallinn et de Tartu et à tous les membres d'honneur, correspondants, actifs, associés et bienfaiteurs de la Société. On put constater avec joie que la participation des membres au centenaire de la Société fut intense. Trente hôtes étrangers prirent part au jubilé, savoir 11 de Finlande, 7 de Lettonie, 2 de Lituanie, 1 de Pologne, 2 de Suède, 2 de Norvège, 4 d'Allemagne, 1 de Tchécoslovaquie.

Le 29 janvier à 11 heures les membres et les hôtes de la Société se réunirent dans le vieux cimetière de l'église Saint-Jean à Tartu, où furent déposées des gerbes sur les tombes des premiers animateurs de la Société. Sur la tombe de Fr. R. Faehlmann H. Moora prononça une allocution; O. Liiv rappela les mérites de A. v. Hueck dans la vie de la Société, sur la tombe de C. Reinthal F. Linnus dit des mots de gratitude et pour Fr. R. Kreuzwald Fr. Puksoo prit la parole.

Kell 17 leidis aset pidulik ettekandekoosolek Ülikooli aulas. Kokku oli tulnud peale Tartus ja Tallinnas elavate liikmete ja Seltsi väliskülaliste rohkel arvul ka teadusliikude asutiste ja organisatsioonide esindajaid kui ka muid külalisi.

Esimees H. M o o r a avas koosoleku, tervitas kõiki kokkutulnuid ja teatas, et prof. A. M. T a l l g r e n'i asemel, kes kahjuks oli haigestunud, kõneleb prof. L. K e t t u n e n. Seejärel tervitas esimees prof. Kettust kui meest, kes Eesti iseseisvuse algusaegadel mõjuvalt on kaasa aidanud Seltsi töö uuestirajamisele. Muu seas oli see prof. Kettunen, kes pidas esimese eestikeelse ettekande Õpetatud Eesti Seltsis. Järgnes prof. Kettuse ettekanne „Lääne-meresoome keelte (eesti-soome ja lähissugukeelte) vahekorra ja ajaloolisest rühmitusest“. Pärast lühikest vaheaega kõneles prof. G. S u i t s „Eesti ärkamisaja alg-ringist“. Eesti keelt mitte oskavaile külalisile jagati kokkuvõtteid prof. Kettuse ettekandest saksa, prof. Suitsu omast prantsuse keeles. Prof. Kettuse ettekanne on ära trükitud alamal käesolevas aasta-raamatus, prof. Suitsu ettekande referaat järgneb siinsamas.

A 17 heures eut lieu l'assemblée solennelle dans la Salle des Solennités de l'Université. Outre les membres habitant Tartu et Tallinn et les invités étrangers on y voyait réunis un grand nombre de représentants d'organisations et d'autres hôtes.

Le président H. M o o r a ouvrit la séance, en adressant son salut à tous les assistants et en faisant savoir qu'à la place du professeur A. M. T a l l g r e n, malheureusement empêché par la maladie, le professeur L. K e t t u n e n prendrait la parole. Il salua ensuite dans le professeur L. Kettunen l'homme, qui dès le début de la période d'indépendance de l'Estonie a considérablement aidé à mettre sur de nouvelles bases le travail de la Société. Vint ensuite la conférence du professeur Kettunen sur „Les rapports et le sectionnement historique des langues fennobaltiques“. Après une courte pause le professeur G. S u i t s prit la parole sur „Le cercle initial de l'époque du réveil estonien“. On distribua aux invités ignorant l'estonien des résumés pour les conférences des professeurs Kettunen et Suits. La conférence de M. Kettunen se trouve plus bas, le résumé de celle de M. Suits suit ici.

Eesti esiärkamise algring.

G. Suits.

(Kokkuvõte.)

Eesti rahvusliku liikumise esimene algus ulatub ajas ligikaudu 100 aastat tagasi. Seda esiärkamist võib vaadelda seoses Opetatud Eesti Seltsi sünnilooga ja tegevusse astumisega.

Siiski pole siin küsimus üksteisele täitsa võrduvaist suurustest.

Opetatud Eesti Selts tekkis balti saksa estofiilse elemendi ja rahva enese keskelt lähtunud intelligentsirakukeste ristlusest. Estofiilse liikumise eellugu tähistab rida balti hariduselus etteküündinud päid ja nimesid, millest G. Merkel, J. W. Luce, O. W. Masing on tähtsamad. Aga harva leidis neid, kes orjastatud agraarmassi keskelt oli õnnekombel pääsenud paremale järjele, saanud kõrgemast haridusest osaliseks. Otseku endastmõistetavaks oli olnud üksikute eesti soost tõusikute ja haritlaste sakslusse sulamine, kaotsimine oma rahva eluliste huvidele ja rahvapärimuste harrastustele. Alles vähe aega enne Opetatud Eesti Seltsi asutamist oli rahvusliku päritoluga ajuerksus ja omatunne ärganud esmakordselt mõtlema: eestlane olen, eestlaseks ka haritlasena jään.

Eesti intelligentsi esiärkamise algust tuleb otsida 1820.—1830. a-te veerult Tartus. Tartu ülikooli taltsutamatu kasvandik K. J. Peterson oli varasemaks teemurdjaks eestlase eneseväärtuse tundmisele. Üksikuna ja uisapäisa tormtunglejana murdus noor Peterson paraku varakult. Eesti intelligentsi algrakukese sünni ühteliitumise ja pidevate toimetega sihipüüdluse mõttes võib arvata noore Faehlmanni ja Kreutzwaldi esimesest kohtumisest 1825. a. Tartus. Faehlmann polnud Kreutzwaldist ette jõudnud mitte ainult arstiteaduse alal, vaid osutus juhtivaks pääks ka rahvusliku enesemääramise küsimustes, samuti uute algatuste tegemisel eesti keele, kirjanduse ja rahvaluule harrastustes. Eesti esiärkamise kahe suurema nime kõrval kuulusid samasse sõprusringi veel Faehlmanni kasvuaea kaaslane J. J. Nocks, Kreutzwaldi koolivend ja kaasvõitleja D. H. Jürgenson. Teisi ei tea lähemate mõtteosalistena kaasa arvata, tumedad on selle kõrvaliste pilkude eest varjatud ringi piirjooned. Tagasi viibates oma ülikooli-aastaise kergitas Kreutzwald pisut katet pööret-tegeva ärkamise kitsalt ja kinniselt alguselt. Siis „seisis meie unustamatu Dr. Faehlmann ja paar tema ligematest sõpradest seal, kus nende paik oli. Meie lipu kiri

oli „Tõsidus“: ükski ei tahtnud salgada, kes ehk kust sugust ta oli sündinud, niisama vähe teiseti rääkida, kuda ta kellestki asjast oma silmaga näinud ja mis hiljem lühikese mõtlemise arvus tõelikuks näitunud“.

Eesti rahvusküsimus oma algeos, kaugel mingi iseka auahnuse või omakasu rahuldusest, oli niisiis loomuliku tõe ja õiguse küsimuseks. See oli karakteri aususe kohustuseks. Nagu Kreutzwaldi lühikesest eeskava avaldusest tohib järeldada, võeti tolles väikeses aatlevas ringis nõuks jõudu mööda ka konventsionaalsete ühiskondlikkude valedesse vastu astuda oma elukogemust ja olude varjukülgi salgamata. Kibeda tõerääkimise eeskuju andsidki eriti Faehlmann ja Kreutzwald hiljem oma pärastises ellusuhtumises ja kirjanduslikus tegevuses.

Kõik neli võtsid innukalt osa Õpetatud Eesti Seltsi tegevusse-astumisest, kuigi mitte samavõrdse aktiivsuse ja tulemusrikkusega. Saksa soost estofilid edendasid veel rahvapärimeste teadlevat kogumist ja tundmaõppimist. Selle harrastuse rahvusvoluntaristlikuks viljastamiseks oli tarvis ajalootuks rõhutatud rahvakese poegadele omaseid soovtunge ja loovat sihipüüdlust.

Cercle originel de la Renaissance Estonienne.

Par G. Suits.

(Résumé.)

Les origines du mouvement national estonien remontent à cent ans à peu près. Cette première renaissance peut être considérée en liaison avec l'histoire des origines de la Société Savante d'Estonie.

Cependant, il n'y est pas question de notions entièrement équivalentes.

La Société Savante d'Estonie est née du croisement des éléments allemands-baltes estophiles et des cellules intellectuelles issues du peuple même. Les origines du mouvement estophile sont marquées par plusieurs noms qui se sont illustrés dans la vie culturelle balte, et parmi lesquels G. M e r k e l, J. W. L u c e, O. W. M a s i n g sont les plus importants. Mais il était rare que quelqu'un de la masse paysanne asservie eût la chance d'en sortir pour parvenir à de meilleures conditions de vie et à un enseignement supérieur. Il avait été comme naturel que les quelques parvenus et intellectuels d'origine estonienne se fondissent dans l'élé-

ment allemand en causant autant de pertes aux intérêts vitaux de la nation et à la sauvegarde de ses traditions. Ce ne fut qu'un peu de temps avant la fondation de la Société Savante d'Estonie que l'activité cérébrale et la conscience d'origine populaire aboutirent à la pensée: je suis un Estonien et je le resterai également en tant qu'intellectuel.

Il faut chercher les origines du premier réveil des intellectuels estoniens entre 1820 et 1830 à Tartu. K. J. Peterson, pupille indomptable de l'Université de Tartu, fut le pionnier antérieur du réveil du sentiment de valeur nationale d'un Estonien. Seul et étourdiment révolté, le jeune Peterson succomba, hélas! de bonne heure. La naissance du premier noyau de la conscience intellectuelle estonienne dans le sens d'une alliance et d'une poursuite continuelle d'objectifs déterminés, peut être datée à partir de la première rencontre du jeune Faehlmann et de Kreutzwald en 1825 à Tartu. Faehlmann avait devancé Kreutzwald non seulement en médecine, mais il se révéla également comme guide clairvoyant pour les questions de la conscience nationale, aussi bien que pour les initiatives à prendre pour cultiver la langue, la littérature et le folklore estoniens. A côté de ces deux personnalités les plus remarquables du premier réveil estonien, appartenaient au même cercle encore J. J. Nocks, compagnon d'adolescence de Faehlmann, et D. H. Jürgenson, camarade d'école et d'études supérieures de Kreutzwald. On ne connaît pas d'autres personnes à y joindre en qualité de partisans d'idées: bien obscurs sont les contours de ce cercle caché aux regards non initiés. En renvoyant à ses années d'études universitaires Kreutzwald a un peu soulevé le voile qui enveloppe les ténébreuses origines de la renaissance estonienne. „Il y avait notre inoubliable dr. Faehlmann et quelques-uns de ses amis les plus intimes, à la place qui leur appartenait. Notre devise était „Le sérieux“: personne ne voulait renier de quelle lignée il était né, pas plus que de parler autrement que ne lui dictaient ses propres expériences qu'une courte réflexion avait plus tard approuvées comme véritables.“

La question nationale estonienne, loin d'un contentement égoïste d'ambitions ou d'intérêts personnels, était donc une question naturelle de vérité et de justice. C'était un devoir de probité individuelle. Ainsi qu'on peut conclure d'après le court exposé de leur programme par Kreutzwald, on avait décidé dans ce petit cercle idéaliste de combattre également les mensonges sociaux courants, sans renier ses propres expériences et les défauts des conditions existantes. En effet, l'exemple

de révélation des vérités amères fut donné surtout par Faehlmann et plus tard par Kreutzwald dans son activité littéraire postérieure.

Tous les quatre participèrent avec ferveur à l'établissement de la Société Savante d'Estonie, bien que l'activité et les résultats de chacun ne fussent pas égaux. Les estophiles d'origine allemande encourageaient le rassemblement et les recherches consciencieuses des traditions populaires estoniennes. Il fallait des aspirations créatrices innées aux fils authentiques de ce peuple subjugué à n'avoir plus d'histoire pour féconder ses occupations dans le sens d'une volonté nationale.

Õhtul oli Seltsi poolt korraldatud omavaheline tutvumiskoosviibimine väliskülastele ja nende vastuvõtjaile „Vanemuise“ väikeses saalis.

30. jaanuaril kl. 12.30 toimus õpetatud Eesti Seltsi saja-aastase tegevuse ülevaate-näituse avamine kõrgema kunstikooli „Pallas“ ruumes. Näituse avas sõjavägede ülemjuhataja kindral Johan Laidoner. Avamisele oli rohkel arvul ilmunud Seltsi liikmeid ja väliskülalisi, riigi- ja omavalitsusasutiste ning teaduslike kui ka seltskondlike organisatsioonide esindajaid, kes kõik ilmse huviga jälgisid näitusel väljapandud esemeid.

Näituse kohta andis sisulisi seltsi esimees H. M o o r a. Näitusel oli esitatud eksponaate: tabeleid Seltsi üksikute tegevusalade kohta (väljaanded, kassa jne.), pilte Seltsi juhtivatest tegelastest 100 a. jooksul ja vanast Tartust, ürikuid Seltsi asutamise- ja hili semast ajast, käsikirju ja muid

Le soir la Société organisa dans la petite salle de „Vanemuine“ une réunion pour que les invités étrangers fissent connaissance avec leurs hôtes.

Le 30 janvier à 12 h. 30 on inaugura dans le local de l'Ecole supérieure des beaux-arts „Pallas“ une exposition donnant un aperçu de l'activité centenaire de la Société Savante d'Estonie. L'inauguration en fut faite par le général Johan Laidoner, commandant en chef des forces armées. On pouvait y voir beaucoup de membres de la Société et d'invités étrangers, des représentants des institutions de l'Etat ainsi que d'organisations ayant une activité sociale.

Le président H. M o o r a donna des explications pour préciser le contenu de l'exposition. On avait exposé: des tableaux sur les divers champs d'activité de la Société (éditions, caisse etc.), des portraits des animateurs de la Société au cours des cent années et des images du vieux Tartu, des documents sur

väljapanekuid eri aladelt Seltsi kogudest ja Seltsi publikatsioonide sarjad. Peale üldosakonna olid näitusel veel keele, kirjanduse, muinasteaduse, kunstiajaloo, rahvaluule, etnograafia, ajaloo ja müntide osakond.

Kell 14.30 oli lõunasöök „Vanemuise“ ruumides Tartu linna-
pea kindral A. Tõnissoni poolt Seltsi juhtivamatele tegelastele, välismaade esindajatele ja teistele kutsutud külalistele.

Lõunalauas tervitas linna-
pea kindral A. Tõnisson lõunasöögist osavõtjaid, eriti külalisi. Kõne tõl-
kis prof. P. Tarvel prantsuse keelde. Esimees prof. H. Moora vastas ja tänas kõigi osavõtjate nimel.

Samal päeval kell 18 peeti pidulik koosolek Ülikooli aulas, mis seks puhuks loorberitega oli kaunistatud. Koosolekust võtsid osa: sõjavägede ülemjuhataja kindral Johan Laidoner, haridusminister kolonel Aleksander Jaakson, Tartu Ülikooli rektor prof. Hugo Kaho, Tartu linna-
pea kindral Aleksander Tõnisson, piiskop Hugo Bernhard Rahamägi, Tallinna Tehnikaülikooli prorektor prof. Vladimir Paavel, teaduskondade dekaanid ja paljud ülikooli õppejõud, riigi- ja omavalitsusasutiste esindajad, väliskülalised (teiste hulgas ka prl. Jo-

l'époque de la fondation de la Société et la période plus récente, des manuscrits et d'autres objets de divers domaines conservés dans les collections de la Société et toutes les séries de publications de la Société.

A 14 h. 30 le général A. Tõnisson, maire de Tartu, donna un déjeuner dans les locaux de „Vanemuine“ aux personnalités de la Société; aux représentants étrangers et à d'autres invités.

A table le maire A. Tõnisson salua les participants, en particulier les invités. Le professeur P. Tarvel traduisit l'allocution en français. Le président H. Moora répondit et remercia au nom des participants.

Le même jour avait lieu une assemblée solennelle dans la Salle des Solennités à l'Université, qui à cette occasion était ornée de lauriers. Prirent part à l'assemblée le généralissime J. Laidoner, le colonel A. Jaakson, ministre de l'Éducation, le professeur H. Kaho, recteur de l'Université de Tartu, le général A. Tõnisson, Son Excellence H. B. Rahamägi, évêque d'Estonie, le professeur V. Paavel, vice-recteur de l'Université technique de Tallinn, les doyens des facultés et de nombreux membres du corps enseignant de l'Université, des représentants des institutions de l'État, des invités

hanna Gehewe — Seltsi esimese esimehe pojatütar), paljude kodumaiste teaduslike kui ka seltskondlike organisatsioonide esindajad ja eriti rohkel arvul Seltsi liikmed, nii et täitus kogu ruumikas aula.

Peale Akadeemilise Meeskoori laulu (A. Läte „Pilvedele“) hr. R. Ritsingu juhatusel tervitab Seltsi esimees prof. H. Moora auvõõraid ja pidulisi järgmiste sõnadega:

étrangers (entre autres également Mlle Johanna Gehewe, petite-fille du premier président de la Société), des représentants d'organisations estoniennes et en très grand nombre des membres de la Société.

Après qu'eut chanté le choeur universitaire d'hommes („Aux nuages“ de A. Läte) sous la direction de M. R. Ritsing, le président H. Moora salue les hôtes et les assistants:

Härra Sõjavägede Ülemjuhataja, minu daamid ja härrad!

Õpetatud Eesti Seltsi nimel tervitan kõiki pidulisi, eriti härra Riigihoidja esindajat härra kindral Laidoneri ja avaldan ühtlasi tema kaudu tänu härra Riigihoidjale esindaja läkitamise läbi meie Seltsile osutatud erakordse tähelepanu ja au eest. Me tervitame ka kindral Laidoneri isiklikult, meest, kes meie rahva suurel sangarlikul ajal on seisnud Eesti sõjaväe eesotsas, kelle juhatusel on täitunud kümnete eestlaste põlvede kauane ihk vabaduse taassaavutamise järele ja kelle juhatusel on meil olnud õnn läbi elada ka uue päeva koitmist eesti teaduslike tööle.

Tervitan Vabariigi Valitsuse esindajat, härra Haridusministrit, kes alati suure lahkuse ja soojusega on edendanud meie tööd.

Tervitan ülikooli härra Rektorit ja tema kaudu Ülikooli, kelle häätahtlikkuse osaliseks saja aasta jooksul on olnud meie Selts.

Tervitan härra Linnapead Tartu linna esindajana, millega on tihedasti kokku põimunud meie Seltsi minevik ja tegevus.

Tervitan eriti ka kõiki väliskülalisi, kes nii rohkel arvul on ilmunud meie peole ja osutanud suurt au meie tagasihoidlikule kogule.

Societatis nostrae nomine academiarum societatumque exterarum legatos honoratissimos in vetusta hac musarum sede ex animi fide salvere iubeo. Quos cum hic videmus, vincula gratissima, quibus omnes litterarum cultores inter se adstrictos volumus, mirum hodie in modum corroborata sentimus. Spem igitur fovemus optimam ex communi studiorum nostrorum societate nos omnes fructus plurimos et eis,

quae ventura sunt temporibus, esse percepturos. Quod bonum, felix fortunatumque esse velit numen supremum.

Tervitan kõige soojemalt ka kõiki teisi külalisi ja kaastöölisi.

(Traduction.)

Monsieur le Généralissime, Mesdames, Messieurs,

Au nom de la Société Savante d'Estonie je salue toutes les personnes participant aux solennités, en particulier le représentant du Président-Régent, Monsieur le général Laidoner et en même temps je lui exprime notre reconnaissance envers le Président-Régent pour l'attention particulière qu'il a montrée et l'honneur qu'il a fait à notre société en déléguant son représentant. Nous saluons également personnellement le général Laidoner, l'homme qui à la grande période héroïque de notre nation a été à la tête des armées estoniennes, sous la direction de qui s'est satisfaite l'aspiration de dizaines de générations d'Estoniens vers la conquête de la liberté et grâce à qui nous avons eu le bonheur de vivre l'aurore d'un nouveau jour pour la science estonienne.

Je salue le représentant du gouvernement de la République, Monsieur le Ministre de l'Education, qui a toujours fait progresser nos travaux avec une chaleureuse bienveillance.

Je salue Monsieur le Recteur de l'Université et en lui l'Université, dont notre Société a éprouvé les bonnes dispositions au cours d'un siècle.

Je salue Monsieur le maire de Tartu comme représentant d'une ville à laquelle le passé et l'activité de notre Société sont étroitement liés.

Je salue aussi particulièrement tous les hôtes étrangers qui sont apparus en si grand nombre à notre jubilé et qui ont fait grand honneur à notre modeste assemblée.

[Ici l'allocution du professeur H. Moora comporte quelques phrases en latin à l'adresse des invités étrangers (cf. p. 10).]

Je salue aussi bien chaleureusement tous les autres hôtes et nos collaborateurs.

Järgnevalt peab esimees H. Moora
Moor a peakõne: Ensuite le professeur H. Moora
tient son discours solennel:

Austatud pidulised!

Nagu paljud kestvad ja viljakad algatused, nii on ka Õpetatud Eesti Seltsi algus olnud väike ja tagasihoidlik. Kui täna 100 aasta eest Tartus pastor G e h e w e majas rühm sünnipäraseid eestlasi ja esto-fiilseid sakslasi, peamiselt kirikuõpetajad maalt, vastu võttis Õpetatud

Eesti Seltsi põhikirja ja valis uuele seltsile ainult ühe juhataja, keda tagasihoidlikult nimetati sekretäriks, näitab see, kui vähenõudlikult uut organisatsiooni alustati. Ka polnud ülesanded, mis endale seadis Selts — koguda ja uurida eesti sõnavara ja rahvaluulet, õppida tundma eesti rahva minevikku ja kultuuri — mitte uued. Sel ajal olid juba aastakümneid teinud tööd paljud valgustusaja ideedest kantud mehed meie maal. Isegi seltsi nimi polnud uus, sest juba 1819. aastast oli olemas pool-eraviisiline, eriti Lõuna-Eesti kirikuõpetajaist koosnev rühmitus nimega „Eesti Õpetatud Selts“. Ometi loodi uue organisatsiooniga ja selle ametliku kinnitamisega kolle, mis koondas, õhutas ja edasi kandis neid kõiki seni üksikuid ja laialivalguvaid taotlusi.

Oma algusaegadel oli Seltsi tegevus sisult kaunis kirju. Järgemööda üksikute liikmete juures peetud koosolekuil kõneldi läbiseigi keelelisil, ajaloolisil ja poolmuinasloolisil teemadel; ühtlasi aga arutati ka rahva haridusse ja selle tõstmisse puutuvaid küsimusi. Sel ajal oli endastmõistetav, et teaduslikku laadi väljaannete kõrval avaldati ka rahvalik-õpetlikku kirjandust. Üks ülesanne kerkib aga peagi üle teiste kõrgemale esile, see on „Kalevipoja“ lugude kogumine, nendest eesti rahva suure mineviku oletatava eepose restaureerimine ja väljaandmine, mis Fr. R. Faehlmanni poolt juba 1839. a., üks aasta pärast Seltsi asutamist, täie rõhuga päevakorda tõsteti. Eepose „Kalevipoja“ restaureerimise ja maailma saatmisega lootsid Õpetatud Eesti Seltsi koondunud rahvasõbrad saavutada mitu eesmärki. Nad lootsid, näidates rahvale tema suurt minevikku, teda üles raputada ta senisest uinakust, äratada teda uuele iseteadvusele ja -tegevusele, kuid ühtlasi näidata ka rahvast valitsevale ja teda andetuks pidavale ülemkihile, milliseid väärtusi see rahvas tõeliselt on suutnud luua. Ja me teame, et kuigi aeg nende romantikute unistusist palju on ära pühkinud, on ometigi noist lootusist palju, jah mitmeti enam, kui omal ajal võidi uskuda, täitunud. „Kalevipoeg“ sai üheks eesti rahva, eesti haritlaskonna iseteadvuse aluskiviks. Kuigi Selts tervikuna pole olnud selle lugulaulu kujundajaks, siis jääb Seltsi olemasolule ometi see teene, et ta selle kavatsuse esimese teostaja, Faehlmanni, surma järele ei lasknud „Kalevipoja“ mõttel mitte surra, vaid seda edasi alal hoidis ja teise mehe, Fr. R. Kretzwaldi, selle ette rakendas.

„Kalevipoja“ ilmumisega, selle kaua Seltsi keskseks huvi- ja arutusalaks olnud küsimuse lahenumisega 1860. a. ümber, lõpeb ka Seltsi esimene iseloomulik tegevusjärg. Selleks ajaks oli palju muutunud

Seltsis ja selle ümbruskonnas. Olid enamikus kadunud Seltsi asutajad ja astunud asemele uus põlv uute ilmavaateliste suunitlustega. Endise romantilise maailmasuhtumise asemele oli tulnud realistlik mõtlemisviis. Seda muudatust rõhutab eriti Seltsi olemasolu esimese veerandsajandi täitudes tolleaegne esimees, ajaloo professor ja tuntud baltisaksa poliitiline ideoloog C. Schirren. Senised Seltsi taotlused, mis olid suunatud rahva „poetilis-teaduslikule“ ülesäratamisele, tunnistati naiivseiks, olgugi heas mõttes ja neile tarvilist tunnustust andes. Kui seni oli lastud rahval ennast õpetada, siis taheti nüüdsest peale ise hakata enam „rahvast õpetama, tema tuleviku ülesehitusest osa võtma“. Taheti hakata talle teed tasandama hariduse poole, mis tol ajal tähendas saksa haridust ja saksa keelt, ja asuti energiliselt otsima teid ja koguma aineid selle teostamiseks.

Kuid aeg oli vahepeal muutnud ka eesti rahvast. Ühenduses samm-sammult tõusva majandusliku tasemega olid eesti rahva laialdased kihid hakanud tõusma ühiskondlikule teadvusele, hakanud taotlema oma õigusi, aga ka oma haridust, eestikeelset haridust. Nõnda oli paratamatu, et Õpetatud Eesti Seltsi rahvahariduslikud kavatsused sel realistlik-olla-tahtval uuel järgul läksid täiesti mööda ärkava eesti rahva püüdlustest, mööda reaalsusest. Kuna Seltsis juhtival kohal olid saksa mehed poleksid suutnud järgneda eesti hariduspüüdlustele, siis oli õnneks, et Seltsis sellest peagi aru saadi, selle-alalised viljatud taotlused lõpetati ja rahvahariduse edendamine Õpetatud Eesti Seltsi töökavast hoopis välja jäeti, mis toimus juba 60-ndate aastate keskpaiku. Siitpeale koondas Selts oma jõu peamiselt akadeemilisele tööle, kus teda ootas suur ja viljakas ajajärk.

Selle suuna pärast on Õpetatud Eesti Seltsile tehtud etteheiteid. Teiste hulgas on neid väljendanud ei keegi muu kui vana Seltsi kaastööline ja auliige Kreutzwald, kes oli algusest peale siin agaralt töötanud rahva õpetamiseks. Nagu öeldud, peame aga meie seda suunavõttu kui paratamatut pidama õigeks. Et Õpetatud Eesti Seltsi tegevus jäi kaugeks ja võõraks rahva hariduselule, on mõistetav mitte ainult Seltsi selle aja saksa juhtkonna mõtlemisviisi, vaid ühtlasi ka Seltsi laadi tõttu. Õpetatud Eesti Selts oli oluliselt akadeemiline koondis. Eesti alt üles tõusva ja areneva avaliku elu huvi- ja tulipunktis oli sel järgul aga nimelt r a h v a hariduse tõstmise ja selle liikumise kandvaiks tegelasiks olid peale ärksate talupoegade eriti rahvakooliõpetajad ning ainult üksikud akadeemilise haridusega mehed. Puhtteaduslikud küsi-

mused laiemaid eesti ringkondi veel ei huvitanud. Et selle vili ei leidnud veel otsest rakendust meie kultuurielus, puudus selle töö järele ka alles tungivam tarvidus.

Õpetatud Eesti Selts aga, eriti pikaajalisel prof. Leo Meyeri juhtimisel (1869—1899), taotles teadlikult teaduslikke ülesandeid ja seda järku, nagu on rõhutanud ka üks selle aja agaramaid kaastöölisi, Villem Reiman, tuleb ses suhtes pidada üheks kõige viljakamaks ajaks Seltsi elus. Neil aastakümneil töötas siin mitmeid nimekaid riigi-saksa ja rida kõige tuntumaid balti-saksa teadlasi, kellest peale Meyeri enda nimetatagu omaaegset Seltsi esimeest, tuntud ajaloo-bibliograafi Ed. Winkelmann'i, muinasaja-uurijat C. Grewingk'it, ajaloolast ja muinasteadlast R. Hausmann'i, keeleteadlast N. Anderson'i, tuntud keeleuurijat F. J. Wiedemann'i, kes oma suure eesti-saksa sõnaraamatu koostamisel on saanud olulist abi Seltsi kogudest. Samal ajal on Seltsis töötanud ka eesti kultuurielus juhtivad mehed, nagu folklorist ja keeleteadlane Jakob Hurt, keeleteadlane M. Weske, kultuuriloolane kirikuõpetaja Villem Reiman; on mainitav ka asjaarmastaja muinasteadlane Jaan Jung. Sel ajal omandab Selts oma tööhulga ja -kaaluga, samuti kogudega mitmel alal, nagu muinasteadus ja keeleteadus, esikoha teiste samalaadsete ühingute hulgas Baltimail. On märkimisväärne, et ka läbikäimine välise teadusmaailmaga, väljaannete vahetus, on Õpetatud Eesti Seltsil elavam ja suurem kui ühelgi teisel balti teaduslikul seltsil. Üldist lugupidamist Seltsi vastu näitas ka laialdane ja otsekohene tunnustus, mis talle teiste teaduslike asutiste poolt osaks sai ta 50-ndal aastapäeval. Nõnda oli Leo Meyeri aeg tulemusrikkaks ja kooskõlaliseks tööjärele.

Käesoleva sajandi algul, eriti pärast 1905. aastat, võib märgata Seltsi tegevuses teatud loidumist, mis arenes Maailmasõja eelaastail teravaks kriisiks. Selle peapõhjuseks tuleb pidada Tartu ülikooli venestamise tagajärjel seni Seltsi juhtinud balti-saksa teadusmeeste ja literaatide arvu vähenemist. Mitmeti häirivalt mõjus ka 1905. aasta ümber valitsenud rahutu õhkkond. Nähes oma arvu kahanemist ja kartes sellepärast Seltsi juhtimise äralangemist endi kätest, kuna just samal ajal eesti akadeemiline haritlaskond kiiresti oli kasvamas, ei võtnud saksa enamus 1910 paiku enam Seltsi eesti soost liikmeid. See oli parajasti eesti kultuuri ja ühiskondliku elu kiire edasiarenemise aeg: „Noor-Eesti“, paljude eesti kultuuriliste ürituste, Eesti Kirjan-

duse Seltsi, Eesti Rahva Muuseumi, eesti teatrite ja paljude majandusettevõtete jõuline tõusuaeg. Et eesti haritlaskond oli alati pidanud oma õiguseks ja kohustuseks kaasatöötamist Õpetatud Eesti Seltsis, siis pidi tekkima terav konflikt nii Seltsi sees kui ka selle ümber väljaspool avalikkuses. See pinguldus veel enam, kui Selts otsustas teha selget vahet oma saksa ja eesti teadusliku töö vahel, jättes eesti kultuuriloo oma töökavas tagaplaanile ja pühendudes edaspidi esijoones balti provintsiaalajaloole. Need ja teised sarnased otsused osutasid, et Seltsis oli endiste tõsiste teadusmeeste üle saanud ülekaalu poliitiliselt mõtlev tegelaskond. Sama tõendab ka Seltsi mahajäämine teistest teaduslikest ühingust, näit. Riias ja Tallinnas, viimaseil aastail enne Maailmasõda, nii publikatsioonide hulgalt ja tasemelt kui ka väljaannete vahetuselt jne. Et samal ajal teravnes Seltsi vahekord ka ülikooliga, siis näis olukord arenevat Seltsi lõpetamise poole. Maailmasõja pealetulekuga pandigi Vene võimude poolt Seltsi tegevus ajutiselt seisma.

Uuesti äratati selts ellu 1919. a. sügisel eesti ülikooli kuraatori P. Põllu algatusel, äratati hoopis muutunud olukorras. Kõik need kodumaised teadusalad, mille viljelemine varem oli olnud Õpetatud Eesti Seltsis ja veel mõnes teises harvas ühingus vaid eraviisiliselt sallitud, olid nüüd korruga Eesti riigi ja ülikooli rajamisega asetatud meie maa teadusliku elu huvikeskusesse, olid saanud esmajärguliseks tarviduseks. Osa ülesandeist võttis loomulikult eesti ülikool üle. Sellest hoolimata oli tööala ühe hoobiga määratult laienenud, nii et Õpetatud Eesti Selts üksi parimalgi juhusel poleks suutnud selle üle valitseda. Seejärel oli loomulik, et ülesandeid tuli jagada uute asutatavate akadeemiliste ühingutega, nagu Akadeemiline Emakeele Selts, Akadeemiline Ajaloo Selts, Akadeemiline Kirjandusühing. Et samal ajal olid tekkinud riiklikud muuseumid ja arhiivid, kuhu töö seisukohalt osutus otstarbekohaseks kogu sellekohase aineestiku koondamine, kust tagajärjekamalt kui muidu võidi teha edaspidist kogumistööd, siis andis ka Õpetatud Eesti Selts oma kogud neile hoirule: Ülikooli raamatukogu sai siit seni puudunud rikka vanema eestikeelse raamatukogu, Ülikooli Arheoloogia Kabinett tüseda alusvara oma muuseumile, Eesti Rahva Muuseum lisa oma etnograafilisele ja kultuuriloolisele aineestikule ning Rahvaluule Arhiivile. Ühe sõnaga, nüüd ehitati eesti kultuuriellu sisse selle töö vili, mille Selts varem aastakümneil oli saavutanud. Seltsile on jäänud oma kogudest ainult muuseumi mündin-

duse osa, mis täidab riikliku keskse mündikabineti ülesandeid. Muust kogumistööst on Selts loobunud. Nõnda kitsenes Eesti iseseisvuse algul Seltsi senine tööala mitmes suunas õige tunduvalt, ja sellekohaselt tuli tegevust jagada ning kohandada vastavalt uutele oludele ja tarvetele. Et see ümberorienteerumine otstarbekalt toime tuli, selle, nagu palju muugi eest Selts võlgneb tänu oma elavale ühendusele ülikooliga, kelle õppejõud on juhtinud tema tööd ja suunitlusi kooskõlas meie laialdasema teadusliku elu vajadustega. Ma nimetan siin neist Seltsi endisist juhatusliikmeist, kes määravalt osa on võtnud uue töösuuna andmisest, eriti meie ülikooli endisi õppejõude professor A. M. Tallgreni Soomest, professor M. Vasmer'it Saksamaalt, professor W. Wiget'it Šveitsist ja meie praegusi ülikooli professoreid W. Andersoni ja J. Marki. Vaatamata tööala kitsenemisele on Seltsi tegevus Eesti iseseisvusaastail kiiresti kasvanud ja ühtlasi süvenenud, mida näitab juba ainult väljaannete hulk, mille kogu selle 16 aasta kohta moodustab umb. $\frac{2}{3}$ sellest, mis on ilmunud eelnenud 75-l tegevusaastal, kusjuures endisele kahele väljaannete sarjale on lisandunud kolm uut. Ühtlasi on järjest tõusnud Seltsi tööde tase. Seltsi väljaannete vahetus on kasvanud ja mitmekesisitunud. Eriti hoogus on olnud Seltsi tegevuse tõus sellest ajast peale, kus meie oma ülikool hakkas andma noori, teaduslikult meie olude kohaselt ettevalmistatud tööjõude.

Õpetatud Eesti Seltsi ajalugu on pikk tükk eesti akadeemilise haritlaskonna ja hariduse mitmekäärulist tõusuteed. Alates ajast, kus kõrgem haridus oli identne võõra keelega ja kus ka sünnipäraseid eestlased endid pidid väljendama muis keeltes ning seepärast paratamatult sulanesid muukeelsesse ümbrusse, näitab Õpetatud Eesti Seltsi teekond seda pikka aega ja visa tööd ning võitlust, mille on pidanud läbi käima eestikeelne haridus, et lõplikult pääseda maksvusele omal maal.

Õpetatud Eesti Seltsi tööd on, nagu see omal ajal oli paratamatu, palju aastaid juhtinud saksa teadusmehed ja teinud siin palju kõrgeväärtuslikku loovat tööd. See töö, mida saksa teadus ja meie saksa kaasmaalased on eriti Seltsi algajal ja Leo Meyeri ajajärgul Õpetatud Eesti Seltsi kaudu teinud, kuulub nende kõige positiivsemate ja hinnatavamate lisandite hulka, mis nad on andnud eesti kultuurile. Me anname neile selle eest väärilist tunnustust ega kahtle tunnistamast, et osa Õpetatud Eesti Seltsi saavutustest kuulub sakslasile. Aga Õpetatud Eesti Selts on siiski olnud ka eesti selts oma sünnimõttelt, oma nimelt, oma tööpõllult ja sellelt osalt, mis siia on andnud meie kultuurielu kandva-

mad mehed ning mitte kõige viimases järjekorras ka sellelt toetuselt, mida talle suuremeelselt on andnud Eesti riik ja rahvas ja mis Õpetatud Eesti Seltsi on meie ajal viinud uuele elule ja intensiivsele tegevusele. Õpetatud Eesti Seltsi ei saa lahutada eesti kultuuriloost ja eesti kultuurilukku kuulub ka tema tänane tähtpäev.

Astudes täna üle oma olemasolu teise sajandi läve loodab ja usub Õpetatud Eesti Selts, et see vanade eesti Kaleviste geenius, kellelt saja aasta eest lootsid meie rahvale tugevust ja tõusu Seltsi asutajad, ja kes on meie rahvast ja haridust aidanud ning edasi viinud üle kõigi raskuste, et seesama hea geenius eesti teadust ja meie Seltsi ikka edasi kannab ja kaitseb.

Omalt poolt lubab ja töötab Õpetatud Eesti Selts jätkata oma tööd endises ustavuses ja kohusetundes meie isamaa, meie Eesti vastu, kohusetundes nende töömeeste põlvede mälestuse vastu, kes enne meid siin ja siitkaudu on kandnud valgust meie maale; ühtlasi tahab Õpetatud Eesti Selts jätkata oma tööd üha suurenevas nõudlikkuses iseenda vastu — pandiks meie teaduse edule ja tõusule. Edasi tahab Õpetatud Eesti Selts koondada enda ümber kõik temas viljeldavate alade töömehed, eriti aga meie järjest pealetulevad noored jõud, ja ühendades ning toetades nende püüdeid kasvatada ja edendada eesti vaimset loomingu ning kanda, nagu senigi, selle vilja üle meie kodumaa ning kaugeemale laia maailma — rikkuseks ning õnnistuseks meie rahvale, kasuks rahvusvahelisele teadusele ja auks eesti nimele.

(Traduction.)

Mesdames, Messieurs,

Comme beaucoup d'initiatives durables et fécondes, la Société Savante d'Estonie a été aussi à ses débuts petite et modeste. Quand il y a cent ans à Tartu, dans la maison du pasteur G e h e w e, un groupe de personnes estoniennes de naissance et d'Allemands estophiles, principalement des pasteurs de la campagne, adoptèrent les statuts de la Société Savante d'Estonie et n'élirent pour la nouvelle société qu'un directeur qui fut appelé modestement secrétaire, cela montre avec combien peu d'exigences la nouvelle organisation débuta. Les tâches que se donnait la Société: recueillir et étudier le vocabulaire et le folklore estonien, faire connaissance avec l'histoire et la civilisation du peuple estonien, n'étaient pas non plus nouvelles. Dans ce domaine beaucoup

d'hommes porteurs des idées du Siècle des Lumières avaient déjà travaillé depuis des décades dans notre pays. Même le nom de la société n'était pas nouveau, car dès 1819 il existait un groupement, à demi-privé, composé surtout de pasteurs de l'Estonie méridionale et appelé „Société Savante d'Estonie“. Toutefois avec l'organisation nouvelle et sa confirmation officielle on créait un foyer qui concentra, stimula et étendit tous ces essais isolés et dispersés.

A l'époque de ses débuts l'activité de la Société était par son contenu assez variée. Dans les réunions tenues successivement chez les divers membres on parlait sur des sujets linguistiques, historiques et semi-archéologiques; mais on examinait aussi des questions touchant à la culture populaire et à son relèvement. Il allait de soi pour cette époque qu'à côté de publications de caractère scientifique on éditât également de la littérature instructive pour le peuple. Mais une tâche fut bientôt mise au premier plan avant les autres, celle de recueillir les récits du „Kalevipoeg“, d'en restaurer et d'éditer la grande épopée supposée de l'histoire du peuple estonien, tâche qui fut mise à l'ordre du jour avec insistance par Fr. R. F a e h l m a n n dès 1839, un an après la fondation de la Société.

Avec la restauration et la mise au jour de l'épopée du „Kalevipoeg“ les amis du peuple rassemblés dans la Société Savante d'Estonie espéraient atteindre plusieurs buts. Ils espéraient, en montrant au peuple la grandeur de son passé, secouer son engourdissement, l'éveiller à une nouvelle conscience de lui-même et à une nouvelle activité, mais en même temps montrer à la classe supérieure qui gouvernait le peuple et le tenait pour dépourvu de dons, quelles valeurs en vérité il avait réussi à créer. Et nous savons que, bien que le temps ait balayé beaucoup de ces rêveries romantiques, beaucoup en a cependant été réalisé, plus même que l'on ne pouvait croire en leur temps. Le „Kalevipoeg“ devint l'un des fondements de la conscience du peuple estonien, de sa classe cultivée. Quoique la Société dans son entier n'ait pas composé ce chant épique, il reste toutefois dans l'existence de la Société ce mérite qu'elle ne laissa pas s'éteindre l'idée du „Kalevipoeg“ après la mort du premier réalisateur du projet, mais qu'elle le garda, le transmit et le confia à un autre homme, Fr. R. K r e u t z w a l d.

Avec la parution du „Kalevipoeg“, avec la solution, vers 1860, d'une question qui avait été longtemps le point central d'intérêt et de discussion pour la Société, se termine la première période d'activité caracté-

ristique de la Société. A cette époque bien des choses avaient changé dans la Société et dans son entourage. Les fondateurs de la Société avaient pour la plupart disparu et ils avaient été remplacés par une génération nouvelle avec des tendances nouvelles dans ses vues sur le monde. A l'attitude romantique devant le monde s'était substituée une manière de pensée réaliste. Ce changement est souligné en particulier, quand s'achève le premier quart de siècle d'existence de la Société, par son président C. Schirren, professeur d'histoire et idéologue politique germano-balte connu. Les aspirations de la Société, qui étaient jusqu'alors dirigées vers le réveil „poético-scientifique“ du peuple, furent déclarées naïves, encore qu'on en eût reconnu la bonne intention et la nécessité. Tandis que jusque là on avait laissé le peuple apprendre de lui-même, on voulut dès lors commencer soi-même à „enseigner le peuple“, à prendre part à „l'édification de son avenir“. On voulut lui ouvrir la route vers l'instruction, qui à cette époque signifiait culture allemande et langue allemande, et on se mit énergiquement à chercher les voies et à réunir les moyens pour cette réalisation.

Mais dans l'intervalle le temps avait aussi transformé le peuple estonien. Parallèlement à un relèvement du niveau économique de plus larges couches du peuple estonien avaient commencé à accéder à la conscience sociale, commencé à aspirer à la satisfaction de leurs droits, de leur culture, d'une culture en langue estonienne. Ainsi il était inévitable que les projets d'instruction populaire de la Société Savante d'Estonie dans cette période de volonté réaliste passassent complètement à côté des aspirations du peuple estonien en réveil, à côté de la réalité. Comme les Allemands placés à la tête de la Société n'auraient pas pu suivre les aspirations de la culture estonienne, ce fut un bonheur qu'on s'en rendît bientôt compte dans la Société, les essais infructueux dans ce domaine prirent fin et l'avancement de l'instruction populaire fut complètement laissé de côté dans le plan de travail de la Société Savante d'Estonie, ce qui se produisit dès le milieu des années soixante. Dès lors la Société concentre ses forces principalement sur le travail universitaire, où l'attendait une grande et féconde période.

A cause de cette orientation il a été fait des reproches à la Société Savante d'Estonie. Notamment personne autre que le vieux collaborateur et membre d'honneur de la Société Kreutzwald en a exprimé, lequel avait dès le début activement travaillé à l'enseignement du peuple. Mais, comme nous l'avons dit, nous devons considérer comme juste cette orien-

tation parce qu'inévitable. Que l'activité de la Société Savante d'Estonie soit restée loin de la vie culturelle du peuple et étrangère à elle, cela est compréhensible non seulement à cause de la manière de penser de la direction allemande de la Société en ce temps, mais encore en raison de la nature de la Société. La Société Savante d'Estonie était essentiellement un groupement universitaire. En effet à cette époque le relèvement de l'instruction populaire était le point central d'intérêt dans la vie publique estonienne qui se développait de bas en haut; et les militants de ce mouvement étaient, outre les paysans du réveil, principalement des maîtres de l'école primaire et seulement quelques hommes ayant une formation universitaire. Les questions purement scientifiques n'intéressaient pas encore des milieux estoniens plus vastes. Si ces fruits n'avaient pas encore trouvé une application directe dans notre vie culturelle, c'est que la nécessité pressante d'un tel travail faisait encore défaut.

Mais la Société Savante d'Estonie, en particulier sous la direction durable du professeur L e o M e y e r (1869—1899), visa consciemment à des buts scientifiques et cette période, comme l'a souligné Villem Reiman, l'un des collaborateurs les plus actifs de cette époque, doit être tenue à cet égard pour l'une des plus fécondes dans l'existence de la Société. Dans ces décades travaillèrent ici divers Allemands du Reich notoires et une série de Germano-Baltes les plus connus, dont il faut nommer outre Meyer, président de la Société en son temps, l'historien-bibliographe E d . W i n k e l m a n n , l'archéologue C . G r e w i n g k , l'historien et archéologue R . H a u s m a n n , le linguiste N . A n d e r s o n , le célèbre linguiste F . J . W i e d e m a n n , qui dans la composition de son grand dictionnaire estonien-allemand a été essentiellement aidé par les collections de la Société. En même temps des personnages de premier plan de la vie culturelle estonienne ont travaillé à la Société: le folkloriste et linguiste J a k o b H u r t , le linguiste M i h k e l W e s k e , le pasteur V i l l e m R e i m a n , historien de la civilisation; il faut encore mentionner un amateur, l'archéologue J a a n J u n g . En ce temps la Société occupe, par le nombre et le poids de ses travaux ainsi que par ses collections dans divers domaines comme l'archéologie et la linguistique, la première place parmi les associations du même genre dans les pays baltiques. Il est digne de remarque que les relations de la Société avec le reste du monde scientifique, l'échange de ses publications sont plus intenses et plus considérables que chez aucune autre société

scientifique baltique. L'estime générale à l'égard de la Société apparaît aussi dans l'approbation large et directe qu'elle reçoit des autres institutions scientifiques lors de son cinquantenaire. Ainsi l'époque de Leo Meyer fut une période de travail riche en résultats et harmonieuse.

Au commencement de ce siècle, en particulier après 1905, on peut remarquer dans l'activité de la Société un certain engourdissement, qui se développa en une crise aiguë dans les années précédant la Guerre Mondiale. Il faut en voir le principal motif dans la diminution des savants et hommes de lettres germano-baltes ayant jusque là dirigé la Société, par suite de la russification de l'Université de Tartu. L'ambiance d'inquiétude régnant vers l'année 1905 eut une influence troublante sous bien des rapports. Voyant son nombre diminuer et craignant pour ce motif que la direction de la Société ne lui échappât, puisque précisément en même temps la classe estonienne ayant la formation universitaire croissait rapidement, la majorité allemande ne prit plus vers 1910 de membres estoniens dans la Société. C'était justement l'époque où la vie culturelle et sociale estonienne se développait rapidement: essor puissant de la „Jeune Estonie“, de beaucoup d'entreprises culturelles estoniennes, Société de Littérature Estonienne, Musée National Estonien, théâtres estoniens et nombreuses entreprises économiques. Comme les Estoniens cultivés avaient toujours considéré comme un droit et un devoir de collaborer avec la Société Savante d'Estonie, un conflit aigu devait éclater aussi bien au sein de la Société qu'au dehors, publiquement, autour de cette décision. La tension augmenta encore, quand la Société résolut de faire une différence nette entre le travail scientifique allemand et estonien, laissant l'histoire de la civilisation estonienne à l'arrière-plan de son programme et se consacrant désormais principalement à l'histoire provinciale baltique. Ces décisions et d'autres semblables montrèrent que dans la Société un groupe d'hommes ayant des préoccupations politiques l'avait emporté sur les savants sérieux. C'est ce que prouve encore le retard de la Société sur les autres associations scientifiques, par exemple à Riga et à Tallinn, dans les dernières années avant la Guerre Mondiale, aussi bien par le nombre et le niveau des publications que par leur échange etc.. Et en même temps les rapports de la Société se faisaient également plus tendus avec l'Université, aussi la situation semblait-elle devoir évoluer vers la fin de la Société. Quand survint la Guerre Mondiale, les autorités russes suspendirent provisoirement l'activité de la Société.

La Société fut ressuscitée à l'automne de 1919 sur l'initiative de l'administrateur de l'Université P. Põld, ressuscitée dans un état de choses tout à fait transformé. Toutes ces branches scientifiques nationales, qu'il n'avait été permis de cultiver auparavant que dans la Société Savante d'Estonie et dans quelque autre rare association à titre privé, furent alors d'un seul coup, par la fondation de l'Etat et de l'Université estonienne, placées au centre d'intérêt de la vie scientifique de notre pays, devinrent une nécessité de premier plan. L'université estonienne prit naturellement sur elle une partie des tâches. Malgré cela le champ de travail s'était tout à coup si immensément élargi, que la Société Savante d'Estonie sous la meilleure direction n'aurait pas réussi seule à s'en rendre maîtresse. C'est pourquoi il était naturel que les tâches dussent être réparties avec les associations universitaires à fonder, comme les associations universitaires pour la langue nationale, d'études historiques, d'études littéraires. Comme en même temps étaient nés des musées et des archives publics, où du point de vue du travail il apparut pertinent de concentrer les matériaux appropriés, d'où le recueil des documents pouvait se poursuivre avec plus de conséquence, la Société leur confia également ses collections: c'est de là que la Bibliothèque universitaire reçut un riche fonds en langue estonienne qui manquait jusqu'alors, le Cabinet d'Archéologie de l'Université d'importants éléments initiaux pour son musée, le Musée National Estonien un supplément à ses matériaux ethnographiques et concernant l'histoire de la civilisation ainsi que pour les Archives du Folklore Estonien. En un mot on introduisit alors dans la vie culturelle estonienne le fruit de ce travail que la Société avait réalisé dans les premières décades de son existence. La Société n'a conservé de ses collections que la partie numismatique du musée, qui sert de cabinet central public de numismatique. La Société a renoncé à tout autre travail de collection. Ainsi avec le commencement de l'indépendance estonienne le champ d'action ancien de la Société s'est restreint bien sensiblement dans plusieurs directions, et en conséquence il fallut partager l'activité et l'adapter aux conditions et aux nécessités nouvelles. Si cette réorganisation s'est faite d'une manière pertinente, cela, comme beaucoup d'autres choses, la Société le doit à ses rapports intenses avec l'Université, dont le corps enseignant a dirigé ses travaux et ses projets en harmonie avec nos besoins d'une vie scientifique plus vaste. Je nommerai ici parmi les anciens membres de la direction de la Société ceux qui ont pris une part déterminante dans la

nouvelle orientation des travaux, en particulier les anciens professeurs de notre université, le professeur A. M. Tallgren, de Finlande, le professeur M. V as m e r, d'Allemagne, le professeur W. Wiget, de Suisse, et nos professeurs actuels W. A n d e r s o n et J. M a r k. Malgré le rétrécissement du champ de travail l'activité de la Société dans les années d'indépendance estonienne a augmenté rapidement et en même temps s'est approfondie, ce que montre déjà le nombre seul des publications, dont la collection en seize ans atteint les deux tiers de ce qui avait paru dans les soixante-quinze années précédentes, aux deux anciennes séries de publications s'étant ajoutées encore trois nouvelles. En même temps le niveau des travaux de la Société s'est régulièrement élevé. L'échange des publications de la Société a augmenté et s'est multiplié. L'activité de la Société a connu un essor particulier du jour où notre université commença à produire de jeunes travailleurs préparés scientifiquement conformément à nos conditions.

L'histoire de la Société Savante d'Estonie est un long chapitre de l'ascension sinueuse de la culture et de la classe cultivée universitaire estonienne. Depuis l'époque où l'instruction supérieure était identique à une langue étrangère et où les Estoniens de naissance devaient s'exprimer dans d'autres langues et se fondaient pour cette raison inévitablement dans l'entourage étranger, la marche de la Société Savante d'Estonie montre ce long espace de temps, ce travail et ce combat acharnés, que la culture en langue estonienne a dû traverser pour finalement être valable dans son propre pays.

Le travail de la Société Savante d'Estonie, comme cela était inévitable en son temps, a été dirigé pendant de nombreuses années par des savants allemands et bien des travaux créateurs de grande valeur y ont été réalisés. Ce travail que la science allemande et nos compatriotes allemands ont réalisé par la Société Savante d'Estonie particulièrement aux débuts de la Société et à l'époque de Leo Meyer, appartient au nombre des contributions les plus positives et les plus appréciables qu'ils aient fournies à la culture estonienne. Nous leur en donnons un éloge mérité et nous n'hésitons pas à reconnaître qu'une partie des résultats obtenus par la Société Savante d'Estonie appartient aux Allemands. Mais la Société Savante d'Estonie a cependant été aussi une société estonienne dans l'idée qui a présidé à sa naissance, par son nom, par son champ d'action et par le rôle que lui ont donné les hommes porteurs de l'idée d'une vie culturelle estonienne, ainsi que, non pas à la toute dernière

place, par l'appui que l'Etat et le peuple estoniens lui ont fourni généreusement et qui à notre époque a mené la Société Savante d'Estonie à une vie nouvelle et à une activité intense. La Société Savante d'Estonie est inséparable de l'histoire de la civilisation estonienne et ce jour anniversaire appartient également à l'histoire de la civilisation estonienne.

Arrivant aujourd'hui au seuil du deuxième siècle de son existence la Société Savante d'Estonie espère et croit que le génie des vieux Kalev estoniens, de qui il y a cent ans les fondateurs de la Société espéraient la force et l'essor pour notre peuple et qui a aidé notre peuple et notre culture, lui faisant passer toutes les difficultés, que ce même bon génie soutiendra et protégera toujours la science estonienne et notre Société. De son côté la Société Savante d'Estonie promet et fait voeu de poursuivre son travail dans le même esprit de loyauté et de conscience vis-à-vis de notre patrie, de notre Estonie, de conscience vis-à-vis de la mémoire des générations de travailleurs qui avant nous ici et jusqu'ici ont porté la lumière dans notre pays; en même temps la Société Savante d'Estonie veut poursuivre son travail avec une exigence croissante vis-à-vis d'elle-même, gage du succès et de l'essor de notre science. La Société Savante d'Estonie veut encore rassembler autour d'elle tous les travailleurs qui la défricheront, mais particulièrement les forces jeunes qui viendront s'ajouter sans cesse, et les unissant et les soutenant instruire leurs efforts et faire progresser les créations de l'esprit estonien et en porter comme auparavant les fruits dans notre pays et dans un monde plus vaste: richesse et bénédiction pour notre nation, profit pour la science internationale et honneur pour le nom de l'Estonie.

Peale pidukõnet tervitab Seltsi hõrra Riigihoidja ja Vabariigi Valitsuse esindajana sõjavägede ülemjuhataja kindral J. L a i d o - n e r :

Après le discours solennel le généralissime J. L a i d o n e r salue la Société comme représentant du Président-Régent et du gouvernement de la République:

Kõigepealt on mul au edasi anda Õpetatud Eesti Seltsile meie Riigihoidja südamlikud tervitused Õpetatud Eesti Seltsi 100 aasta juubeli puhul. Riigihoidja tervitab kõiki praegusi Seltsi tegelasi, tervitab tema juhte ja samal ajal tuletab meelde tänu- ja austustundes kõikide endiste aegade tegelasi saja aasta jooksul.

Meie teame, et iga inimene on palju enam mineviku produkt kui oleviku sünnitus. Kui see on nii ühe üksiku inimese suhtes, kui

palju on see õigem ühe rahva suhtes. Ükski rahvas ei saa ilmuda ajaloo lavale järsku, korraga, ruttu. Seal peab eel käima väga pikk arenemisjärk. Sama maksab ka meie eesti rahva kohta, enne kui tema jõudis ühiskonna arenemise nii-öelda kõrgemale tipule — iseseisva riigini.

Oli aeg, kus rahva ja riigi arenemist ajalooliselt vaadeldi ainult ühe elemendi seisukohalt: uuriti ja kirjeldati riigivõimu tegevust. Kuid meie tunnistame, et riik seisab koos mitmest elemendist ja et sel kolm n. ö. algelementi peab olema: maa, rahvas ja võim. On selge, et kui uurida ainult võimu ja järeldusi teha ainult võimu seisukohalt, siis ei ole see selle rahva kogu ajalugu. Üuem ajalooteadus on asunud seisukohale, et ei saa riigi ja rahva ajalugu vaadelda ainult ühelt, s. o. riigivõimu tegevuse seisukohalt, vaid peab arvesse võtma teist tähtsat elementi — rahvast. Võib ette kujutada rahvast võimuta, kuid ei saa kujutleda ühiskonda, kus on ainult võim ja pole rahvast. Rahvas on kõige tähtsam tegur ühiskonna arengus. Aastasadade jooksul on aga meie ajalugu kirjutatud just selles mõttes, et on uuritud ainult võimu tegevust.

Kui vaatame tagasi Õpetatud Eesti Seltsi tegevusele, siis juba saja aasta eest see Selts ja selle esimesed tegelased, võib-olla instinktiivselt, võtsid uue suuna ajaloo uurimises, eriti Eesti ajaloo alal. Balti ajaloolased loomulikult uurisid meie maa ja rahva ajalugu võimujaloo seisukohalt, aga Õpetatud Eesti Selts hakkas oma tegevuse algusest peale uurima ja kirjeldama just meie r a h v a ajalugu, meie rahva kultuuri, aru saades, et see ongi üks kõige tähtsamaid elemente rahva ja tema kultuuri arengus.

Selles mõttes peab tunnistama, et Õpetatud Eesti Selts on määratu suure töö ära teinud. Meie viibisime täna näitusel, kus väga ülevaatlikult oli esitatud suur arv töid, saavutisi, raamatuid, käsikirju jne. Kui heidame pilgu Seltsi tegevusele, siis näeme, et tema töö on olnud väga ja väga viljakas. Õpetatud Eesti Seltsi töö on minu arusaamise järgi huvitav omapärane. Õpetatud Eesti Selts hakkas uurima ka rahva kultuuri, rahva minevikku, ja hakkas harrastama koostööd kaht eri keelt kõnelevate kodanikkude vahel. Meie tihti räägime ja näitame, see on eesti soost ja see saksa soost Eesti kodanik. On küsimus, kas see nimetamisviis, mida nii tihti oleme harjunud tarvitama, on õige.

Meie minevikus väga palju eesti elementi läks üle sellesse kihti, mida meil nüüd nimetatakse saksa soost Eesti riigi kodanikkonnaks.

Kuid seepärast ei olnud selle maa elanikud kaugeltki mitte saksa, vaid eesti soost, kes aga kõnelesid saksa keelt. Selles pole midagi iseäralikku. Kui vaatame kaugemale, näeme, et teistes Euroopa riikides valitsev, kõrgem kiht, mis oli võrsunud ikkagi samast juurest, tarvitab ka teist keelt. Räägiti näiteks ladina keelt, ja seejuures halba ladina keelt. Mõned rahvad kaotasid oma esialgse keele, näit. inglise rahvas. Meie nagu ei julge tunnista, et kõik see, mis meie maal on sündinud, kogu rahva kultuuriline, majanduslik ja vaimne areng, see kõik on palju suuremal määral eesti rahva enda töö ja vaeva tagajärg, kui seni oleme harjunud mõnema.

Peab ütleva, et just viimasel ajal meie noored teadusmehed on asja teisiti hakanud valgustama ja hiljuti võisime lugeda ühe ülikooli tegelase artiklit, kus ta ütleb, et Põhjasõjast võttis osa palju suurem arv eestlasi, kui meie seda kujutleme. Kui uurimused jätkuvad, siis küll võime näha, et eesti elemendi osa meie maa ajaloos oli palju suurem, kui seni oleme osanud arvata.

Õpetatud Eesti Selts oli esimene teaduslik asutus, kes tõstis üles selle küsimuse ja hakkas seda järkjärgult valgustama. Ta on ka saavutanud sel alal suuri tulemusi. Meil oli ja on levinud vaade, et Eesti ajalugu nagu kadus ära mitmeks sajandiks. Kõneldi Eesti vabadusvõitluse ajast 12. ja 13. sajandil, räägiti veel natuke 14. sajandist. Ja edasi korraka ei ole eesti rahvast. On võõras võim. Meie rahvas midagi ei teinud, elas nagu unes. Tuli ärkamisaeg ja rahvas elab uuesti.

See käsitus pole õige — meie rahvas oli, võttis osa kõigest elu-avaldustest. Kui oli tulnud valitsev kiht saksa keelega ja eesti rahvast läks palju üle valitsevasse kihti ning hakkas rääkima saksa keelt, siis ei tähenda see, et eesti rahvas oleks muutunud sakslasteks.

Kui meie oma ajalugu samas sihis edasi uurime, nagu Õpetatud Eesti Selts seda on algatanud, siis saavutame sellega väga palju, et kasvatada oma rahvast, oma noorsugu. Ilma ajaloota rahvas elada ei saa, see on väga raske. Meil on pikk ajalugu seljataga, mille meie rahvas on läbi elanud ja selle aja jooksul palju saavutanud. Meie tunnustame, et Eesti riigi alalt on üle käinud palju sündmusi — siin on olnud tugevad riiklikud üksused ja ta on olnud suurte riikide tugevaks provintsiks. Eesti rahvas on kõige selle juures etendanud suurt osa.

Kui ajalugu edasi uurime, võib-olla leiame, et meie katame selle tühiku, mis on tekkinud meie ajaloos. Rahvaga, isegi haritud inimes-

tega kokku puutudes kuuldu, et paljugi, mis siin olemas, ei olevat meie, meie pole seda teinud. Hiljuti viibisin ühe suure mõisahoonde varemete juures, mida hakati lammutama, sest mõisa oli 1906. a. maha põlenud. Küsisin, miks neid maha lõhutakse, sest seda on ju ilus tulevastel põlvedel vaadata. Öeldi: see pole meie tehtud, see peab kaduma. Kes siis ehitas selle üles? Jah, selle peale pole mõeldud.

Siin on määratu suur töö ees. Olen kindel, et Õpetatud Eesti Selts saab oma tööd jätkama sama innuga, millega ta seda on teinud seni meie rahva ja meie oleviku ning mineviku uurimisel, ja et ta toob päevavalgele selle kultuuri ning vaimu varandused, ning et me nende vaimuväljenduste ja kultuurivallutuste alusel kasvatame edasi oma tulevase põlvi.

Õpetatud Eesti Selts on asutatud ülikooli juurde ja on seni olnud seal. Nähtavasti just see, et tema ülikooli, meie kõrgema õppeasutise juures on, on temale andnud teatud stabiilsuse. Näib, et tulevikus see tihe koostöö ülikooli ja Õpetatud Eesti Seltsi vahel saab ja peab edasi kestma, et olla kasuks mõlemale.

Teil kõigil on teada, et Riigihoidja on otsustanud Vabariigi Valitsuse poolt vastuvõetud seaduseelnõu alusel luua Teaduste Akadeemia. Mõnel võib-olla tekib küsimus, kas Akadeemia ei võta töö ära teaduslikkudelt seltsidelt ja ühingutelt, kes nii kaua on edukalt tegutsenud. Ei, Teaduste Akadeemia luuakse selleks, et arendada üldiselt eesti teadust kui ka üldist teadust. Akadeemia saab koosnema vähesest arvust isikutest. Meie ei kujutle, et meie kui väikeriik saaksime luua Akadeemia kui suuri teaduslikke töid teostava asutise. Meie Akadeemia saab olema ühendajaks lüliks meie kõrgemate õppeasutiste ja teaduslikkude seltside ning ühingute vahel. Akadeemia võib läbi viia uurimusi. Akadeemias on väljavalitud isikud, meie teadusmeestest parimad. Aga suuremat tööd peavad tegema meie kõrgemad õppeasutised ja teaduslikud seltsid ning ühingud, sest nemad peavad noori jõudusid ette valmistama. Akadeemia n. ö. võtab tipud pealt ära, sest Akadeemia ise ei saa teadlasi ette valmistada. Noorte teadlaste organiseerimine, tööle viimine, juhtimine, õhutamise, see ülesanne on praegu teaduslikkude seltside ja ühingute käes ning jääb nende kätte ka tulevikus. See on iseseisev suure tähtsusega ülesanne.

Ülikooli seadust on muudetud ja ülikool on elanud läbi muudatuse, kuid see ei tähenda, et keegi tahaks tulevikus vaba ülikooli, vaba teaduslikku tööd kitsendada, vaid me tahame näha, et see töö veel enam

areneks, edasi liiguks ja suureneks. Ja nii see ka saab olema. Me teame, millise vaimse hooga Õpetatud Eesti Selts töötas saja aasta eest ja kui suure hooga töötab ta praegu. Oleme kindlad, et see töö siin järjest rohkem saab arenema.

Kuid, nagu öeldud, rahvas ei ole mitte ainult oleviku, vaid palju enam mineviku produkt. Seepärast peame minevikust ammutama kogemusi ja meie noored teadlased muudavad meie ajaloo järkjärgult teaduseks. Oma kultuuri uurimise arvel saame kasvatada oma noorsugu.

Veel kord tuletan tänuga meelde Õpetatud Eesti Seltsi tööd, kus on peaaegu täiesti uusi mõtteid, võib-olla instinktiivselt, üles seatud, kui on hakatud uurima mitte ainult võimu-elementi tööd, vaid ka rahvakultuuri, kus on leitud väga mõistlik koostöö kahe võrdlemisi vaenuliku elemendi — meie rahva ja tolleaaja valitseva kihi vahel. See on suur kultuuriline saavutus. Praegu, kus rahvuslikud tunded on tugevad, me teame, et niisuguse vahekorra leidmine pole kerge. Peame auga meelde tuletama neid tegelasi, kes oskasid seda mõistlikku koostööd leida.

Me oleme kõik arvamisel, et Õpetatud Eesti Selts saab ka tulevikus samu traditsioone pidama ja erapooletult minevikku uurima. Aga selle juures, nagu tema esimesed eesti soost tegelased, tema saab niisama kindlalt edasi viima meie rahvuslikku au- ja uhkustunnet, nagu seda tegid minevikus Õpetatud Eesti Seltsi tegelased palju raskemates oludes kui praegu.

On veidi paradoksaalne, kui me kõik teame, mida on tarvis ja kui me seda siiski ei tee, sest siis teevad seda teised. Ma olen tihti väljendanud mõtet, et kui üks rahvas tahab iseseisvalt elada, siis tema peab valmis olema võitlema kultuuriliselt, majanduslikult kui ka otse vaenlase vastu relvaga käes. Kui me aga kultuuri alal ei ole mitte küllalt jõulised teistega sammu pidama, neist võib-olla isegi ette minema, siis ei aita ei majanduslik ega relvajõud. Võitlus kultuuri alal peab olema niisama kindel ja julge nagu oli võitlus, mille meie relvaga läbi viisime Vabadussõja ajal, meie iseseisva riigi algaastail.

Meie oleme kindlad lootuses, et Seltsi töö ja tegevus ja selle töö tagajärjed saavad olema määratuks kultuuriliseks varaks meie rahva ja riigi elus. Selles lootuses, et Õpetatud Eesti Selts ka tulevikus saab neid kõrgeid traditsioone oma lipukirjaks pidama, millega ta oma tööd algas väga rasketel aegadel ja rasketes tingimustes, soovin veel

kord kõigile Õpetatud Eesti Seltsi tegelaste eesotsas härra esimehega edu, jõudu ja tervist tööle. Ja koondagu nad enda ümber ikka enam ja enam veel juurdetulevaid noori eesti teadlasi!

(Traduction.)

Avant toutes choses j'ai l'honneur de remettre à la Société Savante d'Estonie les salutations cordiales de notre Président-Régent à l'occasion du centenaire de la Société. Le Président-Régent salue tous ceux qui exercent actuellement leur activité dans la Société, sa direction et en même temps, dans un sentiment de gratitude et de respect, il rappelle la mémoire de tous ceux qui ont travaillé chez elle au cours de ces cent années.

Nous savons que chaque être humain est plus un produit du passé que l'enfantement du présent. S'il en est ainsi d'un individu isolé, combien est-ce plus juste à propos d'une nation. Aucun peuple ne peut apparaître sur la scène de l'histoire brusquement, d'un coup, rapidement. Une très longue période de développement doit précéder. Cela est valable aussi à propos de notre nation estonienne, avant qu'elle ne fût arrivée au sommet suprême pour ainsi dire du développement social, comme état indépendant.

Il fut un temps où on n'examinait historiquement le développement d'un peuple ou d'un état que du point de vue d'un seul élément: on étudiait et on relatait l'activité du pouvoir politique. Mais nous reconnaissons que l'Etat fait partie de trois éléments originels: le pays, le peuple et le pouvoir. Il est clair que si l'on étudie seulement le pouvoir et que l'on n'en tire des conclusions que du point de vue du pouvoir, ce n'est pas là toute l'histoire de ce peuple. L'histoire nouvelle est de ce point de vue qu'on ne peut examiner l'histoire d'un état et d'un peuple d'un seul point de vue, c'est-à-dire du point de vue de l'activité du pouvoir politique, mais qu'il faut tenir compte d'un autre élément important, le peuple. On peut se représenter un peuple sans pouvoir, mais on ne peut pas se représenter une société où il n'y a que le pouvoir et pas de peuple. Le peuple est le facteur le plus important dans le développement de la société. Mais au cours des siècles l'histoire a précisément été écrite dans cette idée qu'on a seulement étudié l'activité du pouvoir.

Si nous jetons les regards sur l'activité de la Société Savante d'Estonie, il y a cent ans cette Société et ses premiers animateurs, peut-être instinctivement, suivirent une nouvelle direction dans les études histori-

ques, en particulier dans l'histoire d'Estonie. Les historiens baltes étudiaient naturellement l'histoire de notre pays et de notre peuple du point de vue de l'histoire du pouvoir, mais la Société Savante d'Estonie commença dès le début de son activité à étudier et à développer justement l'histoire de notre peuple, de sa civilisation, comprenant que c'était là un des éléments les plus importants dans le développement du peuple et de sa culture.

Dans cet esprit il faut reconnaître que la Société Savante d'Estonie a accompli un travail immense. Nous étions présents aujourd'hui à une exposition où étaient présentés, en un bon aperçu, un grand nombre de travaux, de réalisations, de livres, de manuscrits etc.. Si nous jetons les regards sur les travaux de la Société, nous voyons que son travail a été très, très fructueux. Le travail de la Société Savante d'Estonie, comme je le comprends, a une originalité intéressante. La Société Savante d'Estonie commença à étudier la civilisation du peuple, le passé du peuple et commença à établir une collaboration entre des citoyens parlant deux langues différentes. Nous disons souvent et nous montrons, voilà un citoyen estonien de race estonienne et un autre de race allemande. On peut demander si cette dénomination que nous avons l'habitude d'employer si souvent est juste.

Dans notre passé de très nombreux éléments estoniens passèrent dans cette classe que nous appelons maintenant citoyens de l'Etat estonien de race allemande. Mais ils n'ont pas été pour autant des habitants de ce pays allemands de race, mais estoniens qui parlaient allemand. Dans cela il n'y a rien d'exceptionnel. Si nous regardons plus loin, nous voyons que dans d'autres états de l'Europe la classe supérieure, dirigeante, qui avait poussé de la même racine, employait aussi une autre langue. On parlait par exemple la langue latine et avec cela un mauvais latin. Certains peuples perdirent leur langue originelle, par exemple le peuple anglais. C'est comme si nous n'osions pas reconnaître que tout ce qui est né dans notre pays, tout le développement culturel, économique et spirituel du peuple, à tout cela le peuple estonien a participé comme facteur beaucoup plus important que nous ne l'avons reconnu jusqu'à présent superficiellement.

Il faut dire que dans les derniers temps justement nos jeunes hommes de science ont commencé à jeter une autre lumière sur la chose et nous pouvions lire récemment l'article d'un universitaire, où il dit que dans la Guerre du Nord la participation estonienne a été numériquement

beaucoup plus grande que nous ne nous le figurons. Si les recherches continuent, nous pourrions sans doute voir que la part de l'élément estonien dans l'histoire de notre pays a été beaucoup plus grande que nous n'avons su l'estimer jusqu'à présent.

La Société Savante d'Estonie a été la première institution scientifique qui ait soulevé cette question et qui ait commencé à la mettre peu à peu en lumière. Elle est arrivée dans ce domaine à de grands résultats. On prétend souvent, encore maintenant, que l'histoire d'Estonie a pour ainsi dire disparu pendant plusieurs siècles. On parle de l'époque des luttes pour l'indépendance estonienne au XII et XIII siècle, il est encore un peu question du XIV siècle. Et puis tout à coup il n'y a plus de peuple estonien. C'est la domination étrangère. Notre peuple n'a rien fait, il a vécu comme en sommeil. L'époque du réveil est arrivée et le peuple vit de nouveau.

Cette manière de voir n'est pas juste, notre peuple a existé, il a pris part à toutes les manifestations de la vie. Quand fut venue la classe dirigeante avec la langue allemande et que beaucoup d'entre les Estoniens passèrent dans la classe dirigeante, commençant à parler allemand, cela ne signifie pas que le peuple estonien serait devenu allemand.

Si nous continuons à étudier notre histoire dans le même sens que la Société Savante en a pris l'initiative, nous en retirerons beaucoup pour éduquer notre peuple, notre jeunesse. Sans histoire un peuple ne peut pas vivre, cela est très difficile. Nous avons derrière nous une longue histoire, que notre peuple a vécue et au cours de ce temps il a réalisé beaucoup. Nous reconnaissons que beaucoup d'événements se sont passés sur le territoire de l'état estonien — il s'y est trouvé de puissantes unités politiques et il a été une puissante province de grands états. Le peuple estonien y a joué en tout un grand rôle.

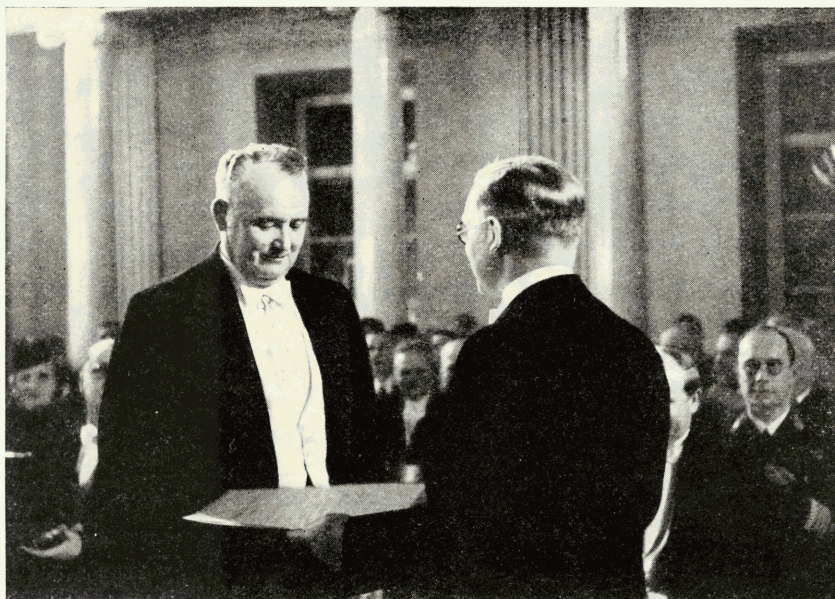
Si nous continuons à étudier notre histoire, nous trouverons peut-être que nous couvrons ce vide qui s'est produit dans notre histoire. En nous rencontrant avec le peuple, même avec des gens cultivés on entend dire que beaucoup de ce qui existe ici n'est pas de nous, que nous ne l'avons pas fait. Je me trouvais récemment près des ruines d'un grand manoir qu'on commençait à démolir, car le manoir avait été incendié en 1906. Je demandai pourquoi on le détruisait, car c'était bien intéressant à voir pour les générations futures. On me dit: ce n'est pas nous qui l'avons fait, cela doit disparaître. Qui alors l'a bâti? Oui, à cela on n'avait pas pensé.

On a ici un immense travail devant soi. Je suis sûr que la Société Savante d'Estonie poursuivra son travail avec la même ardeur qu'elle l'a fait jusqu'à présent dans l'étude de notre peuple, de notre présent et de notre passé, qu'elle mettra au jour les trésors de sa civilisation et de son esprit et que grâce aux émanations de cet esprit et aux conquêtes de cette civilisation nous formerons nos générations à venir.

La Société Savante d'Estonie est fondée auprès de l'Université et elle y a été jusqu'à présent. Il semble que justement ce fait qu'elle est près de l'Université, notre institution d'études supérieures, lui ait donné une certaine stabilité. Il semble que dans l'avenir cette étroite collaboration entre l'Université et la Société Savante d'Estonie puisse et doive subsister pour le profit de toutes deux.

Vous savez tous que le Président-Régent a décidé, conformément à un projet de loi adopté par le gouvernement de la République, de créer une Académie des Sciences. Pour quelques-uns peut-être se pose la question de savoir si l'Académie ne prendra pas le travail aux sociétés et associations scientifiques qui ont travaillé si longtemps avec succès. Non, l'Académie est créée pour développer en général la science estonienne ainsi que la science générale. L'Académie se composera d'un petit nombre de personnes. Nous ne nous figurons pas que comme petit état nous puissions créer une Académie réalisant de grands travaux scientifiques. Notre Académie sera le chaînon qui unira nos institutions d'études supérieures, nos sociétés et nos associations scientifiques entre elles. L'Académie pourra mener à bien des recherches. Dans l'Académie il y aura des personnes choisies parmi nos meilleurs hommes de science. Mais un travail plus grand doit être accompli par nos instituts d'études supérieures et nos sociétés et associations scientifiques, car elles doivent préparer les forces nouvelles. L'Académie, pour ainsi dire, prend les sommets, car l'Académie elle-même ne peut pas préparer. Organiser les jeunes savants, les mener au travail, les diriger, les stimuler, cette tâche est actuellement dans les mains des sociétés et des associations scientifiques et elle y restera aussi dans l'avenir. C'est là une tâche indépendante d'une grande importance.

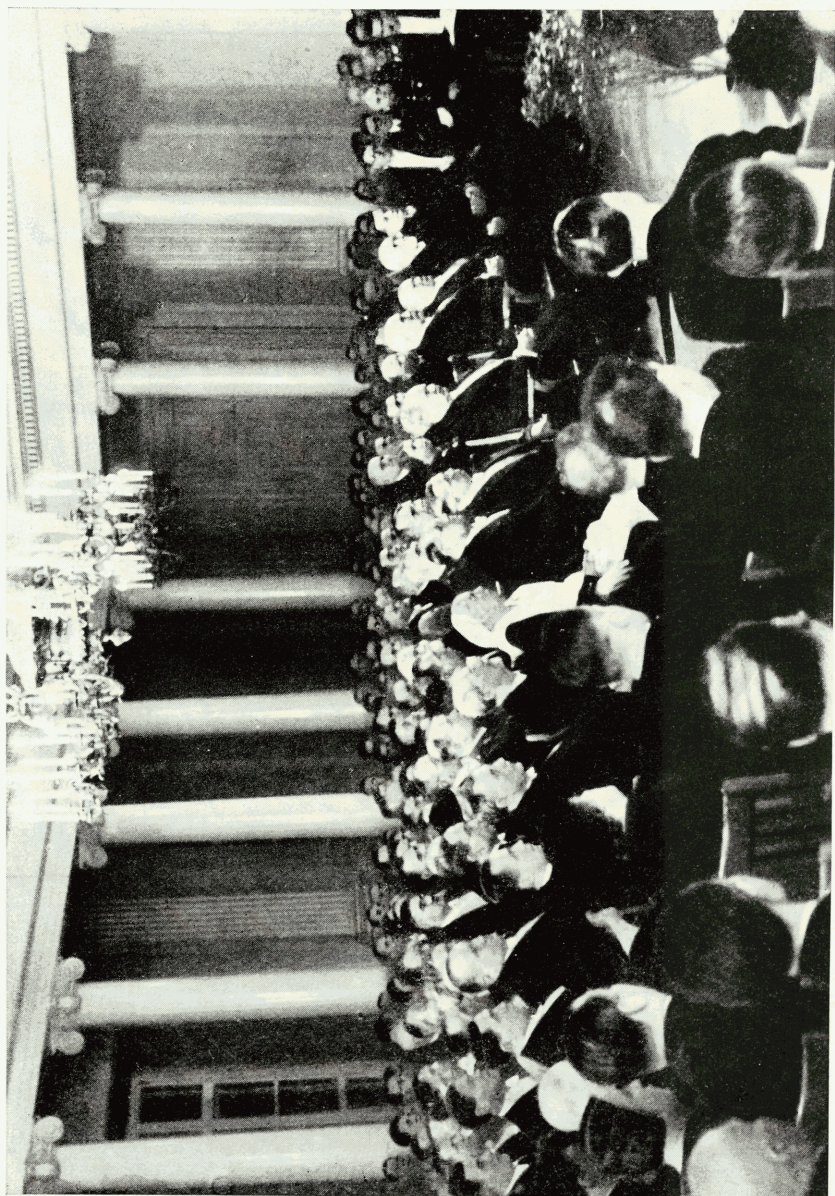
La loi de l'Université a été changée et l'Université a vécu un changement, mais cela ne signifie pas que qui que ce soit veuille dans l'avenir restreindre la liberté de l'Université, la liberté du travail scientifique, mais au contraire nous voulons voir que ce travail se développe davantage, progresse et grandisse. Et il doit en être ainsi. Nous savons

Esimees H. Moora annab kindral J. Laidonerile üle auliikme-diplomi.
*Le président H. Moora remet au généralissime J. Laidoner le diplôme de
membre d'honneur.*

Soome esindajad toovad tervitusi. Kõnetoolis prof. V. Tarkiainen.
*Les représentants finlandais présentent leurs salutations; sur la chaire
le professeur V. Tarkiainen.*

Pidulik koosolek Ülikooli aulas 30. I 1938.
*Assemblée solennelle dans la Salle des Solennités de l'Université le 30 janvier
1938.*

avec quel entrain la Société Savante d'Estonie travaillait il y a cent ans et avec quel entrain elle travaille maintenant. Nous sommes sûrs que ce travail se développera ici continuellement davantage.

Mais, comme je l'ai souligné déjà plus haut, le peuple n'est pas seulement le produit du présent, mais davantage du passé. C'est pourquoi nous devons rassembler les expériences du passé et nos jeunes savants doivent transformer au fur et à mesure l'histoire en une science. Au prix de l'étude de la civilisation nous pouvons éduquer notre jeunesse.

Je rappelle encore une fois avec gratitude le travail de la Société Savante d'Estonie, où l'on a appliqué des principes presque tout à fait nouveaux, peut-être instinctivement, quand on a commencé à étudier non pas seulement le travail de l'élément-pouvoir, mais encore la civilisation populaire, où s'est trouvée une collaboration très judicieuse entre deux éléments relativement hostiles, notre peuple et la classe dirigeante d'alors. C'est un grand résultat culturel. Maintenant que les sentiments nationaux sont puissants, nous savons qu'il n'est pas facile de trouver de tels rapports. Nous devons rappeler avec respect ces animateurs, qui surent trouver cette sage coopération.

Nous sommes tous de cet avis que la Société Savante d'Estonie peut aussi dans l'avenir conserver les mêmes traditions et étudier le passé avec objectivité. Mais avec cela comme ses premiers travailleurs de race estonienne elle peut transmettre aussi sûrement notre sentiment d'honneur et de fierté nationaux, comme firent dans le passé les animateurs de la Société Savante d'Estonie dans des conditions beaucoup plus difficiles que maintenant.

Il est un peu étrange que nous sachions ce qui est nécessaire et que cependant nous ne le fassions pas, car les autres le font. J'ai souvent exprimé l'idée que si un peuple veut vivre librement, il doit être prêt à combattre culturellement, économiquement, contre l'ennemi directement les armes à la main, et si dans le domaine de la culture nous ne sommes pas suffisamment forts pour marcher à la même cadence que les autres, peut-être même pour les dépasser, alors la force de l'économie et des armes ne sert à rien. La lutte dans le domaine de la culture doit être aussi sûre et audacieuse que le combat que nous avons soutenu par les armes lors de la Guerre d'Indépendance, dans les premières années de notre état indépendant.

Nous espérons fermement que le travail et l'activité de la Société et les résultats de ce travail deviendront un immense trésor culturel dans la vie de notre peuple et de notre état. Avec cet espoir que la Société Savante d'Estonie gardera aussi dans l'avenir ces hautes traditions comme devise, avec quoi la Société commença son travail à une époque et dans des conditions très difficiles, je souhaite encore une fois à tous les travailleurs de la Société Savante d'Estonie et au premier chef à son président succès, force et santé pour le travail. Et que se rassemblent toujours davantage autour d'elle les jeunes savants estoniens venant s'ajouter sans cesse!

Peale sõjavägede ülemjuhataja kõnet astub kõnetooli Seltsi esimees professor H. M o o r a ja teatab:

Õpetatud Eesti Seltsi nimel on mul au lugupeetud koosolijaile teha teatavaks järgmist:

Tahtes oma tähtpäeval avaldada tänu ja austust härra Riigihoidjale ja Vabariigi Valitsusele ja nende kaudu ka meie riigile ja rahvale selle erakordse heatahtlikkuse ja toetuse eest, mille osaliseks Selts on saanud nimelt Eesti iseseisvuse aastail, tahtes samal ajal osutada tunnustust ja tänu teadusmeestele, kes edukalt on viljelenud tööalasiid, millega Selts kokku on puutunud, on Õpetatud Eesti Selts, kõrgelt hinnates nende meeste teeneid, oma sajandal aastakoosolekul otsustanud valida oma *auliikmeiks*:

Eesti Vabariigi riigihoidja Konstantin Päts'i ja Vabariigi sõjavägede ülemjuhataja

Après le discours du généralissime le professeur H. M o o r a, président de la Société monte à la chaire et fait savoir:

Au nom de la Société Savante d'Estonie j'ai l'honneur de faire la communication suivante:

Voulant en ce jour anniversaire exprimer sa gratitude et son respect à Son Excellence le Président-Régent et au gouvernement de la République et par eux à notre nation et à notre état pour l'appui et la bienveillance exceptionnels voulant en même temps manifester son estime et sa reconnaissance aux hommes de science qui ont défriché avec succès le champ de travail avec lequel la Société s'est rencontrée, la Société Savante d'Estonie, appréciant hautement leurs mérites, a décidé dans sa centième réunion annuelle d'élire comme *membres d'honneur*:

le Président-Régent de la République Estonienne Konstantin

kindral-leitnant Johan Laidoneri.

Kindral J. Laidoner'ile annab esimees koosolijate üldise aplausi saatel Seltsi auliikme diplomi kätte.

Esimees jätkab:

Edasi on Seltsi poolt valitud *auliikmeiks* järgmised isikud:

Juhan Kõpp, professor, endine ülikooli rektor ja õpetatud Eesti Seltsi abiesimees;

Heinrich Koppel, professor, endine rektor, kauaaegne Seltsi liige;

Julius Mark, Tartu ülikooli uurali keeleteaduse professor, endine esimees;

Adolf Friedenthal, Eestimaa Kirjanduse Ühingu esimees Tallinnas, kodumaa kultuuriloo, eriti muinasaja uurija;

Arno Rafael Cederberg, endine Tartu ülikooli Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor, praegune Helsingi ülikooli professor, Seltsi kirjavahetajaliige;

Uno Harva, Turu ülikooli professor, usundiloolane ja sotsioloog;

Albert Hämmäläinen, etnograafia professor Helsingi ülikoolis;

Päts et le lieutenant général Johan Laidoner, commandant en chef des forces armées.

Aux applaudissements de l'assistance le président remet au général Laidoner le diplôme de membre d'honneur.

Le président poursuit: Ensuite la Société a élu *membres d'honneur* les personnes suivantes:

Juhan Kõpp, professeur, ancien recteur de l'Université et vice-président de la Société;

Heinrich Koppel, professeur, ancien recteur et longtemps membre de la Société;

Julius Mark, professeur de linguistique ouralienne à l'Université de Tartu, ancien président;

Adolf Friedenthal, président de la Société de Littérature d'Esthonie à Tallinn, spécialiste de la préhistoire d'Estonie;

Arno Rafael Cederberg, ancien professeur d'histoire de l'Estonie et des pays nordiques à l'Université de Tartu, professeur à Helsinki;

Uno Harva, professeur à l'Université de Turku, mythologue et sociologue;

Albert Hämmäläinen, professeur d'ethnographie à l'Université de Helsinki;

Juha Artturi Kannisto, soome-ugri keeleteaduse professor Helsingi ülikoolis, Soome-Ugri Seltsi (Suomalais-Ugrilainen Seura) esimees;

Viljo Tarkiainen, soome kirjandusloo professor Helsingi ülikoolis, Soome Kirjanduse Seltsi (Suomalainen Kirjallisuuden Seura) esimees;

Yrjö Heikki Toivonen, soome-ugri keeleteaduse professor Helsingi ülikoolis;

Eemil Aukusti Tunkelo, soome keele ja sugukeelte professor Helsingis;

Aarne Elias Äyräpää, Soome Rahvusmuuseumi esiajaloolise osakonna juhataja, dotsent Helsingi ülikoolis;

Max Vasmer, slaavi filoloogia professor Berliinis, endine indo-euroopa keeleteaduse professor Tartu ülikoolis, Seltsi omaaegne sekretär;

János Melich, slaavi filoloogia professor Budapesti ülikoolis ja ungari keele uurija;

Gyula Németh, türgi filoloogia professor Budapestis;

Miklós Zsirai, soome-ugri keeleteaduse professor Budapesti ülikoolis;

Jānis Endzelīns, balti ja indo-euroopa keelte professor Riia ülikoolis;

Juha Artturi Kannisto, professeur de linguistique finno-ougrienne à l'Université de Helsinki, président de la Société Finno-Ougrienne;

Viljo Tarkiainen, professeur d'histoire de la littérature finnoise à l'Université de Helsinki, président de la Société de Littérature Finnoise;

Yrjö Heikki Toivonen, professeur de linguistique finno-ougrienne à l'Université de Helsinki;

Eemil Aukusti Tunkelo, professeur de finnois et des langues apparentées à Helsinki;

Aarne Elias Äyräpää, directeur de la section préhistorique du Musée National de Finlande, docteur à Helsinki;

Max Vasmer, professeur de philologie slave à Berlin, ancien professeur de linguistique indo-européenne à Tartu, en son temps secrétaire de la Société;

János Melich, professeur de philologie slave à l'Université de Budapest;

Gyula Németh, professeur de philologie turque à Budapest;

Miklós Zsirai, professeur de linguistique finno-ougrienne à Budapest;

Jānis Endzelīns, professeur des langues baltes et indo-européennes à l'Université de Riga;

Konrad Nielsen, soome-ugri keeleteaduse professor Oslo ülikoolis;

Włodzimierz Antoniewicz, muinasteaduse professor Varssavis, praegune Varssavi J. Piłsudski ülikooli rektor;

Oskar Halecki, Poola ajaloo professor Varssavis;

Sigurd Erixon, entnologia professor Stokholmis;

Thor Helge Kjellin, endine Tartu ülikooli kunstiajaloo professor ja Seltsi liige, Karlstadi muuseumi juhataja;

Birger Nerman, rootsi muinasteadlane, endine Tartu ülikooli professor ja Õpetatud Eesti Seltsi konservaator.

Samal ajal on Õpetatud Eesti Seltsi aastakoosolek otsustanud valida *kirjavahetaja-liikmeiks* järgmised teadusmehed:

Helmuth Weiss Tallinnast, esimese eestikeelse trükise — Wanradt-Kölli katekismuse — avastaja;

Martti Haavio, dotsent, Soome Rahvaluule Arhiivi juhataja Helsingis;

Lauri Hakulinen, soome murdeuurimist korraldava kesk-asutise „Sanakirjasäätiö“ abijuhataja Helsingis;

Konrad Nielsen, professeur de linguistique finno-ougrienne à l'Université d'Oslo;

Włodzimierz Antoniewicz, professeur d'archéologie à Varsovie, actuel recteur de l'Université de Varsovie;

Oskar Halecki, professeur d'histoire de Pologne à Varsovie;

Sigurd Erixon, professeur d'ethnologie à Stockholm;

Thor Helge Kjellin, ancien professeur d'histoire de l'art à l'Université de Tartu, directeur du musée de Karlstad;

Birger Nerman, archéologue suédois, ancien professeur de l'Université de Tartu et conservateur de la Société.

En même temps la Société Savante d'Estonie a décidé d'élire *membres correspondants* les suivants:

Helmuth Weiss, à Tallinn, qui a découvert le catéchisme de Wanradt-Köll, premier imprimé en langue estonienne;

Martti Haavio, docent, directeur des Archives du Folklore Finnois à Helsinki;

Lauri Hakulinen, sous-directeur de l'institution centrale de dialectologie finnoise (Sanakirjasäätiö);

Viljo Juhannes Mansikka, professor Helsingis, rahvaluule uurija;

Aarni Penttilä, soome keele professor Jyväskylä;

Aukusti Vilho Rantasalo, dotsent Helsingis, soome-eesti põlvkondkõrre uurija;

Paavo Ilmari Ravila, soome keele ja sugukeelte professor Turu ülikoolis;

Kustaa Vilkuna, dotsent ja Sanakirjasäätiö abijuhataja Helsingis;

Väinö Salminen, professor Helsingis, soome rahvalaulude trükkitoimetaja;

Ödön Bekke, ungari keeleteadlane Budapestis, tšeremissi keele uurija;

Antal Klemm, ung. keeleteadlane, professor Pécs'is;

Dezső Pais, ungari keele professor Budapestis;

Paulis Kundziņš, arhitektuuri professor Riia ülikoolis, läti rahvapärase ehituskunsti eriuurija;

Arved Švābe, Läti ajaloo professor Riia ülikoolis;

Zenonas Ivinskis, Leedu ajaloo dotsent Kaunase ülikoolis;

Nils Lid, Oslo ülikooli rahvateaduse professor, sealse Võrdleva

Viljo Juhannes Mansikka, professeur à Helsinki, spécialiste du folklore;

Aarni Penttilä, professeur de finnois à Jyväskylä;

Aukusti Vilho Rantasalo, docent à Helsinki, spécialiste des usages agricoles finnois-estoniens;

Paavo Ilmari Ravila, professeur de finnois et des langues apparentées à l'Université de Turku;

Kustaa Vilkuna, docent et sous-directeur de la „Sanakirjasäätiö“ à Helsinki;

Väinö Salminen, professeur à Helsinki, éditeur des chansons populaires finnoises;

Ödön Bekke, linguiste hongrois à Budapest, spécialiste de la langue tchéromisse;

Antal Klemm, linguiste hongrois, professeur à Pécs;

Dezső Pais, professeur de hongrois à Budapest;

Paulis Kundziņš, professeur d'architecture à l'Université de Riga, spécialiste de l'architecture populaire lettone;

Arved Švābe, professeur d'histoire de Lettonie à Riga;

Zenonas Ivinskis, docent d'histoire de Lituanie à Kaunas;

Nils Lid, professeur d'ethnologie à l'Université d'Oslo et direc-

Kultuuri-uurimise Instituudi juhataja;

Ragnar Liljedahl, rootsi ajaloolane, dotsent Upsalas;

Adolf Schü ck, Stokholmi ülikooli dotsent.

Kohalolevad au- ja kirjavahe- taja-liikmed tänavad püsti tõus- tes ja iga nime väljahüüdmisel puhkeb tugev aplaus.

Edasi esimees teeb teatavaks isi- kute nimed, kes aastapäeva puhul on astunud toetaja-liikmeks ja rõhutab, et Selts hindab mitte ainult seeläbi toimuvat ainelise kandejõu suurenemist, vaid eriti ka kontakti laienemist seltskon- naga.

Uuteks toetaja-liikmeteks on astunud:

Siseministri abi A. Tuulse — Tallinnast,
direktor J. Pajo — Pärnust,
direktor A. Kõva — Tartust,
direktor J. Nihtig — Tal- linnast.
direktor J. Sihver — Tal- linnast,
direktor H. Männik — Tar- tust,
direktor A. Silvere — Tar- tust,
konsul J. Lill — Tartust.

teur de l'Institut pour l'étude com- parative des civilisations;

Ragnar Liljedahl, historien suédois, docent à Upsala;

Adolf Schü ck, docent à l'Uni- versité de Stockholm.

Les membres d'honneur et cor- respondants présents remercient en se levant et chaque nom est accom- pagné de vifs applaudissements.

Ensuite le président fait savoir les noms des personnes qui à l'oc- casion du jubilé sont devenues membres bienfaiteurs et il souligne que la Société apprécie particu- lièrement la prise de contact avec des couches plus vastes de la so- ciété.

Sont devenus membres bienfai- teurs:

A. Tuulse, ministre-adjoint de l'Intérieur — Tallinn,
le dr. J. Pajo — Pärnu,
le directeur A. Kõva — Tartu,
le directeur J. Nihtig — Tal- linn,
le directeur J. Sihver — Tal- linn,
le directeur H. Männik — Tartu,
le directeur A. Silvere — Tartu,
J. Lill, consul — Tartu.

Dir. J. Piiraja esitab teada-
ande Seltsi juurde loodava rah-
vuslike teaduste uurimistöö
toetamise erikapitali kohta ja teeb
teatavaks kapitali heaks tehtud
annetused. Annetusi on tulnud
järgmistelt asutistelt ja isikutelt
(teadete saabumise järjekorras)
kokku 18 000 krooni.

M. le directeur J. Piiraja fait
une communication touchant le
fonds spécial de soutien aux re-
cherches concernant les sciences
nationales créé près de la Société
et il mentionne les dons faits au
profit de ce fonds. Les dons sont
venus des institutions et person-
nes suivantes:

A.-S. „Järvakandi Tehased“ kr. 50, Piimaühingute Keskliit „Võieksport“ kr. 150, A.-S. Esimene Eesti Põlevkivitööstus kr. 250, A.-S. „Eesti Metsatööstus“ kr. 50, Eesti Paberi A.-S. 1000, Ühistegelik Kindlustusselts „Eesti“ kr. 500, Eesti Pank kr. 1500, Pikalaenu Pank kr. 250, Tartu Telefonivabrik A.-S. Rumberg, Tuberg ja Ko kr. 500, O.-Ü. „Viru“ kr. 500, A.-S. Eesti Turbatööstused kr. 100, A.-S. G. Scheel & Ko kr. 500, dir. M. Luther kr. 1000, A.-S. A. M. Luther kr. 1000, Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus kr. 1000, hr. A. Tõnisson Tallinnas kr. 250, A.-S. Eesti Tullitikumonopol kr. 500, M. ja O. Rütli kr. 300, Kauba Pank Tartus kr. 100, Eestimaa Kindlustus-aktsiaselts „EKA“ kr. 100, Kartuliühingute Liit kr. 50, A.-S. The Timber Company“ kr. 100, Kindlustus-aktsiaselts „Eesti Lloyd“ kr. 250, „Eesti Munaeksport“ kr. 100, Kaubandus-Tööstuskoda kr. 250, Eesti Tarvitajate Keskühisus kr. 1000, Ühistegelik Kindlustusselts „Eeks-Maja“ kr. 250, Eesti Hüpoteeegi Pank Tartus kr. 250, Sindi Tekstiilvabrikute Ühisus kr. 250, Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A.-S. kr. 750, Eesti Kunstsarve Tehased kr. 300, K.-O.-Ü. „Loodus“ kr. 300, Eesti Kindlustuse A.-S. „Polaris“ kr. 250, A.-S. Krediid Pank Tallinnas kr. 250, A.-S. Tallinna Laevaühisus kr. 1000, Riigi Trükikoda kr. 1000, Tallinna Majaomanikkude Pank kr. 250, Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-Ü. kr. 1000, O.-Ü. K. Mattieseni Trükikoda kr. 250, Ühing „Eesti Lihaeksport“ kr. 300, Eesti Kirjastajate ja Raamatukaupmeeste Ühing kr. 250.

Erakorralise teadaandena esitab
dir. Fr. Puksoo, et Ülikooli raa-
matukogu assistent O. Freymuth on Saksamaal vanemaid

M. le directeur Fr. Puksoo fait
une communication hors program-
me, savoir que M. O. Freymuth,
assistant à la Bibliothèque de

eesti trükiseid otsides avastanud „Agenda Parva“ a-st 1622, mis sisaldab muu hulgas ka eestikeelseid tekste. Raamatu eestikeelsest osadest avaldatakse faksimileväljaanne, mis pidi ilmuma Seltsi juubeliks. Väljaandja haigus aga on põhjustanud viivituse, nii et Seltsile on võidud juubeliks ainult eesti teksti sisaldavate lehekülgede reproduktsioonid esitada. Kogu väljaanne ilmub kõige lähemas tulevikus.

Akadeemiline Meeskoor kannab hr. R. Ritsingu juhatusel ette kaks laulu: A. Karindi „Talvine õhtu“ ja V. Kapi „Vasarad“.

Järgnevad tervitused.

Tartu linnapea kindral Aleksander Tõnisson esitab *Tartu Linnavalitsuse* nimel Seltsile järgmise aadressi:

ÕPETATUD EESTI SELTSILE

100. aastapäevaks.

Terve sajandi kestel on Õpetatud Eesti Selts edukalt viljelnud eesti rahvuslikke teadusi, olles aastakümneid ainukeseks sellelaadseks keskuseks Eesti pinnal. Selle sajandipikkuse viljaka töö tulemuseks on rohkearvulised väärtuslikud kogud ning uurimused, mis on põhjaneva tähtsusega eesti rahva tundmaõppimisel.

Kuigi Õpetatud Eesti Seltsi tegevusala hõlmab kogu Eesti rahvast, on ta siiski eriti tihedalt seotud oma kodulinna Tartuga. Selleks meenutatagu vaid Õpetatud Eesti Seltsi tööd Tartu ajaloo alal. Ja kui Tartust on kujunenud Eesti vaimne keskus, siis on selleks kaasa aidanud ka Õpetatud Eesti Seltsi kolme inim-ea pikkune töö.

l'Université, a découvert l'„Agenda Parva“ de l'année 1622, qui contient entre autres également des textes en estonien. Il paraîtra une édition fac-similé des parties estoniennes du livre, laquelle devait être publiée pour le jubilé de la Société, mais l'éditeur étant tombé malade il en est résulté un retard, de telle sorte que pour le jubilé de la Société on n'a pu présenter que les reproductions des pages contenant le texte estonien.

Le chœur universitaire d'hommes chante sous la direction de M. R. Ritsing „Soir d'hiver“ de A. Karindi et „les Marteaux“ de V. Kapp.

Suivent les adresses.

Le général A. Tõnisson, maire de Tartu, présente au nom de l'administration municipale de Tartu l'adresse suivante:

Tartu Linnavalitsus on uhke, et Eesti vanim teaduslik selts asub Tartus. Ühes sügava tänuga seni tehtud töö eest tervitab ja õnnitleb Tartu Linnavalitsus Õpetatud Eesti Seltsi tema 100-aastase juubeli puhul ning soovib temale ta senise viljarikka töö edukat jätkamist tulevikus.

Tartus, 30. I. 1938.

A. Tõnisson
Tartu linnapea
K. Luik
Linnapeaabi

J. Roo R. Sinka
Linnanõunikud
A. Mägi
Sekretär

Tartu Ülikooli rektor prof. Le professeur H. K a h o, recteur
H. K a h o: de l'Université de Tartu:

Härra Sõjavägede Ülemjuhataja, Härra Minister, Õpetatud Eesti Seltsi president, daamid ja härrad!

Minul on tõsine rõõm ja heameel tuua Õpetatud Eesti Seltsile tema aupäeval õnnitlusi ja tervitusi Tartu Ülikoolilt. Sada aastat on pikk aeg, mis annab kujuka pildi suurest, tähtsast ja väärtuslikust tööst, mida Õpetatud Eesti Selts on teinud, andes ühtlasi ülevaate neist kõrgetest eesmärkidest, mida tema endale on seadnud.

Õpetatud Eesti Selts võib konstateerida, et tema tegevus on kasvanud ja eriti edukas olnud tema sajandi lõpu poole, kui Seltsi tegevus arenes käsikäes eesti ülikooliga. Ülikool on toetanud Õpetatud Eesti Seltsi üritusi. Teiselt poolt on Õpetatud Eesti Selts taotlenud neidsamu eesmärke ja sihte kui ülikool, see on: edendada teadust, eriti aga eesti rahvast ja maad käsitlevat teadust, eesti rahva minevikku ja olevikku. Tartu Ülikool tunnustab ja hindab väga kõrgelt tehtud tööd, mis on olnud suunatud eesti rahvuslike teaduste arendamisele ja edendamisele.

Tartu Ülikool loodab, et Õpetatud Eesti Selts ka tulevikus jääb truuks oma õilsatele ja kõrgetele põhimõtetele, mis Seltsi tegevust on kandnud, tema tööd virgutanud ja tiivustanud. Ülikool soovib, et teise sajandisse siirdudes Õpetatud Eesti Seltsi teaduslik töö süveneks ja areneks auks eesti rahvale ja riigile.

Soovin rohkesti edu ja jõudu! Mul on meeldivaks kohuseks edasi anda Õpetatud Eesti Seltsile auaadress Tartu Ülikoolilt:

ÕPETATUD EESTI SELTSILE

100-d a k s a a s t a p ä e v a k s

Õpetatud Eesti Selts, ellu kutsutud Tartu Ülikooli juures meie esi-
ärkamisaja juhtide ja neid toetavate estofiilide poolt, on elanud mõnegi
tõusu ja mõõna tähe all. Võrsunud kitsast tegelasteringist, on ta oma
senise vaheldusrikka ea kestel avaldanud hootist intensiivsust ja pro-
duktiivsust, seejuures kindlalt suundudes oma eesmärkide poole — olla
esimeseks ning ainsaks eesti rahvuslike teaduste viljelemise kesku-
seks neil ajal, mil sellisteks püüdlusteks mujal puudusid võimalused,
ja kujuneda meil omakultuuri mälestusmärkide silmapaistvaks koon-
damiskohaks. Hoogsaks kujunes tegevus Seltsis eriti Eesti iseseisvuse
ajal meie omade teadusmeeste eestvõttel, kes asusid kogu innuga eesti
rahvuslike teaduste uurimisele ja tõstsid peatselt Seltsi väljaanded
rahvusvahelisele tasemele, taotledes ühtlasi avaramaid töövõimalusi
üha rohkenevale eesti noorele teadlasperele.

Tartu Ülikool hindab kõrgelt Õpetatud Eesti Seltsi möödunud
sajandi jooksul eesti teaduse heaks tehtud tööd ja annab sellele täie
tunnustuse. Arenegu Seltsi algav sajand pideva tõusu suunas, koondugu
tema ümber rohkesti teguvõimsaid liikmeid, kes suudaksid meie rah-
vuslike teadusi võimsalt edasi arendada.

Tartu Ülikool loodab, et Õpetatud Eesti Seltsi kõrged püüded ja
kavatsused leiavad jõurikast teostamist, milleks jätkugu rohkesti töö-
rõõmu, kindlat tahet ning püsivat üksmeelt.

Tartus, 30. I 1938

Tartu Ülikooli nimel
H. Kaho
rektor

Tallinna Tehnikaülikooli nimel Le professeur V. P a a v e l, vice-
toob tervitusi prorektor prof. recteur de l'Université technique
V. P a a v e l: de Tallinn:

Härra Sõjavägede Ülemjuhataja, Härra Minister, Õpetatud Eesti
Seltsi president, väga austatud pidukülalised!

Täna sel suupäeval on mul au edasi anda juubilarile kõige pare-
mad õnnitlused Tallinna Tehnikaülikooli poolt. Erilise rõõmuga tooni-
tan ma sidet, mis valitseb humanitaarsete ja rakenduslike teaduste
vahel. Mõlemad on tarvilikud meie praeguses elus. Praegusel materialist-

likul ajastul omavad humanitaarsed teadused suuremat tähtsust kui varem. Eriti oluline on üldine huvi teaduse vastu, mis nii tulemusrikkalt on ilmnunud Õpetatud Eesti Seltsi tegevuses. Õpetatud Eesti Selts on oma pika ea kestel teinud tööd, mille suurust ja tähtsust meie ei saa küllalt hinnata. Tallinna Tehnikaülikool soovib Õpetatud Eesti Seltsile tema tulevases töös veelgi suuremat edu ja jõudu.

Loodusuurijate Seltsi esindajana võtab tervituseks sõna prof. A. P a r i s: Le professeur A. P a r i s, représentant de la Société des Naturalistes:

Austatud Härra Sõjavägede Ülemjuhataja, Härra Minister, Härra Rektor, lugupeetud Õpetatud Eesti Selts!

Mul on meeldivaks ülesandeks tervitada Õpetatud Eesti Seltsi tema noorema õe — Loodusuurijate Seltsi — poolt. Tervitused, millised toon, on sõnastatud järgmiselt:

ÕPETATUD EESTI SELTSILE

100

a a s t a j u u b e l i p u h u l

Sada aastat tõhusalt töötades meie rahvusliku kultuuri loomisel, süvendamisel ja levitamisel, karastudes mitmesuguste raskuste ületamisel, on Õpetatud Eesti Selts järjest kasvanud ja välja kujunenud meie rahvale ja riigile rikkalikuks kultuuriallikaks.

Suur aktiivsus ja püsivus ning sellest tingitud suure väärtusega töötulemused, mis kultuurimaailma varasalvedes on omandanud väärika koha, see ergutab, tiivustab ning on heledaks eeskujuks ka teistele meie kultuuri ning teaduse alal töötajaile.

Olgu Õpetatud Eesti Selts ka edaspidi meie rahvusliku kultuuri põllul värseks elustavaks jõuks ja meie teaduse tusedamaks toeks.

Selleks palju õnne, jõudu, kindlat meelt ja sitkust soovib

Tartus, 30. jaanuaril 1938

Loodusuurijate Selts Tartu

Ülikooli juures

H. Kaho

A. Paris

Ar. Õpik

H. Kauri

E. Neugard

Edasi tervitavad välismaa esindajad, kõigepealt Soome, seejärel teiste riikide esindajad prantsuse alfabeedi järjekorras. *Helsingin Yliopisto* (Helsingi Ülikooli), *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* (Soome Kirjanduse Seltsi) ja Soome teaduslikkude asutiste nimel tervitab prof. V. Tarkiaainen:

Puis apportent leur salut les représentants étrangers, en premier lieu les représentants de la Finlande, ensuite ceux des autres pays. C'est au nom de l'Université de Helsinki, de la Société de Littérature Finnoise et des institutions scientifiques finlandaises que le professeur V. Tarkiaainen prend la parole:

Väga austatud Härra Esimees!

Helsingi Ülikool, Soome Kirjanduse Selts ja teised Soome seltsid ja uurimisinstituudid tervitavad austavalt nimekat Õpetatud Eesti Seltsi ta sajandal aastapäeval.

Meie, soomlased, tunneme südamest rõõmu sellest suurejoonelisest rahvuslikust tõusust, mida on igal pool näha meie vennasrahva elus. Uhest tema ajaloo tähtsamast sündmusest on nüüd möödunud sada aastat. Teie agarad Fählmannid, Kreutzwaldid ja mitmed nende kaasagelased on olnud õnnelikud külvimehed vaimupõllul ja sügavast romantilisest idealismist läbiimbunud kaugelenägijad. Nende tööst on kasvanud saagirikast vilja. Selle tunnistajaks on eesti teaduse ja kirjanduse praegune õitseng, mis on palju võlgu Õpetatud Eesti Seltsile.

Meie oleme õnnelikud, võides konstateerida, et lähedane vastastikmõju on valitsenud meie teaduslikkude seltside ja kõigi rahvuslikkude uurimisalade vahel Soome lahe mõlemal pool terve selle aja jooksul ja nähtavasti mõlema rahva kasuks.

Meie soovime selle mõju segamatut jätkumist. Ja meie soovime igas suhtes Õpetatud Eesti Seltsile kõige paremat õnne ja kordaminekut, nõnda et kui ta jälle oma uut sajandat aastapäeva pühitseb, siis selleaegne põlv näeks vaimu sätendamas endisest rikkamana vaba rahva juures.

Soome Kirjanduse Selts tahab jätta Õpetatud Eesti Seltsile sügava tänu ja austuse täheks oma kõige laiema koguväljaande, kolmkümmend köidet „Soome rahva vanu laule“, mis on silmapaistvaimaks mälestusmärgiks ühissooe vaimuarengust.

Helsingi Ülikooli nimel on mul au esitada järgmine aadress:

Helsingin Yliopisto
Õpetatud Eesti Seltsille

Arvossa pitäen sitä monipuolista perustavaa työtä, minkä Õpetatud Eesti Selts on sadan vuoden kuluessa suorittanut Eestin maan ja kansan, kielen, kirjallisuuden, historian ja olevien olojen tuntemuksen sekä niiden tieteellisen tutkimuksen hyväksi, esittää Helsingin Yliopisto Seuralle tänä sen suurena juhlapäivänä kunnioittavimman tervehdyksensä ja toivottaa sen toiminnalle veljeskansamme menneisyyden valaisemiseksi yhä jatkuvaa onnea ja menestystä.

Helsingissä 24 päivänä tammikuuta 1938

Helsingin Yliopiston puolesta

K. R. Brotherus
Kaarlo Koskimies

Suomen Kirjallisuuden Seura (Soome Kirjanduse Seltsi) esindajad prof. Viljo Tarkiainen ja mag. E. A. Saarimaa annavad üle kingituse — „Suomen Kansan Vanhat Runot“ (Soome rahva vanad laulud) — kolmkümmend köidet pühendusega „Eesti Õpetatud Seltsin satavuotisjuhlan muistoksi 1938 Suomen Kirjallisuuden Seura“.

Koos prof. V. Tarkiaisega esitavad tervitusi ka teised soome delegatsioonid liikmed, kes toovad aadresse ja kinke.

Suomen Tiedeseura (Societas Scientiarum Fennica) ja *Suomen Maantieteellinen Seura* (Societas Geographica Fennica), esindaja prof. Kaarlo Hildén:

Les représentants de la Société de Littérature Finnoise MM. le professeur Viljo Tarkiainen et E. A. Saarimaa remettent les trente volumes jusqu'ici parus de „Suomen Kansan Vanhat Runot“ avec la dédicace en finnois: „A la Société Savante d'Estonie en commémoration de son jubilé centenaire la Société de Littérature Finnoise 1938“.

Avec le professeur V. Tarkiainen aussi les autres membres de la délégation finlandaise se présentent porteurs d'adresses et de cadeaux.

Le professeur Kaarlo Hildén, représentant de la Société des Sciences de Finlande et de la Société Géographique de Finlande présente les adresses suivantes:

Illustrissimae societati Esthonicae
Õpetatud Eesti Selts

Societati doctorum virorum transmarinae et, ut ita dicamus, sorori, eodem quo ipsa anno constitutae, iam quinque et septuaginta annis continenti secum scriptorum permutatione usae, sollemnia saecularia celebranti ex animo congratulatur Societas Scientiarum Fennica, vehementer optans ut illustrissima Societas Esthonica porro floreat et gloriam virtute partam strenue tueatur.

Helsingforsiae die XXV mensis ianuarii
anno MCMXXXVIII

Nomine Societatis Scientiarum Fennicae

L. S.

Ragnar Furuholm
Praeses

Ernst Lindelöf
Secretarius perpetuus

Suomen Maantieteellinen Seura läkitab Õpetatud Eesti Seltsile
tema 100-ndaks aastapäevaks oma aupaklikud tervitused

Oma pika ja auväärse tegevuse jooksul Õpetatud Eesti Selts on saavutanud kõige kõrgema austuse ja hinnangu väärilisi tulemusi. Suomen Maantieteellinen Seura õnnitleb Õpetatud Eesti Seltsi nende auväärsete töötulemuste puhul ja soovib temale ka tulevikus jätkuvad edu ja õnne eesti rahvuslike teaduste teenistuses

Helsingis, 29. jaanuaril 1938. a.

Suomen Maantieteellinen Seura

J. G. Granö
Esimees

Kaarlo Hildén
Kirjatoimetaja

Suomen Tiedeakatemia (Soome Teaduste Akadeemia) ja *Tutkimuslaitos „Suomen suku“* (Uurimisasutus „Soome Sugu“), esindaja prof. Yrjö Heikki Toivonen:

Le professeur Yrjö Heikki Toivonen, représentant de l'Académie des Sciences de Finlande et de l'Institut de Recherches „Suomen suku“:

SOOME TEADUSTE AKADEEMIA
AVALDAB OMA LUGUPIDAMIST NING SOOVIB ÕNNE
ÕPETATUD EESTI SELTSILE
SELLE TEGEVUSE TEISE AASTASAJA ALGAMISE PUHUL.

EESTI MAA JA EESTI RAHVA MINEVIKU UURIMISEL SELTSIL ON OLNUD RÕHM JA ÕNN SOORITADA TÖÖ MIS ON EESTI RAHVA VAIMLISE JA AINELISE LOOMINGU SUUREKS JA KÕRGEKS MONUMENDIKS MILLEST SUUREMAT EI OLE EGA OLLA EI SAA. OMA RAHVA LOOMINGU TUNDMINE ON RAHVALE ENESELE ALATI VOOLAVAKS NOORUSE ALLIKAKS MILLE VIRGUTUSJÕUD JA ELUVÕIM ON LÕPMATU.

VENNASRAHVA TEADUSTE AKADEEMIA
SOOVIB
ÕPETATUD EESTI SELTSILE TUHANDEAASTAST ÕITSENGUT

HELSINGIS, 30 JAANUARIL 1938

A. M. TALLGREN

Y. H. TOIVONEN

Uurimisasutiselt „Suomen suku“ on kingitus — Christfrid Ganander'i „Uusi Suomen Sanakirja I“ (faksiimileväljaanne) pühendusega: „Õpetatud Eesti Seltsile ta 100-aastase juubeli päeval 30. 1. 1938 Tutkimuslaitos „Suomen suku“.“

Svenska Litteratursällskapet i Finland (Rootsi Kirjanduse Selts Soomes) ja *Åbo Akademi* (Turu rootsi ülikool), esindaja prof. R. Gyllenberg:

L'Institut „Suomen suku“ fait don du „Nouveau Dictionnaire Finlandais“ de Chr. Ganander (édition fac-similé) avec la dédicace: „A la Société Savante d'Estonie en son jour de jubilé centenaire 30-1-1938 l'Institut de Recherches Suomen suku“.

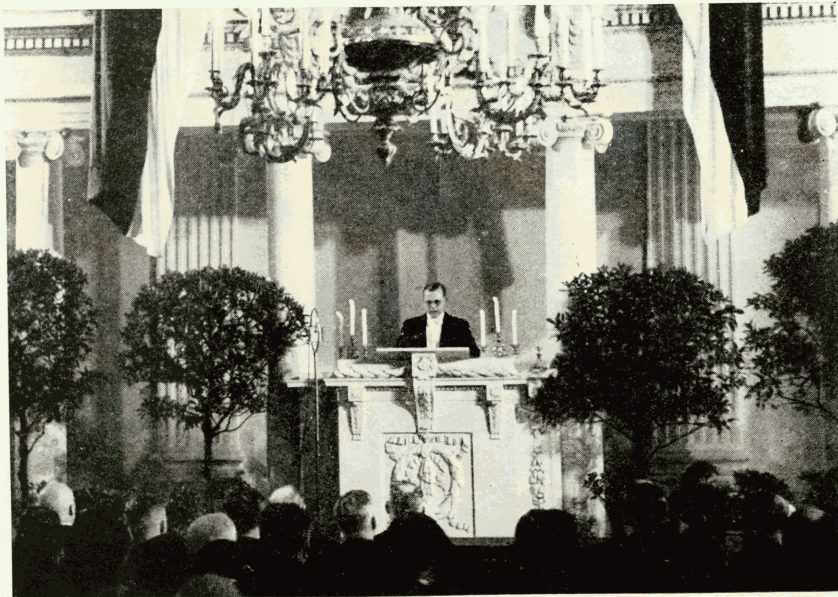
Le professeur R. Gyllenberg, représentant de la Société de Littérature Suédoise en Finlande et de l'Académie Suédoise d'Åbo:

Õpetatud Eesti Seltsile

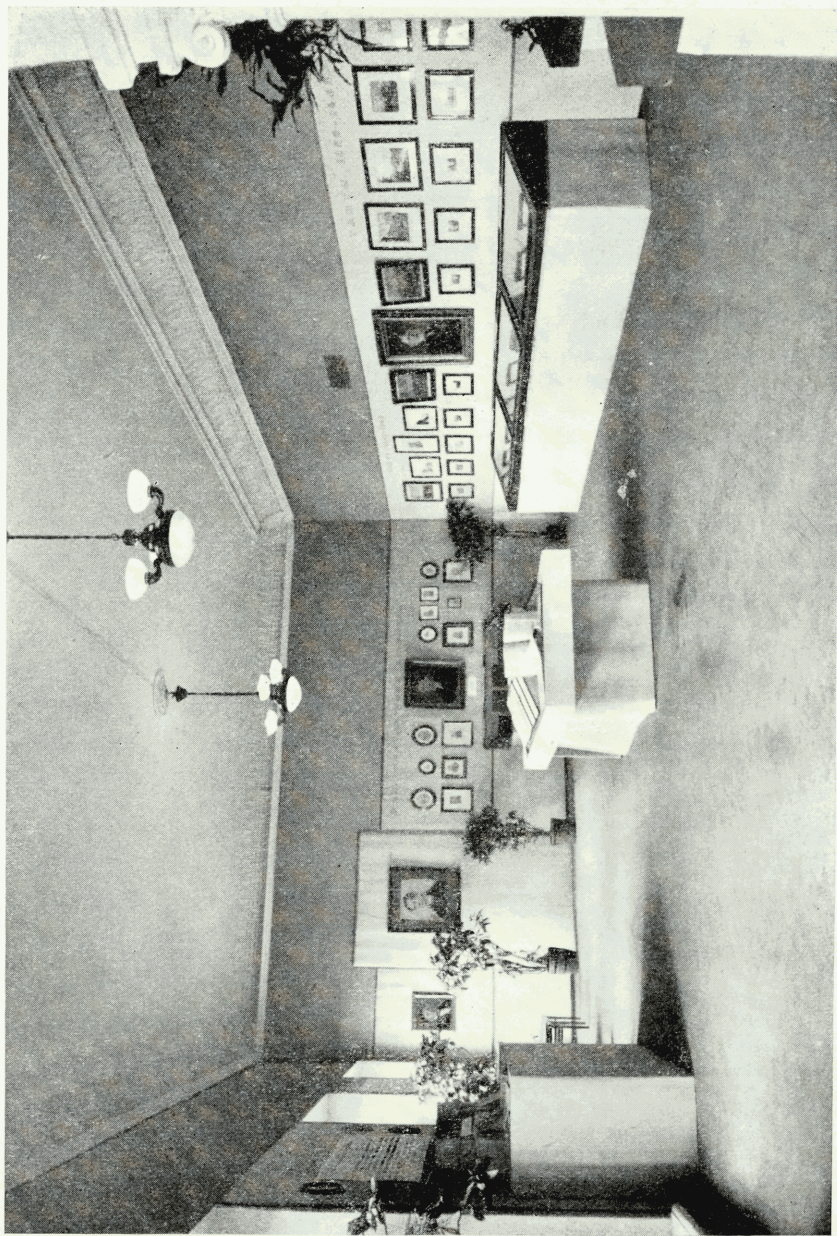
Svenska Litteratursällskapet i Finland esitab oma soojad ja lugupidavad õnnesoovid Õpetatud Eesti Seltsi tänase juubeli puhul. Geograafiline lähedus, vanad sidemed, osaliselt ühine ajalugu seovad Eestit ja Soomet. See uurimistöö, mida Teie Selts teeb, puudutab ja valgustab

Kalmistul.
Au cimetière.

Esimees H. Moora peakõnet pidamas.
Le président H. Moora tenant son discours.

Pilk Seltsi juubelinäitusele.
Coup d'oeil sur l'exposition jubilaire de la Société.

ka Soome minevikku. Tundes, et meil on ühised eesmärgid ja pürgimused, soovime jätkuvalt rikkaid töötulemusi Õpetatud Eesti Seltsile, kes täna pühitseb oma saja aastast juubelit.

Svenska Litteratursällskapet i Finland

poolt

Eirik Hornborg

C. A. Nordman

Till

Õpetatud Eesti Selts

Svenska Litteratursällskapet i Finland framför sin varma och vördsamma lyckönskan till det jubileum, som Õpetatud Eesti Selts i dag begår. Geografisk närhet, gamla förbindelser och delvis gemensam historia binda Estland och Finland samman. Den forskning Edert sällskap främjar berör och belyser även Finlands öden. I känslan av gemensamhet i mål och syften uttala vi förhoppningen om fortsatta rika arbetskördar för det lärda sällskap, som i dag med ära firar sin hundraårsfest.

Svenska Litteratursällskapet

i Finland

genom

Eirik Hornborg

C. A. Nordman

Õpetatud Eesti Selts,

Dorpat.

Med anledning av Sällskapets hundraårsjubileum frambär Åbo Akademi sin hjärtliga lyckönskan.

Vetenskapen både i Estland och Finland har fordom njutit hänget av svensk rättsordning och svenskt kultursinne. I hägkomst av denna dyrbara gemensamma arvedel uttrycka vi vår glädje över att det förunnats även Estland att under ett nytt och fritt samhällsskick göra

rättvisa åt sanningens och vetenskapens eviga värden, vårdade med kärlek och pietet under ljusa som under mörka tider.

Åbo Akademi tillönskar Edert ärade Sällskap en lyckosam framtid.

Åbo, i januari 1938

På Konsistoriets vägnar

Rolf Pipping

Svante Dahlström

Suomalais-ugrilainen Seura (Soo- Le. professeur Artturi Kan-
me-Ugri Selts), esindaja prof. nisto, représentant de la Société
Artturi Kannisto: Finno-Ougrienne:

Sata vuotta alle
ÖPETATUD
EESTI SELTSILLE

SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA yhtyy kunnioittavin mielin tervehdyksiin, joita ÖPETATUD EESTI SELTSille tänään, sen sata-vuotispäivänä omistetaan. Se pyytää ilmaista vilpittömän onnittelunsa ja ihailunsa niiden ikiarvoisten tuloksien johdosta, jotka ÖPETATUD EESTI SELTS on saavuttanut pyrkiessään ohjelmansa mukaisesti edistämään Viron kansan muinaisuuden ja nykyisuuden, sen kielen ja kirjallisuuden sekä sen asuman maan tuntemusta. Seuramme toivoo, että ÖPETATUD EESTI SELTS Fählmannin ja Kreutzwaldin kansallisen hengen elähyttämänä on edelleenkin kypsytävä runsasta satoa isänmaallisella työsarallaan.

SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA on perustamisestaan saakka ollut kiinteässä vuorovaikutuksessa ÖPETATUD EESTI SELTSin kanssa, johon työalan ja tehtävien osittainen yhteisyyskin sen liittää. Seuramme toivoo hartaasti, että tämä yhteistyö on yhäkin vahvistuva sekä tieteellisen tutkimuksen hyödyksi että Viron ja Suomen veljeskansain lähentämiseksi.

Helsingissä tammikuun 30 päivänä 1938

SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA

Artturi Kannisto

G. J. Ramstedt

J. J. Mikkola

Jalo Kalima

Kotikielen Seura (Emakeele Selts), esindaja prof. Lauri Kettunen:
Le professeur Lauri Kettunen, représentant de la Société de la Langue Nationale:

Saja aastasele Õpetatud Eesti Seltsile.

Kodumaa armastus — see andis tõekeelsele Õpetatud Eesti Seltsi asutamisele saja aasta eest. Lootused ei olnud suured, unistused ei ulatanud kaugele, aga vähemalt teadusele taheti päästa kõik, mis ühenduses oli „Maarahva“ vaimueluga.

Usinad käed asusid lõikusele, ja teaduse salvedesse kogunes kuldseid teri, aastakümnest aastakümneni.

Eesti vanemas kultuurajaloos jäävad alati hiilgama Seltsi liigete nimed nagu Fählmann, Kreutzwald, Ahrens, N. Anderson, Wiedemann, Weske, Hurt, Reiman, Kallas j. t.

Selts on saja aasta jooksul ka raskeid, meeleheitlikke aegu üle elanud, nii nagu Eesti rahvaski.

Aga seda rõõmsam on olnud Õpetatud Eesti Seltsi ülestõusmine ühes uuesti sündinud Eestiga.

Selle tunnistajaks on kogu teaduse ilm, kes Seltsi tegevust, ta „Toimetuste“ kasvu ja kvaliteeti on jälginud.

Ja eriti teaduslikud asutused Soomes, sest on ju rahvusliku teaduse juured meil ühised.

Teiste hulgas tunneb suure pidupäeva puhul rõõmu ja avaldab oma südamlikku õnnesoovi Kotikielen Seura, soome keele uurimise ja arendamise selts, kelle liikmete ringkondades juba üle kuuekümnepäevase aasta ühendust on peetud üle lahe.

Õitsegu Õpetatud Eesti Seltsi aastasajast aastasajani!

Helsingis näärilkuu lõpul 1938.

KOTIKIELEN SEURA nimel

Lauri Kettunen
esimees

Eino Leskinen
kirjatoimetaja

Suomen Muinaismuistoyhdistys'e (Soome Muistisühing) esindaja dotsent dr. Kustaa Vilkkunen:
M. le docteur Kustaa Vilkkunen, représentant de la Société Archéologique Finlandaise apporte une

kun a toob kingituse — kogu jäl-
jendeid Soome muinasleidudest —
ja aadressi:

collection de reproductions des
trouvailles archéologiques de Fin-
lande et une adresse:

ÕPETATUD EESTI SELTSILE

SUOMEN

MUINAISMUISTOYHDISTYSEL

ON HEAMEEL TÄNASEL PÄEVAL VALJENDADA SÜGAVAT AUSTUST
ÕPETATUD EESTI SELTSILE TEADUSLIKULE KOONDISELE KES SAJA
AASTA VÄLTEL ON OLNUD EESTI VABAALGATUSLIKU UURIMISTÖÖ
KESKUS JA KELLE TEGEVUS SISALDAB KOGU SELLE ROHKE TÖÖ
MIDA EESTIS MUINASTEADUSE ALAL ON TEHTUD. SUOMEN MUINAIS-
MUISTOYHDISTYS MÄLETAB AUSTUSEGA SELTSI LIIKMESKONDA
JUBA VANASTI KUULUNUD SILMAPAISTVAID MUINSUSUURIJAJD JA
TERVITAB SÜDAMLIKU RÕÕMUGA SEDA HOOGSAT RAHVUSLIKE TEA-
DUSTE TÕUSU MIS SIIN MAAL JA ERITI SELLE SELTSI RINGKONNAS
EESTI ISESEISVUSE AJAL ON ILMNENUD

HELSINGIS 30 JAANUARIL 1938

Matti Sauramo

Alfred Hackmann

A. M. Tallgren

C. A. Nordman

Kustaa Vilkuna

Helma Salmo

Väino Voionmaa

Aarne Äyräpää

T. I. Itkonen

Tyyni Vahter

Jalmari Jaakkola

Börn Cederhvarf

Sakari Pälsi

A. W. Rancken

I. Kronquist

Eino Jutikkala

Suomen Sukututkimusseura't
(Soome Genealoogilist Seltsi) esin-
dab prof. Arno Rafael Ceder-
berg. Prof. A. R. Cederberg
toob isikliku kingituse — „Suomalainen aines Baltian kirkon ja koulun palveluksessa vuoden 1561:n jälkeen / kirjoittanut A. R. Cederberg Helsinki 1937“ pühendusega „Õpetatud Eesti Selts'ille suurella kunnioituksella A. R. Cederberg. Helsingissä tammi-kuun 28 päivänä 1938“.

La Société Finlandaise de Recherches Généalogiques est représentée par le professeur Arno Rafael Cederberg. Le professeur A. R. Cederberg fait personnellement cadeau de son ouvrage „Suomalainen aines Baltian kirkon ja koulun palveluksessa vuoden 1561:n jälkeen“ avec la dédicace en finnois: „A la Société Savante d'Estonie en témoignage de profond respect A. R. Cederberg, Helsinki, le 28 janvier 1938“.

Turun Yliopisto't (Turu Ülikooli) esindab prof. P a a v o R a v i l a, kuna Seltsi kirjavahetajaliikmena on ilmunud soome keele prof. A a r n i P e n t t i l ä J y v ä s k y l ä s t .

Saksa teaduslike asutiste nimel tervitab *Staatliche Akademie zu Braunsberg* (Braunbergi Riikliku Akadeemia) esindaja prof. C l e m e n s B a u e r, kes ütleb muu seas, et Õpetatud Eesti Seltsi algus oli seotud saksa romantika vaimuga ja sellest võrsuva idealismiga. Ta avaldab oma heameelt selle üle, et see siin maal saja aasta jooksul on kandnud nii rohket vilja.

Koos prof. Baueriga ilmuvad tervitama tema kaasmaalased Seltsi külalised: professor C. E n g e l, professor E. Freiherr v. K ü n s z b e r g ja dotsent P. P a u l s e n.

Pieminekļu Pārvalde (Läti Muinsuskaitse Peavalitsuse) nimel tervitab professor F. B a l o d i s, kes esitab järgmise aadressi:

L'Université de Turku est représentée par le professeur Paavo Ravila, tandis que le professeur Aarni Penttilä de Jyväskylä est présent comme membre correspondant de la Société.

Le salut des institutions scientifiques allemandes est apporté par le professeur Clemens Bauer, représentant de l'Académie Publique de Braunsberg, qui dit notamment que les débuts de la Société Savante d'Estonie ont été liés à l'esprit du romantisme allemand et à l'idéalisme qui en découle. Il exprime sa satisfaction sur ce fait que son oeuvre ait été si féconde dans ce pays.

En même temps que le professeur Bauer ses compatriotes apportent leur salut: MM. les professeurs C. Engel, baron E. v. K ü n s z b e r g et le docteur P. Paulsen.

Au nom de l'Administration Générale des Monuments Lettons le professeur F. Balodis présente l'adresse suivante:

Litterarum Societatis Esthonicae
viri eruditissimi atque illustrissimi

Iam per annorum milia fatibus coniuncti sunt Esthonorum Lettorumque populi, qui terras Maris Baltici in parte ea, quae ad Orientem spectat, incolunt earumque terrarum culturam sorte communi divitiis ornabant et gravia passi et libertatis revindicandae

causa communi consilio multa laborantes simili modo nunc renati res publicas suas felicissime colunt; iam Esthonia restituta et liberata populi sui auspiciis felicissimis viribus adaucta et Lettonia semper vicinissima, fatis iisdem teneatur et tenebitur.

Scilicet et in rebus iis, quae ad litterarum et artium studia pertinent, collaboratio nostra et cordialis et continens est. Qua de causa de hoc festo, cum Litterarum Societas Esthonica centenaria iubila sua celebraret iubilamus et nos invitati adsumus.

Administratio, quae de Monumentis historicis in Lettonia curam habet et in rebus antiquissimis ad historiam Lettoniae pertinentibus occupata est nec non et Musaeum Historicum, magno in honore id posuerunt viros eruditissimos Esthoniae salutare posse, nam multi eorum et collaboratione sua excellebant praecipue, et rebus antiquissimis Lettoniae studiosissimi semper fuerunt. Harum rerum memoriam cum retineret Administratio Monumentorum Lettica, iussu consilii sui decrevit cum Musaeo Historico, sollempnibus Litterarum Societatis Esthonicae ut adessent, repraesentantes suos mittere, atque per eos gratias persolvere primo loco iis, qui iam aeternitate oppressi sunt, sed non minores et iis, qui annis florentissimis gaudent e viris eruditissimis huius Societatis. Eandem Societatem votis prosequimur: floreat amore patriae, studiis felicissimis, eruditione maxima, quae omnia honori Esthoniae, populi Esthonom et scientiae esse in vota nostra accepimus.

P. Ārends
B. Vipers
J. Berziņš

Fr. Balodis
V. Ginters
B. Dzenis

A. Švābe
P. Kundziņš
Ed. Šturms

Lätist vōtsid pidustustest osa veel Seltsi auliige professor Leonid Arbusow, *Herderinstitut*'i esindaja, Seltsi auliige professor J. Endzelins, dir. W. Ginters, dr. Ed. Šturms ja kirjavahetajaliige professor P. Kundziņš.

Pour la Lettonie prennent encore part aux solennités les professeurs L. Arbusow et J. Endzelins, membres d'honneur de la Société, M. le directeur W. Ginters, le dr. Ed. Šturms et le professeur P. Kundziņš, membre correspondant.

Leedu teaduslikkude asutiste nimel toob tervitusi *Vytauto Didžiojo Kultūros Muziejaus Taryba* (Vytautas Suure Kultuurimuuseumi Ühingu) esindaja dir. P. Galaunė, kes esitab aadressi:

Au nom des institutions scientifiques de Lituanie M. le directeur P. Galaunė, représentant de la Société du Musée de la Civilisation Vytautas-le-Grand présente l'adresse suivante:

Vytauto Didžiojo
Kultūros Muziejaus Taryba

turi didelę garbę sveikinti draugiškos Estų Tautos Mokslo Draugija, švenčiančią savo našaus darbo šimto metų sukaktuves. Taryba linki Draugijai ir toliau Laisvoje Estų Valstybėje sėkmingai tęsti savo Tautos praeities ir tautinių savybių tyrimo darbą.

Paulius Galaunė
V. D. Kultūros Muziejaus
Tarybas Pirmininkas

J. Puzinas
Nariai Dr. Al. M. Račkus
Ant. Rūkštele

Sekretorius V. Kuprevičius
Kaunas, 1938 m. sausio 29 d.

Lietuvių Tautasakos Archyvas (Leedu Rāhvaluule Arhiivi) esindajana võttis pidustustest osa dr. J. B a l y s.

Norra teaduslikkude asutiste nimel tervitab *Kongelige Frederiks Universitet* (Kuningliku Frederiki Ülikooli Oslos) esindaja prof. Konrad Nielsen:

Le dr. J. B a l y s prend part aux solennités comme représentant des Archives du Folklore Lituanien.

Le professeur Konrad Nielsen au nom des institutions scientifiques de Norvège apporte le salut de l'Université Royale Frédéric (Oslo):

Õpetatud Eesti Seltsil ei ole mitte ükski sisemaal suur tähtsus eesti rahva kultuuri uurimisel, vaid tema töövilja tulemused ulatuvad ka kaugele üle Eesti piiride. Ta etendab kahtlemata tunnustatud osa rah-

vusvahelise kultuuri hoones, eriti mis puutub soome-ugri küsimusse. Oslos on eesti-soomeugri kultuuritöö esindatud. Me tunneme erilist huvi Õpetatud Eesti Seltsi vastu, millel on nii suured teened eesti keeleteaduse, rahvaluule, kirjanduse ja muinasloo alal. Ka Norras võtab ikka enam maad vaade kultuurilise koostöö tarvilikkusest, mis eeldab, et mingi maa, mis jälgib teise kultuuri ja teaduse arengut, võib sellest osa saada.

Eesti rahvas võib olla uhke, et temal on nii vana kultuuriline organisatsioon, mis seisab ühes reas suurte riikide vastavate organisatsioonidega.

Palju, palju edurikkaid aastaid ja jätkuvat tööd juubilarile saja aasta sünnipäeva puhul! Seisku ta alati oma rahvuslikul alusel kui tõeline rahvusvaheline kindlus ja kaitsevall!

Prof. Nielsen toob ka aadressi
Det Kongelige Norske Videns-
kabers Selskab'ilt (Kuninglikult
Norra Teaduste Seltsilt):

Le professeur Konrad Niel-
sen remet aussi l'adresse de la
Société Royale Norvégienne des
Sciences:

Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab

hilser ved 100-årsjubileet

Õpetatud Eesti Selts

per novum saeculum floreat et grandescat!

Trondheim 30-te januar 1938

Ragnvald Iversen
Preses

A. Schmidt-Nielsen
Generalsekretær

Tervitusi esitab veel *Norsk*
Folkemannesamling (Norra Rah-
valuule Seltsi) esindaja prof. Nils
Lid.

Prof. K. Nielsen ja prof. N. Lid
esindasid pidustustel ka *Institut-*
tet for Sammenligende Kultur-
forskning (Oslo Võrdleva Kultuu-
riuurimise Instituuti).

M. le professeur Nils Lid ap-
porte le salut de la Société Nor-
végienne des Traditions Popu-
laires.

MM. les professeurs K. Nielsen
et N. Lid représentaient aussi aux
solennités l'Institut d'Oslo pour
l'étude comparative des civili-
sations.

Poolast toob tervitusi Józef Piłsudski Ulikoolilt (Uniwersytet Józefa Piłsudskiego w Warszawie). Varssavis ja Varssavi Teaduste Seltsi Arheoloogiliselt Muuseumilt rektor prof. Włodzimierz Antoniewicz, kes ütleb järgmist:

Pour la Pologne le salut de l'Université Jozef Piłsudski à Varsovie et du Musée Archéologique de la Société des Sciences de Varsovie est apporté par le professeur Włodzimierz Antoniewicz qui dit ce qui suit:

Monsieur le Général, Monsieur le Ministre, Magnificence, Monsieur le Président, Mesdames, Messieurs,

S'il est vrai, et je n'en ai pas douté un instant, qu'on ne saurait assez apprécier le mérite du travail ardu, continué sans répit pour le bien du pays, pour faire ressortir sa valeur, l'importance des étapes particulières de la vie historique de la nation, de ce travail qui exerce parfois une influence décisive sur ses destinées futures, — si ceci est vrai, je ne puis commencer mon discours autrement, que par la constatation que la Société Savante d'Estonie pendant les cent années de son existence, a rendu d'inestimables services à l'Estonie et aux pays baltiques et a apporté une contribution sérieuse dans les biens communs de la Science européenne.

Je suis heureux d'avoir pu faire cette constatation au nom de l'Université Józef Piłsudski à Varsovie et au nom du Musée d'Archéologie de la Société des Sciences de Varsovie, que j'ai l'honneur de représenter.

La tâche principale de la Société Savante d'Estonie, dès ses débuts, consista dans l'étude des origines, de l'archéologie et de l'histoire du peuple estonien, de l'évolution historique de la langue estonienne, dans la recherche et la conservation du trésor inépuisable des coutumes et des chansons populaires, de la littérature, des arts et des croyances religieuses, dans la propagation acharnée de l'amour et du culte pour le pays natal et pour son passé.

Il n'est donc pas étonnant, bien que les précurseurs de ce mouvement fussent aussi les savants allemands, que l'Estonie doive en grande partie à la Société Savante ce fait que les Estoniens apprirent à connaître et à cultiver les arts et la littérature nationales.

Tous nous savons la part qu'y a prise la célèbre Université de Tartu. Permettez-moi seulement de rappeler qu'un des plus grands

enthousiastes de la renaissance de la Science et de l'Art estoniens fut l'éminent linguiste polonais, professeur de l'Université de Varsovie, et auparavant de l'Université de Dorpat, Jean Baudoin de Courtenay.

Ceci était tout à fait naturel, car la Pologne, elle-même privée pendant 150 ans de son indépendance politique, comprenait singulièrement bien, et s'alliait de coeur aux désirs et aux luttes que les peuples, dont la conscience nationale se réveillait, entreprenaient pour leur renaissance et leur liberté. Parmi les pays, avec lesquels nous n'étions depuis toujours, et pour toujours, liés que par une vraie et sincère amitié, estime et admiration, — se trouve aussi l'Estonie.

La Science estonienne non seulement poursuit rapidement son développement et sut résoudre de multiples problèmes concernant son propre pays, mais aussi elle acquiert une place de plus en plus importante dans le monde scientifique et culturel de l'Europe. Cette marche ascendante est due en grande partie à la lignée des jeunes savants qui réussirent à joindre le sens profond des réalités, l'intégrité scientifique, l'esprit critique et la largeur de vue avec la facilité de compréhension de l'effort scientifique universel.

C'est pourquoi si je devais apprécier les résultats, obtenus par les savants estoniens, je citerais les paroles étonnement justes du professeur J. L. Myres:

„Si mon histoire a une morale — et je ne suis pas sûr qu'une étude scientifique comporte une morale — la voici: ce qui rend un peuple puissant, c'est l'unité des vues dans l'action collective plutôt que l'uniformité des constructions individuelles; et ce qui donne sa valeur à une civilisation ce ne sont pas ses vertus héréditaires, mais ses vertus contagieuses, son pouvoir d'influencer le cours des idées et des événements, de dominer les pensées des hommes d'autre origine et d'autres traditions, d'annexer non des territoires mais des prosélytes, de conduire les âmes des hommes vers une Voie, une Vérité, une Vie“.

Et maintenant, au seuil de la nouvelle période centenaire qui s'ouvre à l'activité et au développement de la Société Savante d'Estonie je tiens à exprimer mes vœux les plus sincères: Que la pensée scientifique estonienne cultive les grandes richesses nationales, qu'elle entretienne les anciennes et qu'elle crée de nouvelles valeurs scientifiques et morales et que, dans cette voie, elle ne rencontre point

d'obstacles ni de difficultés, pour le plus grand bien de son propre pays et de l'humanité tout entière.

Monsieur le Président,

Excusez-moi d'avoir pris la liberté de retenir un instant votre attention et de vous adresser ces quelques paroles. En vérité, j'éprouve le besoin de vous remercier de tout coeur de m'avoir fait l'honneur de m'élire membre honoraire de la Société Savante d'Estonie, dignité que je ne crois pas avoir méritée. C'est en effet un grand honneur de se trouver parmi les savants illustres qui furent les animateurs des nouveaux courants dans l'archéologie, parmi les hommes brillants comme Montelius, Bezenberger, Thomsen, Aspelin, Hausmann, Loeschke, Stieda, Bugge, Hazelius, Ailio, Tallgren et les autres savants éminents nouvellement élus. Je vous remercie pour cette élection qui présente pour moi une grande valeur. Je dois ajouter encore que cette preuve de confiance dans mes aptitudes scientifiques me stimule à fournir encore un plus grand et plus profond effort scientifique pour remplir dignement les obligations que m'impose la qualité de membre de la Société Savante d'Estonie.

Rootsi teadlaste nimel tervitab ning esitab *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*'i (Kuningliku Kaunite Kunstide Ajaloo ja Muististe Akadeemia) aadressi prof. T. H. Kjellin:

Le professeur Tor Helge Kjellin porte le salut des savants suédois et présente l'adresse de l'Académie Royale de l'Histoire des Belles-Lettres et des Antiquités:

Till
Õpetatud Eesti Selts
Tartu

Då Öpetatud Eesti Selts högtidlighåller etthundraårsdagen av sin tillvaro, kan det med stolthet se tillbaka på en rik och mångsidig verksamhet. Imponerande har det arbete varit, som Sällskapet utfört för att klarlägga det estniska folkets och Estlands kultur i dess olika yttringar alltifrån forntid till nutid, imponerande är den långa

svit av volymer, i vilka en hängiven forskning bärgat rika skördar om hembygdens kultur. Tvivelsutan har Õpetatud Eesti Selts' verksamhet kraftigt bidragit att lära det estniska folket bättre känna sig självt, och så har Sällskapet blivit en av de krafter, ur vilkas strävanden vår tid sett det fria Estland växa fram.

Men ehuru i främsta rummet inriktat på estnisk och Estlands kultur, har Sällskapet verksamhet även kommit att bliva av stor betydelse för många andra länders forskning, ja för den internationella vetenskapen. Icke minst för Sverige, vars öden under etthundrafemtio år varit sammanlänkade med Estlands, har Sällskapet verksamhet varit betydelsefull.

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, som i Sverige delvis företräder liknande syften om Õpetatud Eesti Selts och som stått i en med åren allt livligare förbindelse med detsamma, bringar på högtidsdagen sin varma hyllning, under uttalande av den förhoppningen, att Õpetatud Eesti Selts måtte gå till mötes en ständigt allt rikare utveckling i ett ständigt fritt Estland.

Stockholm i januari 1938,

Sigurd Curman

Õpetatud Eesti Seltsile Tartus

Õpetatud Eesti Selts, pühitsedes pidulikult oma sajaaastast sünnipäeva, võib uhkusega tagasi vaadata oma rikkalikule ja mitmekülgele tegevusele. Imponeeriv on olnud töö, mida Selts on teinud, et valgustada Eesti rahva ja kultuuri mitmesuguseid eluavaldu, alates igivanast kuni praeguse ajani, imponeeriv on see köidete hulk, millistesse anduv uurimistöo on peitnud kodukultuuri rikkaliku saagi. Kahtlemata on Õpetatud Eesti Seltsi tegevus tugevasti kaasa aidanud, et õpetada Eesti rahvast ennast paremini tundma ja sellega on Selts olnud üks neist jõududest, millede pingutustest meie aeg on näinud võrsumas vabat Eestit.

Kuigi Selts esijoonel on töötanud Eesti kultuuri alal, on selle tegevusel olnud suur tähtsus ka teiste maade uurimistöole ja rahvusvahelisele teadusele. Ka Rootsile, kelle saatus sajaviiekümme aasta jooksul oli seotud Eesti omaga, on Seltsi tegevus olnud tähendusrikas.

Kuninglik Kaunite Kunstide Ajaloo ja Vanavara Akadeemia, mis Rootsisis taotleb osalt samu ülesandeid kui Õpetatud Eesti Selts, ja mis on seisnud aastatega ikka elavamateks muutunud sidemetes viimasega, toob juubeli puhul oma soojemad õnnitlused ja avaldab lootust, et Õpetatud Eesti Selts sammuks vastu järjest rikkalikumale edule igavesti vabas Eestis.

Stockholm, jaanuari kuul 1938.

Sigurd Curman

Veel toob tervitusi Upsala ülikooli esindaja prof. R. Ekblom. *Učená Společnost Šafaříkova* (Bratislava Šafařík'i nimelise Õpetatud Seltsi) nimel tervitab dr. Leopold Silberstein:

Le professeur R. Ekblom représente l'Université d'Upsal.

Le lecteur à l'Université de Tartu dr. Leopold Silberstein apporte le salut de la Société Savante Šafařík de Bratislava:

Monsieur le Chef de l'Armée,

Monsieur le Ministre,

Monsieur le Recteur, Monsieur le Président, Mesdames, Messieurs,

C'est une attention toute particulière que l'on voue aux sociétés savantes dans la République tchécoslovaque. L'intérêt pour leur activité n'a jamais pu se borner à une élite exclusive, il a saisi toute la vie publique, et c'est au seuil même de la Renaissance nationale que nous voyons se former une pareille société, notamment la Société savante du Royaume de Bohême, fondée en 1785. La comparaison qui s'impose avec l'importance historique de votre éminente Société, devient encore plus frappante quand nous nous rappelons que les deux Sociétés ont commencé par se servir de la langue allemande, tout en poursuivant dès leurs débuts la résurrection d'une civilisation nationale. L'événement de 1785 a inauguré, chez les Tchécoslovaques, une tradition longue et très vivante de sociétés savantes qui surgissent habituellement tout comme votre illustre Société, d'une manière spontanée parmi les travailleurs scientifiques eux-mêmes; elles ne se bornent pas à former une solidarité des savants de renommée consacrée, mais elles les mettent en contact avec la jeunesse scientifique et avec la vie publique en général. Donc, si j'ai l'honneur de représenter ici une

société savante tchécoslovaque, la Société savante Šafařík de Bratislava, j'ose dire que je suis touché d'un sentiment de profonde affinité, en voyant votre jubilé si splendide, en ressentant l'atmosphère si cordiale qui nous entoure dans ces jours de fête. En vous remerciant de tout mon coeur de votre aimable invitation et de l'accueil magnifique que vous avez bien voulu nous préparer, j'ai l'honneur de m'acquitter d'un devoir agréable, en vous communiquant le message suivant de la Société savante Šafařík:

„Monsieur le Président,

C'est pour moi un honneur et une agréable mission de pouvoir, en cette séance solennelle, apporter les chaleureuses et sincères félicitations que la Société savante Šafařík, de Bratislava forme pour la Société savante d' Estonie. La Société savante Šafařík est heureuse de pouvoir suivre par vos publications l'oeuvre de haute culture, nationale et mondiale, que vous accomplissez depuis un siècle et que vous ne manquerez pas de continuer dans l'avenir avec un succès encore accru si possible“.

Järgnevad tervitused kodumaiselt seltsidelt.

Tartu akadeemiliste seltside tervitused annab üle *Akadeemilise Ajaloo Seltsi* esindaja prof. Peeter T a r v e l:

Suivent les adresses des sociétés du pays.

Le professeur P. Tarvel représentant de la Société Universitaire d'Histoire, apporte le salut des sociétés universitaires de Tartu:

Societatum earum nomine, quae litteris promovendis in hac academia constitutae sunt, Litterarum Societati Esthonicae, centum annorum laude florenti, salutem, quam plurimam dico.

Nos enim Vobiscum, viri illustrissimi, artissimis vinculis coniungi grato animo profitemur, si quidem veluti imaginem societatis vere litterarum studiis deditae exhibetis, ad cuius normam et iam societates academicas recentioris aetatis in hac universitate post partam rei publicae Esthonicae libertatem condere atque conformare nobis licuerit.

Ex animi igitur sententia volumus atque exoptamus, ut celeberrima Vestra societas et eis, quae sequentur, saeculis felici constantia plausuque omnium humanitatis cultorum floreat et vigeat. Quod di bene vortant.

Aadressi oli juubeliks saatnud
veel *Akadeemiline Rahvaluule*
Selts:

Une adresse avait encore été
envoyée par la Société Universi-
taire de Folklore:

V. a.

Õpetatud Eesti Selts

Õpetatud Eesti Seltsis on rippunud „Kalevipoja hääll“. Siin on juba 100 aasta eest põgusat huvi tuntud nii rahvajuttude kui rahvalaulude vastu. Selle huvi kandjaks oli seltsi asutaja ja 1843—1850 esimees dr. med. F. R. Faehlmann. Kui pärast järgnenud aastail mitmel korral rahvaluule ei ole mänginud just esimest rolli selle seltsi teiste harrastuste kõrval, on siin „Kalevipoeg“ ometi olnud kõige suuremaks hooandjaks. Kuni viimase ajani on rahvaluule harrastus Õpetatud Eesti Seltsis pidevalt kestnud. See huvipiirkond on veelgi laienenud enne kõike liivlaste, ingerlaste, vadjalaste ja teiste hõimurahvaste alale. Mitmed trükis avaldatud teosed, nagu eesti pulmade uurimus, liivi rahvalaulud jne., omavad ühes „Kalevipojaga“ üle inimpõlvede ulatuva püsiva väärtuse. Suuri teeneid omab selts samuti rahvaluule teadusliku bibliograafia alal. Selle viljaka tegevuse puhul rahvaluule üksikutel eri aladel soovib Tartu Ülikooli juures olev Akadeemiline Rahvaluule Selts vanale eelkäijale — Õpetatud Eesti Seltsile 100 a. juubelil jätkuvat õnne.

Tartus, 29. I 1938

L. S.

Walter Anderson
Ak. Rahvaluule Seltsi
esimees.
Elmar Päss
kirjatoimetaja.

Teiste kultuuri-organisatsioonide nimel tervitab Eesti Kirjanduse Seltsi esindaja prof. Hans K r u u s, kes esitab ka *Eesti Kirjanduse Seltsi* aadressi:

Le professeur Hans K r u u s
apporte le salut des autres organi-
sations culturelles et il présente
aussi l'adresse de la Société de
Littérature Estonienne:

Õpetatud
Eesti Seltsile
100 a. juubelipäevaks.

Erandlik sajandipäev, mil vanim eesti nime kandev selts võib vaadata tagasi nii pika aastaterea kestel tehtud töö rohkeile saavutistele, on ühtlasi ka meie maa haritud ühiskonna omaalgatuse ja vaimse isetegevuse kõrgemaid tähismärke.

Asutatud õilsahtelise estofiilsuse algatusel ja kandel kultuuri ning inimsõbraliku sooviga selgitada ja edendada kohaliku pärisrahva vaimse palge eri elemente, uurida rahvakeelt, koguda muinasluulet, levitada haridust, arendada kirjandust, ÕES asus viljakale tööle, mille tulemusil on oma tunnustatud väärtus eesti rahvuslikus ärkamises ja järgnevas kultuuriloos, kus selle töö eriti kaunite algaastate suurmonumendina paistab üle aegade Seltsi ülesandel ja otsesel toetusel Fr. R. Kreutzwaldi koostatud „Kalevipoeg“.

Kuigi esimese veerandsajandi järel hakkasid ÕES-is puhuma ka meie rahvale vaenulised tuuled, mis ajutise vaibumise järel tõusid uuesti ka hiljemini, ei tühistu veel nende tõttu meie ajaloolises hinnangus pärastpoolegi tehtud töö positiivsed saavutised. Ja kui lõpuks Eesti iseseisvumise järel ÕES võideti täieulatuslikult tagasi meie rahvuslikule teadusele, võis siin meie noor õpetlastepõlv sammuda võidult võidule.

Tuues ÕES-ile kui vanemale töönaabrile tema 100-aastase juubeli puhul südamlikke tervitusi, avaldab üldiselt samu ülesandeid teeniv ja eesti haritud ühiskonna enda keskel sündinud Eesti Kirjanduse Selts ka parimaid soove hingestatud omaalgatusest ja viljakast isetegevusest kantud töö edukaks jätkamiseks, mille saavutised tulgu õnneks meie rahvuslikule kultuurile.

Näärakuus 1938

Eesti Kirjanduse Selts
Esimees Fr. Tuglas
Kirjatoimetaja J. Silvet

Kultuuri-organisatsioonidest on saatnud aadressi veel *Eesti Rahva Muuseum*:

Parmi les organisations culturelles le Musée National Estonien a également envoyé une adresse:

Aegadel, mil eesti rahvas omas enamikus oli veel nimetu maa-rahva mass ja valitsevate vaadete kohaselt kõlblik üksnes teadusliku uurimise objektiks, oli Õpetatud Eesti Selts paigaks, kus eesti tärkav haritlaskond, koos muude eesti sõpradega, sai esmakordselt asuda ise-
seisva teadusliku uurimise radadele.

See töö meie maa ja rahva mineviku uurimisel, mida mitu inim-
põlve terve sajandi kestel suure hoole ja andumusega on teinud, on
pannud kindla aluse meie rahvuslike teaduste arengule ja ühtlasi
kannud Eesti nime ka laia rahvusvahelise teadusemaailma keskele.

Olles üheks Seltsi töökaaslaseks ja suure osa tema kogude pärijaks
on Eesti Rahva Muuseumil au avaldada Õpetatud Eesti Seltsile kui
esimesele Eesti Rahvamuuseumile ja esimesele Eesti rahvuslike teaduste
akadeemiale tema sajandal aastapäeval oma suurimat tunnustust ja
tänu ning soovida sama edukat tööd ka järgneval sajandil.

Tartus, 30. I. 1938.

Sihtasutis Eesti Rahva Muuseumi nimel
esimees H. Koppel
direktor F. Linnus
sekretär Helmi Üprus

Väljaspool Tartut asuvate tea-
duslike seltside nimel tervitab
dr. A. Friedenthal:

Le dr. A. Friedenthal
apporte le salut des sociétés scien-
tifiques résidant hors de Tartu:

Mul on au järgmiste väljaspool Tartut asuvate teaduslike
seltside, s. o. *Eestimaa Kirjanduse Ühingu, Pärnu Arheoloogia Seltsi* ja
Tallinna Ajaloo Seltsi nimel soovida Õpetatud Eesti Seltsile õnne tema
saja aasta juubeli puhul ning parimat edu ka tulevikus.

Ühtlasi esitab dr. A. Frieden-
thal *Eestimaa Kirjandusühingu*
aadressi:

En même temps le dr. A. Frie-
denthal présente l'adresse de la
Société Littéraire d'Esthonie:

Litterarum Societati Estonicae
1838—1938

Populi amantissimi erant, qui saeculo ante Societatem vestram
condiderunt, qui assiduo labore litteris occupati non pauca sunt adepti,
quae nunc posteris sint ex usu. Cum nostra quoque Societate coniuncti
viri docti opus urgentes commune alii alios iuvabant. Cum dubitari non

potest, quin obsoleverint multa eorum, quae ab illis viris litterarum studiis cognita sint, tum etiam nos nostram doctrinam posteriore superatum iri speramus. Utrisque nobis communis est et semper erit singularis amor patriae civiumque omnium, studium scientiae augendae et reperiendi veri. Quae studia honesta nos vobiscum saepius consociant atque fructus conferant optimos!

Societas Litteraria Estoniensis

Dr. A. Friedenthal. Präsident.

Dr. H. Weiss. Vicepräsident.

Mag. P. Siegfried. Sekretär.

N. Thomson. Schatzmeister.

Dr. P. Johansen. Archivar.

Dr. Paul W. Thomson

O. Grohmann

Dr. M. Hasselblatt

Rob. Arth. von Lemm

F. Plate

E. Deeters

Tervitusi ja kingitusi esitavad veel: praost Gustav Beermann, dr. Paul Johansen, Heinrich Laakmann ja Friedrich Baron Stackelberg.

Pärnu Arheologia Seltsi esindajad Heinrich Laakmann ja Friedrich Baron Stackelberg toovad *Õpetatud Eesti Seltsile* järgmise aadressi:

Adresses et cadeaux sont encore présentés par le doyen G. Beermann, le dr. P. Johansen, H. Laakmann et le baron Fr. Stackelberg.

Les représentants de la Société Archéologique de Pärnu, Heinrich Laakmann et le baron Friedrich Stackelberg, présentent une adresse:

Litterarum Societati Esthonicae

Per viginti lustra rerum antiquarum studio dies in diem meliore cum successu se danti, hodie diem natalem centesimum sollemniter celebranti, Societas Antiquitatum Pernaviensis, pio gratoque animo semper memor illorum temporum, quibus Joannes Henricus Rosenplaenterus, unus e primis societatis vestrae membris, in nostra quoque civitate iisdem studiis se dedit, nec non consiliorum, haud raro in

rebus ad litteras pertinentibus ipsi datorum, gratulatur ex animi sententia atque optat, ut labor Litterarum Societatis Esthonicae amicitia vetere conservata in posterum quoque in usum litterarum, veritatis, patriae optimos fructus reddat.

Datum Pernaviae a. d. V Kal. Febr. MCMXXXVIII.

Heinrich Laakmann
Praeses
Friedr. Baron Stackelberg
Secretarius

Tallinna Ajaloo Seltsi esindaja Le dr. Paul Johansen, représentant de la Société d'Histoire de Tallinn, présente une adresse:
dr. Paul Johansen annab üle
aadressi:

Saja aasta eest asutatud
Õpetatud Eesti Selts

võttis omale ülesandeks teadmiste edendamise eesti maast ja rahvast olevikus ja minevikus. Ruumiliselt ja rahvuslikult kitsamalt rõhutatud ala esiletõstmine ja selle valik huvi- ning uurimisobjektiks tähendas tollaegses. suures Vene riigis põhimõttelist pööret. Uus põhimõte sammus võiduteed, mida tähistab loendamatu hulk väga mitmenimelisi ning eriilmelisi koondisi ja asutisi, mis on loodud möödunud saja aasta jooksul. Sama põhimõtte edasiarendamisel ja ellurakendamisel tekkis viimaks ka Tallinna Ajaloo Selts. Tal on au ja õnn töötada lokaalses ulatuses erialal, mida Õpetatud Eesti Selts oma sajaaastase tegevuse kestel on viljelenud nii tulemusterohkelt tervel meie kodumaal. Seejärel on tema õilis eeskuju, tema kogutud teadusaarded ja tema toimetatud uurimused ka Tallinna Ajaloo Seltsile hindamatuks jõu ja kogemuste allikaks ning tühjendamatuks varasalveks. Sügavaima austuse ja tänutundega palume juubilari vastu võtta meie parimad soovid kustumatuid kultuuriväärtusi loova tegevuse kõige edukamaks jätkamiseks.

Tallinna Ajaloo Selts;

A. Uesson, P. Johansen. R. Kenkmaa. Arn. Süwalep.
J. Reintalu. O. Kiwimaa. A. Margus.
K. Vahtra. Hugo Peets.

Praost Gustav Beermann toob pikema südamliku tervituskirja ja kingituseks raamatu „Die Koridethi Evangelien 038. Herausgegeben von Gustav Beermann und Caspar René Gregory. Leipzig 1913“ pühendusega „Õpetatud Eesti Seltsile 100 a. juubeli puhul Gustav Beermann Viru praost, Kadrina kog. õpetaja“ ja täki lihvitud graniiti pealkirjaga „ÕES 1838—1938 Kadri-nast“.

Majandusliikude asutiste nimel tervitab Seltsi selle juubeli puhul Tartu Linnapanga juhataja A. Pa-kosta:

Härra Sõjavägede Ülemjuhataja, Härra Minister,
Õpetatud Eesti Seltsi Esimees, daamid ja härrad!

Minul on austavaks ülesandeks õnnitleda ja tuua tervitusi Õpetatud Eesti Seltsile tema 100. aastapäeva puhul majandusliikude organisatsioonide ja asutiste poolt. Majanduslikud organisatsioonid ja asutised hindavad kõrgelt Õpetatud Eesti Seltsi saja aasta jooksul tehtud tööd ja soovivad, et see töö ka tulevikus ei lakkaks, vaid järgnevatel sajanditel süveneks ja laieneks. Selleks palju jõudu ja edu tulevikus.

Abisekretär mag. A. Raun teatab, et Seltsile on tulnud juubeli puhul tervitusi: välismaa organisatsioonidelt viiskümmend neli, üksikisikutelt välismailt kolmkümmend kolm, kodumaa asutistelt nelikümmend kuus ja isikutelt kakskümmend kaheksa. — Tervitusi tuli hiljemini veel juure.

Le doyen G. Beermann, avec une longue adresse fait présent du livre „Die Koridethi Evangelien 038. Herausgegeben von G. Beermann und C. R. Gregory. Leipzig 1913“ avec la dédicace en estonien „A la Société Savante d'Estonie à l'occasion de son jubilé centenaire Gustav Beermann, doyen de la province de Viru, pasteur de la paroisse de Kadrina“ et d'un morceau de granit taillé avec l'inscription „ÖES 1838 — 1938 Kadri-nast“.

M. A. Pakosta, directeur de la Banque Municipale de Tartu, apporte le salut des institutions économiques:

M. A. Raun, secrétaire-adjoint, communique qu'à l'occasion de son jubilé la Société a reçu des salutations: de 54 organisations de l'étranger, de 33 particuliers de l'étranger, de 46 institutions d'Estonie, de 28 particuliers d'Estonie. — Il en est encore venu s'ajouter plus tard.

Peale varem nimetatute olid   Outre celles mentionnées plus
saatnud Seltsile juubeli puhul   haut les institutions suivantes
a a dresse veel järgmised asuti-   avaient encore envoyé leurs
sed ja organisatsioonid: a d r e s s e s :

A. Välismailt:

A. De l'étranger:

Die Elbinger Altertumsgesellschaft:

Der Gelehrten Estnischen Gesellschaft zu Dorpat spricht die Elbinger Altertumsgesellschaft zu ihrem hundertjährigen Bestehen die herzlichsten Glückwünsche aus. Seit längerer Zeit mit der verehrungswürdigen Gesellschaft durch Austausch der Schriften verbunden, hat die Elbinger Altertumsgesellschaft stets mit regem Interesse die erfolgreiche wissenschaftliche Arbeit der Gelehrten Estnischen Gesellschaft verfolgt. Sie wünscht der Gesellschaft bei ihrem Eintritt in das zweite Jahrhundert ihres Bestehens, dass ihre Arbeit auch in diesem von gleich glänzenden Erfolgen gekrönt sein möge.

Elbing, den 30. Januar 1938.

Die Elbinger Altertumsgesellschaft
Der Vereinsleiter
Prof. Dr. Bruno Ehrlich

Scientiarum Societas Lituana:

Litterarum Societati Esthonicae
Tartu in oppido.

Scientiarum Societas Lituana Litterarum Societatem Esthonicam diebus ultimis (29, 30, 31) mensis Januarii 1938 anno solemnibus centum annos a primordiis suis peractos celebraturam esse suavi cum gaudio comperit.

Societas haec difficillimis nationis Esthonicae temporibus coadunata fini suo nobilissimo assequendo operam integro saeculo durante navans luminosam vidit tandem patriam suam in libertatem vindicatam. Longum sane est persequi omnia huius Societatis promerita; placet nobis hic memorari plures ex hac Societate viros exstitisse, qui scientiis et litteris rebusque gestis claruerunt. Haec quidem omnia memorantes saecularia huius Societatis solemnibus faustis felicibusque

prosequimur votis ut ex hac centenaria eventus faustitate Litterarum Societas Esthonica sumat vires et animos ad ulteriora eaque ampliora in scientiae cultusque humani bonum prosequenda.

Litterarum Societas Esthonica vivat, crescat, floreat plurimos felicissimosque annos!

Vilnae, die 17 mensis Ianuarii 1938 anno

Scientiarum Societas Lituana

Consilium:

Msgr Dr. Antonius Viscont, praeses

M. Šikšniys

B. Untulis

M. Budrevičiūtė

A. Juknevičius

Societas Litterarum Posnaniensis:

Litterarum Societati Esthonicae

centesimam nataliciam adventante die XXX mensis ianuarii

A. MCMXXXVIII in oppido Tartu feliciter celebranturæ

nos

Societatis Litterarum Posnaniensis

moderatores et sodales

rationes artium ac scientiarum mirifice pollentium per tot lustra solito liberalius propagatas celebriterque auctitatas gratulamur.

Atque cum locorum discrimine ipsi tantis sollemnibus interesse minus queamus, nihil fere gratius habemus, quam ut inclutissimae societati beatissimisque antistitibus eius salutem optimam claritatemque perennem deprecari gestiamus.

Datum Posnaniae die 27 mensis ianuarii

A. D. MCMXXXVIII

Societatis Litterarum Posnaniensis

moderatores

Secretarius

Lisowski

L. S.

Praeses

Bronisław Dembiński

Société Préhistorique Polonaise:

La Société Savante Estonienne

à Tartu.

A l'occasion du centenaire de votre Société la Société Préhistorique Polonaise a l'honneur de vous envoyer ses meilleures félicitations.

Rajewski Zdzisław

Kostrzewski Józef

1938.

L. S.

Poznań, le 27 Janvier

*Vytauto Didžiojo Universiteto
Humanitarinių Mokslų Fakultetas:*

Vytauto Didžiojo Universiteto

Humanitarinių Mokslų Fakultetas

didžiai vertindamas Estų Mokslo Draugijos per šimtą metų atliktą darbą Estų praeities, kalbos, literatūros srityje ir tuo pačiu kėlusiai senos Estų tautos savybes, nuoširdžiai sveikina garbingo Jubiliejaus proga ir linki Draugijai užsibėžtą darbą Nepriklausumoje Estų Valstybėje ir toliau sekmingai vykdyti.

V. D. Universiteto

Humanitarinių Mokslų Fakulteto

Kaunas,

Dekanas P. Augustaitis

1938 m. Sausio 29 d.

e. dek. par.

B. Kodumaalt:

B. D'Estonie:

O/U K. Mattieseni Trükikoda:

Õpetatud Eesti Seltsile

100

aasta juubeli puhul

1838—1938

Eesti teaduslike ja kultuuriliste organisatsioonide vanima esindaja, Õpetatud Eesti Seltsi tegevus on toimunud kõige

vaheldusrikkama välise olustiku taustal. Seltsi algusaegadel valitsevate ajalooliste tingimuste sünge ja lootusetu tagasein on aegade vältel mitmel korral vaheldunud, muutudes aina heledamaks ja heledamaks, hoolimata hilisemalgi ajal esinevaist üksikuist tumestavaist varjudest, mis aga õnneks on osutunud põgusaiks ja haihtuvaiks.

Õpetatud Eesti Seltsi tekkimislugu ja algusajastu ning ta praeguse tegevusperioodi avarad võimalused sümboliseerivad seda ajaloo pendli kummalist kõikumisamplituudi, mille ääretähiste vahel on kulgenud möödunud sajandi teisel veerandil hääbuvaks peetava talupojarahva tõusutee enesemääramisele ja iseseisvale elule.

Rööbiti selle tõusuteega, väliste olude kaleidoskoopiliselt muutudes, on arendanud oma tegevust ka Õpetatud Eesti Selts. Väliste tingimuste üha muutuv raamistik ei ole omane kergendama teadusliku organisatsiooni tööd. See nõuab alalist reageerimist ja sisemist ümberkujunemist. Ka Õpetatud Eesti Seltsil on tulnud läbi teha mitmeid arenguastmeid. Et ta kirevateski oludes on suutnud tagajärjekalt teotseda ja välja jõuda käesoleva juubelini — oleneb küll sellest, et ta oma elukäigu mitmesugustel vahemaadel enamasti ikka on jäänud truuks teaduse teenimise ja vaimuvarade viljelemise ideaalidele.

Selle tõenduseks on eeskätt pikk ja väärikas rida teoseid ning publikatsioone, mis kaunistab Õpetatud Eesti Seltsi minevikuteed.

O/Ü K. Mattieseni trükikoda on õnnelik, et ta on võinud jätkata seda tööd, millega meie eelkäija K. Mattieseni trükikoda aastakümnete vältel on võinud osa võtta Õpetatud Eesti Seltsi kirjandus-tootlikust tegevusest — kuigi ainult tehnilise kujuandjana ja elluviijana sellele, mis seltsi juhtivate organite ja ta liikmete eestvõttel ning vaevanägemisel loodud, koostatud ja kogutud.

Juubilarile, eesti teaduslike organisatsioonide Nestorile edaspidisekski õitsengut ja edu eesti teaduse ja kultuuri viljelemise!

Tartu, 30. I 1938. O/Ü K. Mattieseni trükikoja juhatuse nimel:

R. Mölder A. Magnus

Juubeli puhul saabus Õpetatud Eesti Seltsile kirja ja telegraafi teel rohkel arvul tervitusi ja õnnitlusi nii kodumaalt kui ka välismailt.

A l'occasion de son jubilé la Société reçut par lettres et par télégrammes un grand nombre de félicitations aussi bien d'Estonie que de l'étranger.

Välismaailt.

A. Organisatsioonid ja asutised:

De l'étranger.

A. Organisations et institutions:

Soome Finlande

Helsingin Yliopiston Kirjasto — Helsinki

Historian Ystävien Liitto — Helsinki

Saksamaa Allemagne

Akademie der Wissenschaften in Wien — Wien

Anthropologische Gesellschaft in Wien — Wien

Elbinger Altertumsgesellschaft E. V. — Elbing

Frankfurter Verein für Geschichte und Landeskunde — Frankfurt a/M.

Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde — Stettin

Hansischer Geschichtsverein — Bremen

Historischer Verein für Schwaben und Neuburg — Augsburg

Institut für Finnlandkunde der Universität Greifswald — Greifswald

Mainzer Altertumsverein e. V. — Mainz

Der Präsident der Physikalisch-oekonomischen Gesellschaft — Königsberg

Rektorat der Wiener Universität — Wien

Societas historica Osnaburgensis — Osnabrück

Societas Historica Thurgoviana — Frauenfeld

Ungarisches Institut an der Universität Berlin — Berlin

Verein für die Geschichte von Soest und der Börde — Soest

Verein für Geschichte Schlesiens e. V. — Breslau

Verein für hessische Geschichte und Landeskunde — Kassel

Verein für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde — Lübeck

Verein für Volkskunde — Wien

Vor- und frühgeschichtliche Staatssammlung — München

Wiener Prähistorische Gesellschaft — Wien

Inglismaa Angletterre

An Cumann le Béaloideas Éireann — Dublin
The Folk-Lore Society — London

Belgia Belgique

Service de Recherches Historiques et Folkloriques — Bruxelles

Danzig Dantzick

Westpreussischer Geschichtsverein — Danzig

Ühendriigid Etats-Unis

Smithsonian Institution — Washington

Kreeka Grèce

Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης Λαογραφικόν Αρχεῖον καὶ Μουσεῖον —
Thessalonike.

Ungari Hongrie

A. Debreceni m. kir. Tisza István-tudományegyetem bölcsészettudományi karának dékánja — Debrecen
Magyar Tudományos Akadémia — Budapest
La Société de Linguistique de Hongrie — Budapest
Ungarische Elisabeth-Universität von Pécs — Pécs

Läti Lettonie

Die Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst und die
Gesellschaft des Kurländischen Provinzialmuseums — Jelgava
Latvijas Valsts Arhivs — Riga
Latvijas Valsts Bibliotēka — Riga
Līvōd yt — Mazirbe
La rédaction de "Izglītības Ministrijas Mēnešraksts" — Riga
Rīgas Pilsētas Bibliotēka — Riga
R. Schnore, Direktor des Städtischen Historischen Museums in Riga —
Riga
Societas Philologorum Latviensium — Riga

Leedu Lituanie

Lietuvių Tautosakos Archyvas — Kaunas
L'Université Vytautas le Grand — Kaunas

Norra Norvège

Norsk Folkemuseum — Oslo

Poola Pologne

La Direction du Musée Archéologique — Warszawa
Instytut Bałtycki — Gdynia
Наукове Товариство ім. Шевченко — Lwów.
Państwowe Muzeum Archeologiczne — Warszawa
Polska Akademia Umiejętności — Krakow
Polskie Towarzystwo Historyczne — Lwów
Societas Scientiarum Alboruthenica Vilnae — Wilno
Société Scientifique Lithuanienne — Wilno
Towarzystwo Naukowe w Toruniu — Toruń
Towarzystwo Przyjaciół Nauk — Wilno
Zakład Etnologii Uniwersytetu Stefana Batorego — Wilno

Rootsi Suède

Academia Carolina Lundensis — Lund
Academia Gotoburgensis — Goteborg
Archivum Regni Sueciae — Stockholm
Nordiska Museet — Stockholm

Helveetsia Suisse

Bernisches Historisches Museum — Bern

Tšehhoslovakkia Tchecoslovaquie

Učena Společnost Šafaříkova — Bratislava

Jugoslaavia Yougoslavie

Académie Royale Serbe — Beograd
Hrvatsko Arheološko Društvo — Zagreb
Muzejsko Društvo za Slovenijo Ljubljana — Ljubljana

B. Isikud:

Soome

Willem Grünthal — Helsinki
Martti Haavio — Helsinki
Alfred Hackman — Helsinki
Lauri Hakulinen — Helsinki
Uuno Hannula — Helsinki
Uuno Harva — Turku
Reinold Hausen — Helsinki
Albert Hämäläinen — Helsinki
Jalo Kalima — Helsinki

Saksamaa

Heinrich Kemke — Berlin-Spandau.
Dr. R. Seeberg-Elverfeldt — Stettin
M. Vasmer — Berlin

Inglismaa

Ernst Lewy — Ennistymon, Co. Clare

Ungari

Ödön Beke — Budapest
Dr. Antal Klemm — Pécs
Jean Melich — Budapest
Juulius Mägiste — Budapest

Itaalia

P. E. Pavolini — Genova

Läti

Arnold Feuereisen — Riga
Eugenius Filaretow — Jelgava

Leedu

Zenonas Ivinskis — Kaunas

B. Particuliers:

Finlande

Arvi Korhonen — Helsinki
K. Kotkas — Helsinki
Lauri Posti — Helsinki
A. Rantasalo — Helsinki
Martti Rapola — Helsinki
A. M. Tallgren — Helsinki
E. A. Tunkelo — Helsinki
T. E. Uotila — Helsinki
Aarne Äyräpää — Helsinki

Allemagne

Angleterre

Hongrie

J. Németh — Budapest
Dezsó Pais — Budapest
J. Szinnyei — Budapest
M. Zsirai — Budapest

Italie

Lettonie

Carl v. Stern — Riga
A. Švābe — Riga

Lituanie

Norra

J. Qvigstad — Tromsö

Poola

O. Halecki — Warszawa

Rootsi

T. J. Arne — Stockholm
Sigurd Erixon — Stockholm
B. Nerman — Stockholm

Nõukogude Vene

Dmitri Zelenin — Leningrad

Norvège

Pologne

Józef Kostrzewski — Poznań

Suède

J. Roosval — Stockholm
A. Schück — Stockholm

U. R. S. S.

Kodumaalt.

A. Organisatsioonid ja asutised:

D'Estonie.

A. Organisations et institutions:

Akadeemiline Arstiteaduse Selts — Tartu
Akadeemiline Emakeele Selts — Tartu
Akadeemiline Kooperatiiv — Tartu
Akadeemiline Loomaarstiteaduslik Selts — Tartu
Akadeemiline Majandusteaduse Selts — Tartu
Akadeemiline Selts Juudi Ajaloo ja Kirjanduse Õppimiseks — Tartu
Akadeemiline Sotsialistlik Ühing — Tartu
Akadeemiline Ühistevuse Selts — Tartu
A/S Esimene Eesti Põlevkivitööstus, endine Riigi Põlevkivitööstus —
A/S A. M. Luther — Tallinn [Tallinn
Arstide Koja juhatus — Tallinn
Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing — Tartu
„Eesti Arsti“ toimetis — Tartu
Eesti Eugeenika-Genealooogia Seltsi juhatus — Tartu
Eesti Laenu Pank — Tallinn
Eesti Munaeksport — Tallinn

Eesti Paberi Aktsia Selts — Tallinn
 Eesti Panga president ja juhatus — Tallinn
 Eesti Põllumeeste Selts — Tartu
 E. V. Juudi Kultuurvalitsus — Tallinn
 Kaitseliidu Keskjuhatus — Tallinn
 K. L. Tartu Maleva ja Naiskodukaitse Ringkond — Tartu
 Kaubandus-Tööstuskoda — Tallinn
 Kindlustusselts „Polaris“ — Tallinn
 Kluge ja Ströhmi raamatukaupluse omanikud — Tallinn
 Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Mälestuse Jäädvustamise Selts — Võru
 J. G. Krüger, O/Ü — Tartu
 Kõrgem Kunstikool „Pallas“ — Tartu
 Loodusvarade Instituut — Tallinn
 Noor-Eesti Kirjastus — Tartu
 Piimaühingute Keskliit „Võieksport“ — Tallinn
 Pikalaenu Panga juhatus: Öpik, Rostfeld, Kargaja — Tallinn
 Põhja Paberi- ja Puupapivabrikute A/Ü juhatus — Tallinn
 Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Eesti Rahvuslik Komitee — Tartu
 Riigi Keskarhiiv — Tartu
 Riigi Ringhääling — Tallinn
 Tallinna Eesti Kirjastusühisuse juhatus — Tallinn
 Tallinna Tehnikaülikool — Tallinn
 Tartu Eesti Arstide Selts — Tartu
 Tartu Garnisoni ülem — Tartu
 Tartu Linnapank — Tartu
 Tartu Panga Tartu Osakond — Tartu
 Tartu Õigusteadlaste Selts — Tartu
 Tartui Magyar Tudományos Intézet — Tartu
 Teine Diviis — Tartu
 „Uus Eesti“ toimetus ja talitus — Tallinn
 Vanemuise Selts — Tartu
 F. Wassermanni raamatukaupluse omanikud — Tallinn
 Õigusteaduse Selts Tartu Ülikooli juures — Tartu
 Üliõpilaskonvent „ENÜS Ilmatar“ — Tartu
 Üliõpilaskonvent „Korp! Amicitia“ — Tartu
 Üliõpilaskonvent „Korp! Filiae Patriae“ — Tartu
 Üliõpilaskonvent „Korp! Fraternitas Livienisis“ — Tartu
 Üliõpilaskonvent „Korp! Indla“ — Tartu

B. Isikud:

Johannes Aavik — Tallinn
Välisminister F. Akel — Tallinn
Mitropoliit Aleksander — Tallinn
G. Beermann — Kadrina
Praost F. W. Ederberg
abikaasaga — Tartu
H. W. Gallienne, Briti Chargé
d'affaires — Tallinn
Vandeadvokaat K. Grau — Tartu
O. Greiffenhagen — Tallinn
Meinhard Hasselblatt — Tallinn
Oskar Kallas — Tallinn
Rektor P. Kogerman — Tallinn
Hanno Kompus, KK Nõukogu
liige — Tallinn
H. Koppel — Tartu

Peale eespool nimetatute sai
Õpetatud Eesti Selts juubeli puhul
kingitusi veel järgmistelt isikutelt
ja asutistelt:

Verein für die Geschichte von
Soest und der Börde — gravüür
„Ansicht der Stadt Soest 1626“
(Soest'i linna vaade aastast 1626);
Kaitseliidu Keskjuhatus — eesti
muinaslinnade metalli valatud
kaart; Osühing J. G. Krüger —
kirjandust saja viiekümne krooni
väärtuses Õpetatud Eesti Seltsi
valikul; Kõrgem Kunstikool „Pal-
las“ — õlimaal Seltsi valikul.

Juubeli puhul pühendati Seltsile
järgmised teaduslikud kui ka
muud väljaanded:

B. Particuliers:

Kreevinsch, Läti saadik — Tallinn
M. Kurtschinsky — Tartu
K. Laagus — Tartu
H. Lauri, Tartu Maavalitsuse
esimees — Tartu
Sõjaminister P. Lill — Tallinn
Jaan Lust, linnapea — Narva
V. Neggo — Tartu
Dr. K. Rauch — Sangaste
Prefekt Roovere — Tartu
J. Soots, linnapea — Tallinn
K. Sponholz — Tartu
A. Spreckelsen — Tallinn
Riigisekretär Terras — Tallinn
N. Viitak, minister — Tallinn
Alfred v. Zur-Mühlen — Tartu

Outre celles nommées plus haut
la Société reçut à l'occasion de
son jubilé des cadeaux des per-
sonnes et institutions suivantes:

Verein für die Geschichte von
Soest und der Börde — gra-
vure „Ansicht der Stadt Soest“
(1626); Direction centrale de la
Garde civique — carte des forte-
resses préhistoriques estoniennes
coulée dans le métal; J. G. Krüger
S. A. — ouvrages jusqu'à concur-
rence de 150 couronnes au choix
de la Société; Ecole supérieure des
Beaux-Arts „Pallas“ — peinture à
l'huile au choix de la Société.

A l'occasion de son jubilé ont
été dédiées à la Société les publi-
cations suivantes:

Fr. R. Faehmann Kogutud Poésies complètes de dr. Fr. R.
luuletused Tartu 1938 (välja and- Faehmann, Tartu 1938 (éd. P.
nud P. Arumaa) Arumaa)

„Pühendatud/ Õpetatud/
Eesti/ Seltsile/
sajandaks/ aastapäevaks“

Agenda Parva Brunsbergae M. DC. XXII J. G. Krüger, Tartu,
MCMXXXVIII

„Litterarum Societati Esthonicae sacrum“

(väljaandjate O. Freymuth'i ja (don des éditeurs O. Freymuth et
W. Treumann'i annetus, iluköites W. Treumann, exemplaire nr. 1 en
eksemplar nr. 1). belle reliure).

Andrus Saareste Eesti murde- Fascicule nr. 1 de l'Atlas des
atlas I vihik Eesti Kirjanduse Selts Parlers Estoniens, par Andrus
Tartu, 1938 Saareste.

„Pühendatud
Õpetatud Eesti Seltsile
tema sajandaks aastapäevaks

Autor
Andrus Saareste“

„Eesti Keel“ nr. 7/8 1937 Nr. 7/8 de la revue „Eesti Keel“ 1937

„Õpetatud Eesti Seltsile
100-nda aastapäeva puhul
pühendavad
käesoleva numbri
Akadeemiline Emakeele Selts
ja
„Eesti Keele“ toimetus.“

Lõppsõna ütleb Õpetatud Eesti Le dr. O. Liiv, vice-président
Seltsi abiesimees dir. dr. Otto de la Société, pour finir prend la
Liiv: parole:

Kõrgeauline Härra Ulemjuhataja, väga lugupeetud Härra Haridusminister, minu daamid ja härrad!

Sada aastat Õpetatud Eesti Seltsi oleme lasknud täna oma vaimusilmade eest mööda. Oleme näinud oma ajalugu Eesti esiärkamise ringist peale, kõiki neid võitlusi ja heitlusi sees- ja väljaspool Seltsi, tõusu- ja mõõnaperioode, otsinguid ja ekslemisi, sihte ja saavutisi. On märgitud Seltsi oleviku tööd ja ülesandeid eesti rahvuslike teaduste arendamisel, on antud ja suunitletud ka tuleviku kavatsusi. Võiksime sellest kõigest teha kokkuvõtte, et töö Seltsis alustati meie tolleaaja paremate rahvapoegade osavõtul, seda tööd on edasi kandnud mitmed põlvned, see töö on saanud kogu rahva omaks; Nikolai I aegse uinuva Tartu pisikesest taimekesest on kasvanud suur puu. Tormid on laasinud seda puud, kuid ta on viljastanud oma lähemat ja kaugematki ümbruskonda.

Õpetatud Eesti Selts on täitnud meie rahvuslike teaduste arendamise alal keskset osa. Kui nüüd on meie teadused niivõrd arenenud ja eristunud, et peagu iga teaduseharu käib iseseisvalt kindlat rada, siis pole Seltsi ülesanded veel kaugeltki lõppenud. Selts peab olema suuteline võib-olla kitsamalgi alal, kuid seda teguvõimsamalt tegutsema, mitte eluvõõrana ja võõrduvana, vaid keset loovat elu, keset meie teaduse päeva- ja kaugemaid ülesandeid.

Iga aeg loob ja kannab oma vaimu! Eesti ajal on eesti vaim nooruslikult ja teguvõimsalt Seltsis läbi tunginud, on avardanud tegevust, on end maksuma pannud oma töö läbi, on saavutanud selle töö väärtuslikkusega tunnustuse. See ühiselt sooritatud suuri väärtusi esitav töö võib jätkuda meie riigijuhtide tõsise heasoovlikkuse ja abistamise all meie teadusmeeste ühisel koostööl. Selts võib rakenduda uuesse vormisse, tema ülesanded ühe või teise küsimuse suhtes võivad muutuda. Kuid ka uute konkreetsemate ülesannetega jääb ikkagi Seltsi sihtide idee: töötada oma riigi ja rahva tõsiseks kasuks, teenida esimesel rindel olijana eesti kultuuri ja teadust, aidata niiviisi kaasa üldkultuuri jäävate väärtuste loomisele.

Me mälestame tõsises hardumuses neid põlvi, kes selleks nii Seltsi kui muu kaudu rakendusid töösse ning varisesid! Olgu tänatud kõik need, kes on meie päevil aidanud ja aitavad kaasa oma oskuste ja võimetega selles teenistuses, mille kaudu ehitame edasi eesti kultuuri

ühishoonet. Meie kaome, üks varem, teine hiljem; aga meil on õigus loota, et teguvõimsam teenistuskraad asub asemele. Ja sellepärast on meil tänagi kõigil siin kohus pöörduda uue asemeletuleva generatsiooni poole, kelle saabumine on lähedal, et soovida neile edasiehitajaile jõudu, tõsist tahet ja teostamisvõimet selles töös. Meil peab olema julgust näha oma vigu ja parandada neid, et meie töö kasulik oleks ja et uutele juurdetulejatele seda üle andes teaksime, et seda, mida oleme teinud, oleme teinud oma parema äratundmise ja võimise kohaselt. Selles usus töösse oma riigi ja rahva kasuks, eesti kultuuri õiglaseks teenimiseks tuleb sammuda vankumatult edasi.

Seltsi nimel on mul au siinkohal eriti tänada kõrgesti austatud härra Ülemjuhatajat nende austavate sõnade ja tervituste eest, mida Seltsile on härra Riigihoidja, härra Ülemjuhataja ja Vabariigi Valitsus avaldanud. Ühtlasi Seltsi nimel palun kõrgesti austatud härra Ülemjuhatajat anda edasi härra Riigihoidjale ja Vabariigi Valitsusele Seltsi tõsist otsekohest tänu selle alatise heasoovlikkuse ja vastutulelikkuse eest, mida eriti härra Riigihoidja on Seltsi suhtes avaldanud. Olgu tänatud kõik need asutised ja isikud, kes on meeles pidanud Seltsi tänasel tähtpäeval südamlike sõnade ja tähelepanuavaldustega. Seltsi nimel tänan kõiki neid suuremeelseid asutisi ja isikuid, kes on tahtnud aidata kaasa Seltsi ülesannete paremaks täitmiseks vastava teadusliku erikapitali kaasasutajatena. Tänan eriti neid austatud külalisi, kes pole põlanud talviseid teeraskusi, et kaugelt välismaalt: Soomest, Rootsist ja Norrast, Lätist ja Leedust, Saksamaalt, Poolast ja Tšehhoslovakkias tulla osa võtma meie tähtpäevast. Tänan ka kõiki lugupeetud piduvõõraid Tallinnast, Tartust ja mujalt üle kodumaa, kes on austanud sellega Seltsi, et on täna kokku kogunenud siia Eesti Ülikooli auväärseesse aulasse Seltsi erakordset pidulikku sündmust kaasa elama.

Ei või leida kaunimat lõppu tänasele pidulikule koosviibimisele, kui on seda meie kõikide kõrgemaid ja puhtamaid tundeid ikka ja alati haarav laul, millesse paneme oma palved ja soovid oma tulevikku julgelt vaatavale, oma elu vabalt korraldavale, oma rahvast võimsalt ühendavale ja juhtivale kodumaale, oma Eestile. Seda tähistab: Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!

(Traduction.)

Monsieur le Généralissime, Excellence, Mesdames, Messieurs,

Nous avons fait passer aujourd'hui devant les yeux de l'esprit cent années de la Société Savante d'Estonie. Nous avons vu notre histoire à partir du premier cercle du réveil national estonien, tous ces combats et toutes ces luttes au dedans et au dehors de la Société, des périodes de flux et de reflux, des recherches et des erreurs, des objectifs et des résultats. On a marqué le travail présent de la Société et des tâches pour le développement des sciences nationales estoniennes, on a présenté et orienté aussi des projets d'avenir. De tout cela nous pourrions dire en résumé que le travail a été commencé dans la Société avec la participation des meilleurs fils de notre peuple, que ce travail a été transmis par plusieurs générations, que ce travail est devenu le bien de toute la nation; de la petite plante du Tartu ensommeillé de l'époque de Nicolas I est sorti un grand arbre. Les tempêtes ont élagué cet arbre, mais il a fécondé ses alentours proches et éloignés.

La Société Savante d'Estonie a occupé une place centrale dans le développement de nos sciences nationales. Si à présent nos sciences se sont tellement développées et différenciées, que presque chaque branche scientifique peut suivre librement sa propre voie, les tâches de la Société ne sont pas à beaucoup près terminées. La Société doit être capable d'agir sur un domaine plus restreint peut-être, mais d'autant plus puissamment, sans s'éloigner de la vie ni se dépayser, mais au milieu de la vie créatrice, au milieu des missions quotidiennes et plus lointaines de notre science.

Chaque époque crée et porte son esprit! A l'époque estonienne l'esprit estonien a pénétré juvénilement et activement dans la Société, il a élargi le champ d'action, il s'est fait valoir par son travail, il a obtenu une approbation remarquable de ce travail. Ce travail qui présente de grandes valeurs, exécuté dans l'union, peut se poursuivre par la collaboration une de nos hommes de science avec l'aide et les souhaits sincères de nos dirigeants. La Société peut s'appliquer à des formes nouvelles, ses tâches peuvent se modifier à l'égard d'une

question ou d'une autre. Mais l'idée des buts de la Société restera toujours avec de nouvelles tâches plus concrètes: travailler pour le bien véritable de l'Etat et de la Nation, servir en étant au premier rang la science et la culture estoniennes, aider par là à la création de valeurs durables de la culture générale.

Nous rappelons avec une vraie ferveur ces générations qui dans ce but se mirent au travail aussi bien dans la Société qu'autrement et qui s'évanouirent! Remercions tous ceux qui de nos jours ont prêté et prêtent l'aide de leurs connaissances et de leurs capacités à ce service par lequel nous poursuivons la construction de l'édifice unique de la culture estonienne. Nous disparaissions, l'un plus tôt, l'autre plus tard; mais nous avons le droit d'espérer qu'un cadre de service plus actif vient se substituer. Et c'est pourquoi nous avons tous ici le devoir aujourd'hui de nous tourner vers la génération montante, dont l'arrivée est proche, pour souhaiter à ces continuateurs de l'édification force, ferme volonté et pouvoir de réalisation dans ce travail. Nous devons avoir le courage de voir nos défauts et de les corriger, afin que notre travail soit utile et qu'en le transmettant aux nouveaux venus nous sachions que ce que nous avons fait, nous l'avons fait comme nous le reconnaissons et le pouvions le mieux. Dans cette foi en notre travail pour le bien de l'Etat et de la Nation, dans le juste service de la culture estonienne il nous faut poursuivre résolument notre marche.

Au nom de la Société j'ai l'honneur de remercier ici particulièrement notre vénéré généralissime pour les paroles et le salut dont Monsieur le Président-Régent, Monsieur le Généralissime et le Gouvernement de la République ont honoré la Société. En même temps au nom de la Société je prie notre vénéré généralissime de transmettre à Monsieur le Président-Régent et au Gouvernement de la République l'expression de notre sincère gratitude pour la bienveillance et les bonnes dispositions que Monsieur le Président-Régent en particulier a manifestées à l'égard de la Société. Remercions toutes les institutions et les personnes qui en ce jour anniversaire se sont rappelé la Société par des paroles et des attentions cordiales. Au nom de la Société je remercie toutes ces institutions et ces personnes magnanimes qui ont voulu coopérer à une meilleure réalisation des tâches de la Société en fondant ensemble un fonds scientifique spécial. Je remercie tout particulièrement nos hôtes respectés qui n'ont pas craint

les difficultés d'un voyage hivernal pour venir de lointains pays étrangers, de Finlande, de Suède et de Norvège, de Lettonie et de Lituanie, d'Allemagne, de Pologne et de Tchécoslovaquie, prendre part à notre jubilé. Je remercie aussi tous les invités estimables venus à nos solennités de Tallinn, de Tartu et du reste du pays, lesquels ont ainsi honoré la Société, se rassemblant aujourd'hui dans la Salle des Solennités de l'Université Estonienne pour assister à cette célébration exceptionnelle de la Société. On ne peut pas terminer de manière plus belle la rencontre solennelle d'aujourd'hui qu'avec ce chant qui saisit toujours les sentiments les plus élevés et les plus purs de nous tous, dans lequel nous plaçons nos prières et nos vœux pour notre patrie, notre Estonie qui regarde hardiment l'avenir, organise librement son existence, unit et dirige puissamment notre peuple, C'est ce qu'indique: Ma patrie, mon bonheur et ma joie!

Pidulik koosolek ülikooli aulas lõppes Eesti Vabariigi hümniga kl. 20.45.

Järgnes pidulik õhtusöök Kutsesinduste Kodu ruumes kl. 21.15, millest võtsid osa sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, haridusminister kolonel A. Jaakson, Tartu ülikooli rektor, Õpetatud Eesti Seltsi juhatus ja liikmed, väliskülalised, asutiste ja organisatsioonide esindajad ja muid kutsutud külalisi, kokku kakssada isikut.

Enne pidulikku õhtusööki tutvustati kõiki Õpetatud Eesti Seltsi väliskülalisi sõjavägede ülemjuhatajale ja haridusministrile ning filmiti õhtusöögist osavõtjad, kuna enne seda oli filmitud Seltsi

L'assemblée solennelle se termina à 20 heures 45 par l'hymne national.

Il y eut ensuite un souper dans les locaux du Foyer des Représentations Professionnelles à 21 h. 15; y prirent part le général Laidoner, le ministre de l'Education A. Jaakson, la direction et les membres de la Société Savante d'Estonie, les hôtes étrangers, les représentants des institutions et organisations et d'autres invités, en tout 200 personnes.

Avant le souper on présenta les hôtes étrangers au commandant en chef des forces armées et au ministre de l'Education et on cinématographia les participants. Auparavant on avait filmé l'expo-

juubelinäitus ja äsja aset leidnud pidulik koosolek Tartu ülikooli aulas.

Õhtusöögil pöördus Õpetatud Eesti Seltsi esimees prof. H. M o o r a Vabariigi Valitsuse esindajate ja Tartu Ülikooli poole järgmise sõnavõtuga:

sition du jubilé et la réunion dans la salle des solennités à l'Université.

Au souper le professeur H. M o o r a s'adressa aux représentants du gouvernement de la République et à l'Université par les paroles suivantes:

Härra Sõjavägede Ülemjuhataja, Härra Minister, austatud külalised, daamid ja härrad!

Kui ma veel siin õhtulauas sõna võtan, siis ei tahaks ma meie austatud külaliste tuju rikkuda pika kõnega, vaid ma võtan sõna aetuna tarvidusest, kuni meie austatud külalised on meie seas, veel meele tuletada mõnda asja Õpetatud Eesti Seltsi elust ja tööst, mis meil kõige viimasel ajal on südame ligi olnud. Seltsi 100-nda aastapäeva sisuline ettevalmistus seisis suure juubeliväljaande ja teiste trükitööde avaldamises, mis nüüd on võinud teoks saada. Nende mitmete tööde avaldamine oli suurem ja kulukam ettevõte, kui meil säärast kunagi nii lühikese aja kestel on tulnud läbi viia. Kui tekkis kavatsus tavalistele väljaannetele lisaks avaldada mahukat juubelikõidet, tekkis seejärel ka kartus, kas meil on võimalik nimelt aineliselt kõike seda teostada.

Pöördusime meie austatud Riigihoidja poole järelepärimisega ja nõu saamise mõttes. Olime rõõmsalt üllatatud, kui meile seletati, et peame julgesti asuma töö juure ja et kõik takistused, mis ei olene meist, kõrvaldatakse. Ettevalmistused on kestnud kaks ja osalt kolm aastat. Selle aja jooksul on Õpetatud Eesti Seltsi tegevus ka sisuliselt läinud tunduvalt intensiivsemaks. Siin pole tähtis tempo, vaid et need suured ettevõtted on andnud Seltsile julgustust ka edaspidi suuremate ülesannete juure asuda. Kui ühega toime on tulnud, siis asutakse julgesti ka järgmise veel suurema juure. Selle võimaluse ja julgustuse eest oleme tänu võlgu riigivalitsusele ja Riigihoidjale, kes meid nende aastate jooksul on tõstnud kartusest üle ja aidanud meil endil ennast ületada.

Aastate jooksul, millal mul on olnud võimalus Õpetatud Eesti Selt-

sis töötada ja neid on juba üle kümne, on olnud kogu aeg tundmus, et meie ülesannetega võrdselt ka arusaamine Seltsi tööst ja selle hindamine riigi valitsuse poolt on kasvanud. Oleme nimelt mõnikord kartnud, et see töö, mis taotleb nähtamatuid väärtusi, ja need väärtused ise ei leia küllaldast hindamist. Selleski suhtes on meil eriti viimastel aastatel järjest kasvanud julgus, ja see on olnud tegur, mis Õpetatud Eesti Seltsi teaduslikku tegevust on aasta-aastalt aidanud laiendada. On saanud elavaks tunne, et meie kabineti-tööd hinnatakse, nii nagu meie seda oleme suutnud teha. Arusaamine on läinud palju laialdasemaks ja riigi juhtivad mehed ei ole teiste murede kõrval seda tagaplaanile jätnud. Kontakt ja elevus on läinud järjest suuremaks, niisamuti arusaamine, et meie töö on niisama tarvilik riigile, kui muu korraldus riigi sisemuses.

Saadud julgustuse eest, mis meile annab jõudu edaspidi uute suuremate ülesannete juure asuda, avaldan Õpetatud Eesti Seltsi nimel Vabariigi Valitsuse ja Riigihoidja esindajatele otsekohest tänu ja tunnustust. Palun härra kindral Laidoneri Riigihoidjale meie eriline tänu edasi anda.

Kui meie tänu ühelt poolt on suunatud riigile ja riigivalitsusele, siis on see tänu suunatud ka teise autonoomse riigi, vaimse riigi vastu, meie vanale Alma materile. Olles sunnitud seoses juubeliga tegelema Õpetatud Eesti Seltsi ajaloo rohkem, kui see meil meie igapäevase töö juures võimalik on olnud, oleme tulnud veendumusele, et tihe ühendus ülikooliga on olnud meie Seltsile kasuks mitte ainult selles mõttes, et ülikool on andnud Seltsile järjest uusi tööjõudude generatsioone, vaid ülikooli kaudu on toimunud ka elav ühendus kogu laia vaimse maailmaga, mis meie Seltsi tööd tähtsal määral on avardanud ja rikastanud. Kujutelgem, et Tartus ei oleks olnud ülikooli, kuid oleks tekkinud organisatsioon nagu Õpetatud Eesti Selts. Siis oleks see jäänud kaunis väikeseks provintsi-ettevõtteks, kus balti ülemkihi mentaliteet ja kitsas arusaamine oleks üsna umbse õhkkonna loonud. Siia tulid aga niisugused avara vaatega mehed nagu L e o M e y e r, L ö s c h k e jt., kes nägid siinseid olusid palju laiemas ja vabamas perspektiivis kui neid mõistsid kohalikud sakslased. See avardav välisjõudude juurevool ülikooli on kahtlemata omajagu mõjutanud mitte ainult meie

Seltsi, vaid ka üldse meie vaimse keskuse Tartu õhkkonda ja nende eesti haritlaste vaimsus, kes Tartust on läbi käinud ja hiljem meie rahva elu on juhtinud.

Meile on olnud suureks rikastuseks, et meie ülikoolist ka hiljemini, Eesti iseseisvuse ajal on käinud läbi mitmete rahvuste laivaatelisti mehi, kes ka Õpetatud Eesti Seltsile teaduse alal on andnud palju uusi äratusi ja aidanud meil näha oma maa ja maailma elu avaramalt.

Tõstan oma klaasi nende mõlema riigi juhtide terviseks.

Seltsi esimehele vastas ülemjuhataja kindral J. Laidoner:

Le général Laidoner répondit au président de la Société:

Härra esimees, lugupeetud Õpetatud Eesti Seltsi tegelased, härra rektor ja lugupeetud ülikooli tegelased!

Kõigepealt, härra esimees, ma väga hea meelega annan üle Teie sõnad härra Riigihoidjale ja Vabariigi Valitsusele. Omalt poolt tahaksin Teie poolt väljendatud mõtetele mõnda juurde lisada. Meie Eesti riik ei ole ju majanduslikult kuigi jõukas ja seepärast Vabariigi Valitsus, riigihoidja ja tulevikus ka president ei saa suuri summasid kasutada ainult üheks, kuigi väga tarvilikuks otstarbeks, sest meie riigi materjaalsed võimed on piiratud. Kuid kui meie ülikooli tegelased ja teadusmehed, kes on koondunud meie ülikooli ja tehnika-ülikooli kui ka õpetatud seltside ning asutiste ümber, kirjutavad teatud tarvilikke ja loovaid töid, siis olen kindel, et Eesti riigil ja valitsusel küllalt jätkub võimalusi ka materjaalselt, et kirjastada neid töid ja tasuda kuigi mitte ei tea kui suurte, siiski rahuldavate honoraridega. Võin seda ütelda kindlasti. Võib-olla arvate, et teen seda pidutujus. Ei. Meie viimasel ajal oleme arutlenud seda küsimust valitsuses ja riigihoidja just erilisel palus mind läbi rääkida ülikooli rektoriga mõnes küsimuses. Mis puutub küsimusse, mida siin alla kriipsutas lugupeetud Õpetatud Eesti Seltsi esimees, siis kordan, et kui leidub teadusmehi, leidub jõude, kes teatud uurimistöid teevad, kirjutavad — ja olen kindel, et neid leidub ning tulevikus veel enam kui praegu — siis leiame ka võimalusi nende kirjastamiseks ja teadusmeestele vastava ning meie olude kohase honorari maksmiseks.

Võin ainult soovida, et me oma teadust enam ja enam arendak-

sime. Me näeme, et meie noorte teadlaste pere suureneb mitte aastate, vaid kuudega.

Tahaksin veel ütelda isiklikult paar sõna. Pean tähendama, et tänane päev oli mulle kaunis raske. Ma pole kuigi suur kõnemees, ehkki olen harjunud suurte hulkade ees kõnelema ja ka täna tuli mul siin vahepeal ära käia ning kõnelda koosolekul, kus oli koos üle tuhande inimese. Mul pole aga kogemusi pidada kõnesid teaduslikkude seltside 100 aasta juubeli puhul. Saja aasta juubeli pidustusi esineb meil õige harva. Me võime aga vist küll väga uhked olla sellele, et meie noores riigis on teaduslik selts, kes on teinud ära palju tööd ja kes on juba töötanud tervelt 100 aastat. Seda ei tule sageli ette. Sellest ka minu kogemuste puudus niisuguste saja-aastaste juubelite pidamiseks. Sajandi juubeleid ei esine nii tihti ka suurte rahvaste keskel.

Oleks kõige parem soovida juubilarile, et tuleksime kokku tema kahesaja aasta juubelil. Siis võime olla kindlad, et tema tööde tagajärg saab olema veel hoopis suurem kui nüüd.

Vaatan praegu, seal on minu vana sõber professor K e t t u n e n, kellega oleme kokku puutunud varem, kui tema Tartu tuli. Temal jäi täna aadress ette lugemata ja seda ta saab teha siis, kui on Õpetatud Eesti Seltsi kahesaja aasta juubel. See on muidugi kõik nali, meie vist nii kaua ei ela. Kuid soov jääb samaks, et meie tänane juubilar, Õpetatud Eesti Selts, saja aasta pärast pühitseks vabas Eesti riigis oma kahesaja aasta juubelit. Siis võime olla kindlad, et tema töö tagajärjed meie riigi ja rahva kasuks saavad olema veel palju suuremad kui nüüd. Mina ei taha sellega öelda, et seni ei ole tööd tehtud, ei hoopiski mitte. Aukartusega kinnitame seda ja oleme uhked sellele, et meil on teaduslik selts, kes on võinud oma saja aasta juubelit täna pühitseda.

Teie terviseks, härra esimees, tõstan oma klaasi, kõikide Õpetatud Eesti Seltsi tegelaste terviseks, soovides neile edu ja jõudu edaspidiseks tööks, kindlas lootuses, et see saab olema kooskõlas ülikooli tööga ja teadmises, et seda saab toetama Vabariigi Valitsus, riigihoidja ja ka vabariigi tulevased võimud. Kui mingi traditsioon on rajatud, siis seda ka täidetakse.

Juba aktusekõnes tuletasin meelde uut asutist — Teaduste Akadeemiat. Loodame, et see on asutiseks, kes hindab teaduslikke töid ja neid ette paneb riigi kõrgematele võimudele. Kui mingi töö on tunnustatud tarvilikuks, siis peavad ka Eesti riik ja valitsus leidma abinõusid, et see ilmuks riigi ja rahva kasuks.

Õpetatud Eesti Seltsi tegelased, teie terviseks, edu ja jõudu töös!

Väliskülalisi tervitas prof. J. Le professeur J. K õ p p salua
K õ p p : les hôtes étrangers:

Väga lugupeetud härra Sõjavägede Ülemjuhataja, härra Minister, lugupeetud koosviibijad, daamid ja härrad!

Minul on austavaks ülesandeks tervitada tänasel koosviibimisel välismaade ja välisriikide ning rahvaste esindajaid, kes täna on austanud oma osavõtuga Õpetatud Eesti Seltsi aastapäeva ja seda on tähistanud oma otsestes ja tõsistes lugupidamisavaldustes ning avalikkudes tervitustes meie aktusel.

Lubatagu mul kõnelda keeles, mis meie väliskülalistele kõige suuremal määral arusaadav ja edasiantav on.

Ich habe die Ehre, verehrte Gäste, Sie im Namen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft herzlich zu begrüßen und Ihnen unseren besten Dank für Ihr Erscheinen auszusprechen, sowie für die guten Wünsche und die Würdigung der Arbeit mehrerer Generationen, die sich in der Gelehrten Estnischen Gesellschaft vereinigt haben. Ähnliche Gesellschaften gibt es in vielen Ländern und noch ältere. Auch ist Ihnen bekannt, wie dieselben organisiert werden. Ein Kreis tritt zusammen zur Lösung gewisser Aufgaben, die in der ersten Zeit vielleicht nicht ganz klar sind, doch bei der Arbeit immer klarer werden. Eine solche Gesellschaft unter vielen anderen ist die Gelehrte Estnische Gesellschaft. Estophile, die zum grössten Teil nicht estnischer Abstammung waren, Männer, die sich auf verschiedenen Gebieten betätigten, hatten es sich zur Aufgabe gemacht, die Geschichte des Landes zu erforschen, nicht aus Neugierde, sondern aus dem inneren Wunsch heraus, zur kulturellen Entwicklung des Landes beizutragen. Wir wissen, dass diese Männer, deren Namen uns wohl bekannt, den weiteren Kreisen der Bevölkerung damals unbekannt waren, sich von dem Gefühl leiten liessen, es gibt etwas mehr als nur das alltägliche Leben,

die täglichen Sorgen, die gewöhnlichen Aufgaben, die man zu lösen hat. Es sind Ideen, die den Menschen aus dem grauen Alltag herausheben, Ideen und Ideale, die dem Menschen den Weg weisen zum vollkommenen Leben.

Die Geschichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft zeigt uns, dass der Wahlspruch „kurz ist das Leben, doch lang die Kunst“, der auf dem Grabkreuz Faehlmanns, eines der würdigsten Söhne des estnischen Volkes, steht, einen tiefen Sinn hat.

Nicht nur das Jubiläum hat Sie hierher gebracht, eine Gesellschaft, die hundert Jahre alt geworden ist, sondern dieses innere tiefe Gefühl, dass es zwischen den Völkern etwas gibt, was höher ist als das alltägliche materielle Leben. Das ist die geistige Gemeinschaft. Das geistige Leben verlangt nach dem Gefühl, dass der einzelne im Felde nicht alleinsteht, sondern dass er mit Gleichgesinnten und Führenden in anderen Ländern zusammenarbeitet.

Ich darf der Hoffnung Ausdruck geben, dass diese Tage in unserer Mitte nicht nur dazu beigetragen haben, dass die kulturellen Bestrebungen enger werden, sondern dass auch die Vertreter verschiedener Länder einander persönlich nähergekommen sind und dadurch die geistige Gemeinschaft vertieft wird. Das geistige Leben ist es, worauf die ganze menschliche Ordnung basiert. Die geistigen Kräfte sind es, von denen das Schicksal einzelner Völker und der ganzen Menschheit abhängt.

Wir hoffen, dass dieses nicht die letzte Zusammenkunft sein wird, und dass wir die Gelegenheit suchen und finden werden, geknüpfte Bande zu erneuern, um unsere Länder einander näherzubringen und zur gegenseitigen Förderung des kulturellen Lebens beizutragen.

Indem ich in dieser Hoffnung schliesse, möchte ich im Namen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft für Ihre Freundlichkeit herzlich danken und hoffe, dass Sie die besten und angenehmsten Eindrücke in Ihre Heimat mitnehmen. Ich hebe mein Glas auf das Wohl der hier vertretenen Länder.

Väliskülaste nimel vastas Hel-
singi ülikooli prof. A. R. Ceder-
berg:

Le professeur A. R. Ceder-
berg répondit au nom des hôtes
étrangers:

(Prof. A. R. Cederberg pidas algul soomekeelse kõne.) Lubage mul eesti keeles sedasama ütelda. Me tunneme sügavat aukartust selle töö vastu, mida Õpetatud Eesti Selts saja aasta jooksul on teinud ja millistest töödest Soome teadusele, Soome uurimustele nii mõndagi on kasuks olnud. Selle töö eest meie täname teid, Õpetatud Eesti Seltsi esindajad. Me tunneme praegu, nagu me nii sageli oleme tundnud, mis tähendab ühine töö nendel ühistel aladel ja kui palju tähendab koos töötamine ja koos püsimine. Meie, nii teie, eestlased, kui ka meie, soomlased, kelle nimel minul on au kõnelda, tunneme, et me oleme läänekultuuri eelpostid, ja selleks, et saaksime midagi teha, peame koos püsima ja koos töötama. Me tunneme, mida tähendab *viribus unitis* ja seda ikka silmas pidades me tahame ühendatud jõuga edasi sammuda. Minu daamid ja härrad, ma tõstan klaasi Õpetatud Eesti Seltsi õnneks!

Teise väliskülalisena kõneles Un second hôte étranger, le
Helsingi ülikooli prof. L. Kettunen, professeur L. Kettunen, prit
tunen: la parole:

Härra Sõjavägede ülemjuhataja julgustas mind sedavõrd, et pean ütleva mõne sõna ja vabandan, kui isiklikkude mälestustega algan. On praegu kakskümmend aastat mööda, kui minul oli õnn selle ülikooli perekonda astuda. Aga, nagu teie teate, sündis ülikooli asutamine juba suvel ja töö algas sügisel, siis, kui suurtükid kõnelesid Narva ja Pihkva frondil, ja kus meil iga päev tuli sellega arvestada, et front läheneb ja seega meie poolt alustatud töö laguneb. Kui seda pärast mõtelda, siis tuleb tõesti nagu ime ette, et meil ei tulnud mõttesegi, et front langeb. Me kõik uskusime, et see ei tohi langeda, et rahulik töö ülikoolis peab algama. Kust võtsime usu, et front ei lange? Võin selle saladuse ütelda.

Minul oli au pool aastat varem kokku saada kindral Laidoneriga, eesti sõjaväe organiseerijaga, ja mina omalt poolt alati kinnitasin enesele, et nii kaua, kui kindral Laidoneri pea on püsti, nii kaua, kui tema on sõjavägede eesotsas, front ei lange, ülikool võib töötada ja ennast organiseerida.

Minu armastatud endine rektor professor Kõpp tuletas meelde, et on olemas jõude, mis on kõrgemal meist, mis siiski juhivad üksiku saatust, juhivad rahva saatust. Minul ei olnud sel korral mingeid teosofilisi mõtteid, vaid mind huvitas, kes võiks olla kindral Laidoner.

Mõned ütlesid — ta on Kalev. Mina ütlesin: ei, tema on Sakala vanem, endine Lembit. Aga Sakala Lembit langes oma rahvaga uhkes võitluses, mida on vanal ajal peetud, kui rahvas oma vabadust kaitses. See polnud tema õnn, näha oma rahva võitu. Ta langes — ja langes auga.

Möödus 700 aastat ja temal lubati uuesti sõdida selle rahva nimel. Temale anti õnn, et tal ei tarvitse langeda. Talle anti õnn ka elada oma rahvale ja oma rahva heaks tööd teha. Mina ei taha kulutada kallist aega mälestustega ega tundeävaldustega, mis on alati kandnud mind sisemiselt sügavasti kindral Laidoneri suhtes. Mõne kuu eest saime Helsingis kokku. Eesti haridusministril oli väga tähtis teekond. Tema oli sõlmimas Eesti-Soome kultuurilepingut. Kui tervitatav on näha asumist sõnadelt tegudele! Minister oli teel, kus astuti sõnadest tegudesse, ja see töö kannab head vilja. Juba teostatakse kultuurilepingut. On juba tegelikult ees väga tähtsaid samme: mitte ainult Soome-Eesti instituudi asutamine, vaid tegelik eesti keele õpetus. Meie riigivalitsuse soov on, et võimalikult kõik õpilased õpiksid eesti keelt. Oleme kindlad, et see on enam kui kõik seni räägitud sõnad.

Minu kolleeg ja sõber Cederberg tänas juba Õpetatud Eesti Seltsi lahke vastuvõtu eest ja tähendas Soome ja Eesti koostöö tähtsusele. Seda pole mul enam vaja toonitada. Panen ette hüüda kolmekordne „elagu“! Elagu Eesti ja Soome igavene sõprus!

Seltsi au- ja kirjavahetajaliikmeid tervitas Seltsi juhatuse liige Eesti Rahva Muuseumi direktor F. Linnus:

M. le directeur F. Linnus, membre du bureau de la Société, salua les membres d'honneur et correspondants:

Lugupeetud Sõjavägede Ulemjuhataja, härra Minister, daamid ja härrad! Täna on mitmel korral juhust olnud vaadata tagasi Õpetatud Eesti Seltsi viimasel sajandil tehtud tööle. Palju üksikasju unustame varsti, kuid meil jääb teadmine, et Õpetatud Eesti Seltsis on põlvest põlve tööd tehtud ja seda teatavate tagajärgedega. Rääkides tööst ja tulemustest tuleme küsimuse juure, kes on töö tegijad ja selle kandjad. Me ei hakka täna mitte üksikult kaaluma igäühe teeneid, kuid Õpetatud Eesti Seltsi juhatuse ja tegevliikmete kogu on sel erakordsel juhul alla kriipsutanud isikuid, kelle tegevus meie Seltsis on olnud

eriti tulutoov ja on jälgi jätnud. Nagu täna kuulsime, on Õpetatud Eesti Seltsi auliikmete kogu täna suure hulga võrra kasvanud. Terve rida isikuid nii Seltsi liikmeskonnast kui ka kaugemalt on valitud Õpetatud Eesti Seltsi auliikmeks. Oleme kuulnud hulga väljapaistvaid nimesid kodu- ja välismaalt, kes oma tegevusega on meie saja-aastase Seltsi tegevusele kaasa aidanud nii suurel määral. Teile kõigile, härrad auliikmed, Õpetatud Eesti Seltsi südamlük tänu toetuse eest, mida olete andnud nii Seltsile endale kui ka seal harrastatavale teadusele!

Eriti tahaksin täna meelde tuletada veel ühte liiki meie auliikmeid, nimelt neid endisi välismaisi õppejõude Tartu Ülikoolis, kes on täna meie keskel ja kes kord Eesti ülikooli rajamisel on määravalt kaasa aidanud meie teadusliku töö korraldamisele üldse kui ka Õpetatud Eesti Seltsis. Niipalju kui mina tean, on meil au meie hulgas näha kolme neist härradest — professoreid Cederbergi, Kjellini ja Kettust. Neile kõigile kolmele Õpetatud Eesti Seltsi poolt eriti südamlük tänu ja soe käepigistus töö eest, mille olete andnud meie Seltsile! Just professor Kettunen on olnud see, kes Õpetatud Eesti Seltsis on pidanud esimese eestikeelse ettekande 1920. aastal. Varem olid need ainult saksa-keelsed. Mina olen kaugel sellest, nagu oleks teaduslikus arengus tähtis, mis keeles midagi ette kantakse, kuid ajaloolisel silmapilgul tahtsin seda sündmust siiski meelde tuletada.

Kuulsime veel rea isikute nimesid, kelle Õpetatud Eesti Selts on valinud oma kirjavahetaja-liikmeks. Vahetegemine, keda valida au- ja keda kirjasatja-liikmeks, on olnud raske ülesanne Õpetatud Eesti Seltsile. Kui oleme pidanud tõmbama piiri, siis arvesse võttes peamiselt asjaomaste vanust ja aastate arvu. Loodan, et Õpetatud Eesti Seltsi kirjavahetaja-liikmed, kui just nooremais eluaastais olevad isikud, meie Seltsiga eriti pikaks ajaks koostöö säilitavad ja Õpetatud Eesti Seltsiga kokku kasvada suudavad.

Veel kord, härrad au- ja kirjavahetaja-liikmed, tervitan teid Õpetatud Eesti Seltsi liikmeks astumise puhul. Tervitan ka kõiki endisi au- ja kirjavahetaja-liikmeid, kes sõbralikult viibivad meie keskel. Loodan, et sõprussidemed, mida oleme värskendanud täna, aitavad meie koostööd tulevikus veelgi lähendada ja et see on kasuks meie tööle.

Messieurs les Membres d'Honneur, Messieurs les Membres Corres-

pondants, je vous salue au nom de notre Société et je lève mon verre à votre santé.

Au- ja kirjavahetaja-liikmete nimel avaldas tänu ning tervitas Seltsi Varssavi ülikooli rektor prof. W. Antoniewicz.

Le professeur W. Antoniewicz, recteur de l'Université de Varsovie, remercia au nom des membres d'honneur et correspondants.

Rahvuslike teaduste uurimistöö toetamise kapitali rajajate poole pöördus kõnega Seltsi abiesimees Riigi Keskarhiivi direktor dr. O. Liiv:

Le dr. O. Liiv, vice-président de la Société, s'adressa à ceux qui ont contribué au fonds de soutien pour les recherches concernant les sciences nationales:

Õpetatud Eesti Seltsi pidupäev on märgitud vaimu võidupäevaks; kuid selleks võiduks on ka muid vahendeid. Vaimseid võimeid rakendades vajame ka majanduslike võimeid, et kanda töö tehnilist külge. See on elust tingitud. Õpetatud Eesti Seltsi tegevust on Eesti ajal olulisemalt aidanud kanda riik. See riigi toetus väärib kõige suuremat tänu ja Õpetatud Eesti Selts on kohustatud oma töö väärtusega seda heaks tegema. Ja Seltsil on ka kõigil aladel käimas intensiivne töö, mis järjest suureneb. Kui Õpetatud Eesti Selts pühitses oma sajandat aastapäeva, siis oli loomulik, et ta ei tahtnud ainult väliselt jäädvustada päeva, vaid luua võimalusi uurimistöö intensiivsemaks abistamiseks. Riik ja Õpetatud Eesti Selts on käinud käsikäes.

Tänades riigijuhte toetuse eest, mis on avatud ja avatakse edaspidi, tõstan klaasi kõigi nende tervituseks, kes on toetanud Õpetatud Eesti Seltsi majanduslikku alust ja on aidanud kaasa teadusliku töö toetamise erikapitali loomisele.

Sõna võttis veel prof. Jaan Tõnisson, kes oma saksakeelses kõnes kokkuvõetult ütles järgmist:

On entendu encore le professeur Jaan Tõnisson, qui dans son discours en allemand dit, en résumé, ce qui suit:

Sügava austuse tunne töö vastu, mida saja aasta kestel on tehtud Õpetatud Eesti Seltsi tähe all Eesti maa ja rahva ajaloo, elu ja olu uurimisel, valdab meid praegusel silmapilgul. Tänu-likus harduses seisatame täna nende meeste mälestuse ees, kes saja aasta eest Fr. R. Faehlmanni õhutusel põhja panid sellele tööle, hoolimata mõõduandvate ringkondade arvamisest, et eesti rahvas on pühendatud kadumisele.

Saja aasta eest võis isegi eesti rahva sõprade keskel võtta maad vaade, et selle rahva saatus on otsustatud ja tema elu ning olemist tuleb hinnata just kultuuriloolise nähtusena, mille kadumist tuleks kahetseda teadusliku uurimise seisukohalt. Aeg aga on näidanud, et eesti rahvas ei oma tähtsust mitte üksi teadusliku uurimise objek-
tina, vaid tema on ajaloo subjektina ise oma elu kujundanud.

Iseseisvat riiklikku elu on eesti rahvas nüüd alles lühikest aega elamas. Ometi ei ole tema mitte noor rahvas ilma ajaloolise taga-
seinata, vaid tema olu ja areng ulatub kaugesse minevikku, nagu eriti selgesti näitavad arheoloogilised uurimused viimasel ajal.

Balti-saksa ajaloolased on kõik, mis Eesti maal on leidunud kultuurilist, kandnud balti-saksluse arvele. Selle vaate järgi on Balti maadele kultuuri toonud alles saksa vallutajad. Noor eesti ajaloo-
teadus on aga paarikümneaastase uurimisega seadnud Eesti maa ja rahva arengu sootu uude valgusesse. Nagu juba Willem Reiman näitas, on eestlased sakslaste siiatuleku ajal oma kultuurilise arengu poolest seisnud üldiselt samal tasemel kui saksa vallutajad. Need võitsid ainult oma paremate sõjariistade ja uute võitlejate juurevoolu tagajärjel, mitte aga mingi kõrgema kultuuri tõttu. Võõra võimu päevil on aga meie rahvas sellel maal loonud kultuuri oma töö ja võimete varal.

Eesti rahvas tahab ka edaspidi Põhjakultuuri õhkkonnas demo-
kraatlike rahvaste peres täita iseseisva rahva ülesandeid vaimlise kul-
tuuri teenistuses.

Nii tahaksime loota, et eesti rahva elu ja areng edaspidigi leiab sõbralikku tähelepanu teiste rahvaste poolt.

Eesti rahva mineviku ja tema arengu selgitamise tööle on Õpe-
tatud Eesti Selts tähtsal määral teed tasandanud oma arheoloogiliste ja muude teaduslike tööde ning kogumistegevuse läbi.

Selles teadmises toon mina Õpetatud Eesti Seltsile nüüdse haruldase mälestuspäeva puhul senise töö viljakaks jätkamiseks tulevikus tervitusi soojemate soovidega nende poolt, kes juba inimpõlve eest õhutades eesti rahvuskultuurilise mõtte süvendamist oskavad küllaldaselt hinnata saja aasta kestel siin tehtud töö tähtsust eesti rahvuslikus elus.

Õhtusöögi lõppsõnad ütles Õpetatud Eesti Seltsi esimees prof. H. M o o r a, kes tänas kõiki osavõtjaid lahke ilmumise ning koosviibimisel lausunud sõbralikkude sõnade eest.

31. jaan. olid väliskülalised lõunasöögile palutud Seltsi liikmete ja Seltsi ringkonda kuuluvate isikute poolt.

31. jaanuaril 1938 leidis ülikooli aulas aset ettekandekoosolek, mis algas kl. 17.15. Koos oli rohkearvuliselt väliskülalisi, liikmeid kui ka muud Seltsi tööst huvitatud publikut.

Koosoleku avab esimees prof. H. M o o r a, kes koosolekul viibivatele uutele au- ja kirjavahetajaliikmetele vastavad diplomid üle annab.

Ettekannetega esinesid prof. dr. Nils L i d, kes kõneles teemal „Zur nordischen Volksforschung (Ethnologie)“, ja prof. dr. Hans K r u u s, kelle kõne pealkirjaks oli: „Eesti rahvusliku ärkamise pöördekohtadel“. Mõlemad ette-

Le professeur H. M o o r a, président, prononça l'allocution finale du souper, remerciant les hôtes pour leur participation et les paroles chaleureuses de sympathie.

Le 31 janvier les hôtes étrangers furent invités à déjeuner par les personnes appartenant aux cercles de la Société.

Le 31 janvier 1938 eut lieu dans la Salle des Solennités de l'Université une réunion qui commença à 17 h. 15. Il s'y rassembla un grand nombre de membres et d'hôtes de la Société.

La réunion est ouverte par le président H. M o o r a qui remet leurs diplômes aux membres d'honneur et correspondants présents.

Des conférences furent faites par M. le professeur Nils L i d sur le sujet: „Zur nordischen Volksforschung (Ethnologie)“ et par M. le professeur Hans Kruus: „Les tournants du réveil national estonien“. Les deux conférences

kanded on käesolevas aastaraamatus ära trükitud.

Koosolekut lõpetades tähendas esimees H. Moora, et sellega lõpeb ühtlasi Seltsi sajanda aastapäeva pühitsemine. Esimees tänas osavõtjaid ning kaasa-aitajaid ja avaldas lootust, et harmooniliselt möödunud pidustused annavad Seltsi tööle uut hoogu ning et Seltsi töös ja elus seni kestnud tões tulevikus pidevalt jätkub.

Kell 8 oli õhtusöök Ülikooli poolt Üliõpilasmajas, millest võtsid osa ülikooli juhtivad tegelased, Seltsi väliskülalised, Opetatud Eesti Seltsi juhatus, mitmed ülikooli õppejõud ja teisi kutsutud külalisi. Nimetatud õhtusöök oli viimane koosviibimine ühenduses juubeliga. Tartu Ülikooli nimel tervitas külalisi rektor H. K a h o ingliskeelse kõnega. Külaliste nimel kõneles prof. K. N i e l s e n. Seltsi nimel tänas külalisi kui ka piduperemeest esimees prof. H. M o o r a.

Esmaspäeva ja teisipäeva hommikupoolikul tutvustati väliskülalistele teaduslikke asutisi vastavalt külaliste erialadele ja huvidele.

Teisipäeval 1. veebruaril esinesid teaduslikkude ettekannetega Tartu akadeemilistes seltsides juubeli puhuks Tartu sõitnud õpetlased, nimelt prof. V. T a r k i a i-

sont imprimées dans le présent annuaire.

A la fin de la réunion le président H. Moora précisa que la célébration du centenaire de la Société se terminait. Le président remercia ceux qui y ont pris part et y ont collaboré et il exprima l'espoir que les solennités harmonieusement célébrées donneraient un nouvel essor au travail de la Société.

A 8 heures l'Université donna à la Maison des Etudiants un dîner auquel prirent part les personnalités universitaires, les hôtes étrangers et la direction de la Société Savante d'Estonie ainsi que d'autres invités. Le recteur H. Kaho salua au nom de l'Université les hôtes étrangers par un discours en anglais. Le professeur K. Nielsen parla au nom des invités. Le professeur H. Moora remercia au nom de la Société les invités ainsi que celui qui patronnait la cérémonie.

Le lundi et le mardi matin on fit connaître aux hôtes étrangers les institutions scientifiques d'après leurs spécialités et leurs intérêts.

Le mardi 1 février eurent lieu dans les sociétés universitaires de Tartu des conférences données par les savants venus à Tartu à l'occasion du jubilé. Le professeur

nen, prof. Th. H. Kjellin ja prof. E. Frhr. v. Künszberg. Prof. V. Tarkiaainen kõneles Akadeemilises Kirjandusühingus teemal „Soome kultuuri ja kirjanduse suhted Eestiga möödunud sajandi algupoolel“, prof. Th. H. Kjellin Akadeemilises Rootsi-Eesti Ühingus teemal „Moodne rootsi kunst“ ja prof. E. Frhr. v. Künszberg Tartu Õigusteadlaste Seltsis teemal „Õigustälestused rahvasuus“.

Tuleb veel nimetada, et Seltsi juubeliga ühenduses lasti käiku juubeli-postmargid. Marke oli neli liiki: 5- ja 25-sendilised Fr. R. Faehlmanni ja 10- ja 15-sendilised Fr. R. Kreutzwaldi näopildiga. Margid olid müügil 15. juunist kuni 30. septembrini 1938, maksivad aga kuni 31. detsembrini 1938.

V. Tarkiaainen parla à la Société Universitaire d'Etudes Littéraires sur „les relations de la culture et de la littérature finnoises avec l'Estonie dans la première moitié du siècle passé“, le professeur Th. H. Kjellin à la Société Universitaire Esto-Suédoise sur „l'art suédois moderne“ et le professeur E. v. Künszberg à la Société des Juristes de Tartu sur „les traditions juridiques dans la bouche du peuple“.

Il faut encore signaler que pour le jubilé de la Société on mit en circulation des timbres-poste jubilaires: de 5 et 25 sent avec le portrait de Fr. R. Faehlmann et de 10 et 15 sent avec le portrait de Fr. R. Kreutzwald. Les timbres furent mis en vente du 15 juin au 30 septembre 1938.

A-15027

In Kommission bei J. G. Krüger Ant.-Ges., Tallinn, Estland